

T.C.

HATAY MUSTAFA KEMAL ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TÜRKÇE VE SOSYAL BİLİMLER EĞİTİMİ ANA BİLİM DALI

**ORTAOKUL TÜRKÇE DERS KİTAPLARINDA
ZAMİRLERİN İŞLENİŞİ VE 7. SINIF
ÖĞRENCİLERİNİN YAZILI ANLATIMLARINDA
ZAMİRLERİ KULLANMA BECERİLERİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hazırlayan

Tuğba BOZKUŞ

Tez Danışmanı

Prof. Dr. Jale ÖZTÜRK

Hatay-2019

T.C.

HATAY MUSTAFA KEMAL ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TÜRKÇE VE SOSYAL BİLİMLER EĞİTİMİ ANA BİLİM DALI

**ORTAOKUL TÜRKÇE DERS KİTAPLARINDA
ZAMİRLERİN İŞLENİŞİ VE 7. SINIF
ÖĞRENCİLERİNİN YAZILI ANLATIMLARINDA
ZAMİRLERİ KULLANMA BECERİLERİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hazırlayan

Tuğba BOZKUŞ

Tez Danışmanı

Prof. Dr. Jale ÖZTÜRK

Hatay-2019

ONAY

TUĞBA BOZKUŞ tarafından hazırlanan “**ORTAOKUL TÜRKÇE DERS KİTAPLARINDA ZAMİRLERİN İŞLENİŞİ VE 7. SINIF ÖĞRENCİLERİNİN YAZILI ANLATIMLARINDA ZAMİRLERİ KULLANMA BECERİLERİ**” adlı bu çalışma jüri tarafından lisansüstü öğretim yönetmeliğinin ilgili maddelerine göre değerlendirilip oybirliği / oyçokluğu ile TÜRKÇE EĞİTİMİ ANA BİLİM DALINDA YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir.

06/09/2019

Jüri Üyeleri	İmza
Prof. Dr. Jale ÖZTÜRK (Tez Danışmanı - Başkan)	
Doç. Dr. Ahmet BALCI (Üye)	
Doç. Dr. Ahmet DEMİRTAŞ (Üye)	

Tuğba BOZKUŞ tarafından hazırlanan “**Ortaokul Türkçe Ders Kitaplarında Zamirlerin İşlenişi ve 7. Sınıf Öğrencilerinin Yazılı Anlatımlarında Zamirleri Kullanma Becerileri**” adlı tez çalışmasının yukarıda imzaları bulunana jüri üyelerince kabul edildiğini onaylarım.

Doç. Dr. Mustafa Onur KAN

Enstitü Müdürü

TÜRKİYE CUMHURİYETİ
HATAY MUSTAFA KEMAL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

Bu belge ile, bu tezde yer alan bilgilerin tamamının akademik kurallara ve etik ilkelerine uygun olarak toplanıp sunulduğunu beyan ederim. Söz konusu kural ve ilkelerin gereği olarak tezde yararlandığım eserlerin tamamına uygun bir şekilde atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi ayrıca beyan ederim. (06/09/2019)

Tuğba BOZKUŞ

ÖN SÖZ

Türkçenin en önemli yapılarından olan zamirler, yalnızca dil bilgisi konusu olarak ele alınmamalıdır. Özellikle ortaokul düzeyinde “ben, sen, o, biz siz, onlar”dan ibaret algılanan zamirlerin, sözlü ve yazılı anlatımlarda kullanım durumları da değerlendirilmelidir. Zamirlerin, hem cümle içinde kurduğu hem de cümle dışına gönderim yaparak metin boyutunda oluşturduğu bağlantılar öğrenciler ile birlikte incelenmelidir. Tüm kelime türlerinin öğretimi gibi zamirlerin de öğretiminin de cümle ve metin içindeki işlevleri değerlendirilerek yapılmalıdır. Bu yöntem, zamirler ile ilgili öğrenmenin, bilgi düzeyinden kavrama ve sentez düzeyine evrilmesini sağlayacaktır.

Bu çalışma, yukarıda bahsedilen noktalar göz önünde bulundurularak “Zamirler müfredatta nasıl ele alınıyor? Öğrenciler yazılı anlatımlarına zamirlerle ilgili bilgilerini nasıl yansıtıyor?” soruları çerçevesinde şekillendirilmiştir.

Lisansüstü eğitimim boyunca duruşu ve yaptığı çalışmalar ile kendime örnek aldığım, araştırmamın her aşamasında yönlendirmeleri ve desteği ile yolumu aydınlatan değerli danışman hocam Prof. Dr. Jale ÖZTÜRK’e sonsuz teşekkürlerimi sunarım. Ayrıca bu zorlu süreçte desteğini ve de bana olan inancını hep hissettiğim kıymetli eşime, gülümsemesi ile moral kaynağım olan biricik oğluma da minnettarım.

Tuğba BOZKUŞ

**ORTAOKUL TÜRKÇE DERS KİTAPLARINDA ZAMİRLERİN İŞLENİŞİ
VE 7. SINIF ÖĞRENCİLERİNİN YAZILI ANLATIMLARINDA
ZAMİRLERİ KULLANMA BECERİLERİ**

Tuğba BOZKUŞ

Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Ana Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, 2019

Danışman: Prof. Dr. Jale ÖZTÜRK

ÖZET

Bu çalışma ortaokul Türkçe ders kitaplarında zamirlerin nasıl işlendiğini ve öğrencilerin zamirler ile ilgili bilgilerini yazılı anlatımlara ne şekilde aktardığını tespit etmek amacıyla yapılmıştır. Bu doğrultuda öncelikle ortaokulda kullanılan Türkçe ders kitaplarında zamirler konusunun anlatıldığı bölümler incelenmiştir. Daha sonra öğrencilere, öyküleyici ve bilgilendirici anlatım biçimlerine uygun olarak belirlenen konularda iki ayrı yazılı anlatım çalışması yaptırılmıştır.

Çalışmanın birinci bölümünde araştırmanın dayandığı gerekçeleri anlatan “Problem Durumu”, “Problem Cümlesi”, “Araştırmanın Amacı”, “Araştırmanın Önemi”, “Sınırlılıklar” “Varsayımlar” ve “İlgili Araştırmalar” kısımları yer almaktadır.

İkinci bölümde araştırmanın kuramsal altyapısı ele alınmış, zamirin tanımı, zamir türleri, zamirlerin özellikleri ve zamirler ile ilgili kurallar anlatılmıştır. Ayrıca zamirler konusunda tartışmalı noktalara değinilmiştir. Hemen ardından, zamirlerin yazılı anlatımlardaki yeri üzerinde durulmuştur. Bu kapsamda yazılı anlatım, metin, metinsellik, bağdaşıklık kavramları açıklanmış ve zamirlerin bağdaşıklıkla ilişkisine yer verilmiştir. Artgönderim ve öngönderim oluşturmada zamirlerin rolü örnekler ile açıklanmıştır.

Üçüncü bölümde, çalışmanın yöntemi ile ilgili “Araştırmanın Modeli”, “Evren ve Örneklem”, “Veri Toplama Araçları” ve “Veri Çözümleme Teknikleri” başlıkları açıklanmıştır. Bu bölümde 2016-2017, 2017-2018 ve 2018-2019 eğitim öğretim dönemlerinde kullanılan ders kitaplarında zamirler konusunun nasıl işlendiği

değerlendirilmiştir. Öğrencilerin yazılı anlatımları, zamir kullanma becerileri yönünden incelenmiştir.

Dördüncü bölümde ise araştırmadan elde edilen bulgu ve sonuçlar kısmı yer almaktadır. Ders kitaplarında ve müfredat programlarında yapılan incelemede zamirlerin 2006 programından bu yana yalnızca 6. sınıflarda yer aldığı görülmüştür. Ayrıca zamir türlerinin işlenişinde, ders kitapları arasında birlik olmadığı; dönüşlülük zamirine doğru ve yeterli bir şekilde yer verilmediği anlaşılmıştır. Öğrencilerin yazılı anlatımlarında yapılan incelemeye göre zamir kullanım oranının öyküleyici metinlerde daha yüksek olduğu belirlenmiştir. En çok kullanılan zamir türünün kişi zamiri (öyküleyici metinlerde % 66,45 ve bilgilendirici metinlerde % 47, 25) olduğu tespit edilmiştir. Yazılı anlatımları ele alındığında ise öğrencilerin zamirler konusu ile bağlantılı olan özne – yüklem uyumu konusunda problem yaşadığı, iyelik gruplarında kişi zamirlerini gereksiz yere yüzey yapıda kullandıkları, işaret zamirleri ve belirsizlik zamirleri kullanımında yazım yanlışı yaptıkları belirlenmiştir.

ANAHTAR KELİMELEER

Zamirler, Bağdaşıklık, Gönderim, Ortaokul Türkçe Ders Kitapları, Yazılı Anlatım, Öyküleyici Metin, Bilgilendirici Metin.

**THE PROCESSING OF TIMES IN SECONDARY SCHOOL TEXTBOOKS
AND THE SKILLS OF USING THE TIMERS IN THE WRITTEN
MEETINGS OF 7th YEAR STUDENTS**

Master's Thesis, Tuğba BOZKUŞ

Department of Turkish and Social Sciences Education, 2019

Supervisor: Prof. Dr. Jale ÖZTÜRK

ABSTRACT

The aim of this study is to determine how the topic of pronouns is handled in the Turkish school books at the secondary schools and how students transfer their knowledge about pronouns to writing skills. Accordingly, Turkish school books that are used in secondary schools are analyzed for determining how the topic is handled. Students had been given two different written expression exercises on two topics which are appropriate to narrative and informative expression types.

In the first part of the study, there are information about “Problem Status”, “Problem Statement”, “Aim of the research”, “Importance of the research”, “Limits”, “Hypothesizes” and “Related researches”. These are the reasons on which the study based.

In the second part, theoretical basis of the research is handled; description types characteristics of pronouns and rules related to pronouns are specified. Immediately after, usage of pronouns in written expressions is emphasized. Within this scope “Written expression”, “Text”, “Textuality” and “Coherence” are explained, and the relation between the pronouns and coherence is included. Role of pronouns in forming anaphora and cataphora is exemplified.

In the third part, titles related to the method of the study (“Model of Research”, “Population and Sample”, “Data Collection Tools” and “Data Analysis Techniques”) are clarified. In this part, how the subject of pronouns is discussed in the textbooks used in the 2016-2017, 2017-2018 and 2018-2019 education periods is

evaluated. Then, the written expressions of the students were examined in terms of their pronoun use skills.

In the fourth part of this study, there are the findings and results acquired from the research. As a result, pronouns have taken place in school books for just 6th grades since 2006. Moreover, in terms of pronoun types, there is no consistency between school books and reflexive pronouns haven't had enough places and haven't been handled correctly. According to an analysis done to the texts written by students, pronouns are used more in narrative texts. Personal pronouns are the most preferred pronoun types (%66, 45 in narrative texts versus %47.25 in informative texts). When the written expressions are analyzed, it is determined that students have problems with subject-verb consistency, they use personal pronouns unnecessarily and superficially, and spelling errors of the demonstrative pronouns and indefinite pronouns.

KEY WORDS

Pronouns, Coherence, Anaphora, Secondary School Turkish School Books, Written Expression, Narrative Text, Informative Text

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
ÖZET	i
ABSTRACT	iii
TABLO DİZİNİ	ix
RESİM DİZİNİ	x
KISALTMALAR	xi

GİRİŞ **BİRİNCİ BÖLÜM** **PROBLEM, ÖNEM VE AMAÇ**

1. Problem Durumu	3
2. Problem Cümlesi	5
1.1. Alt Problemler	5
3. Araştırmanın Amacı	5
4. Araştırmanın Önemi	5
5. Sınırlılıklar	6
6. Varsayımlar	7
7. Konu İle İlgili Araştırmalar	7

İKİNCİ BÖLÜM

ARAŞTIRMANIN KURAMSAL ALTYAPISI

1. “ZAMİR” KAVRAMI	10
2. ZAMİRLERİN ÖZELLİKLERİ	13
3. ZAMİR TÜRLERİ	15
3.1. Kişi Zamirleri:	16
3.2. Dönüşlülük Zamirleri:	19
3.3. İşaret Zamirleri:	20
3.4. Soru Zamirleri:	21
3.5. Belirsizlik Zamirleri	22
3.6. Bağlama Zamirleri.....	23
4. YAZILI ANLATIMLARDA ZAMİRLERİN YERİ.....	24
4.1. YAZILI ANLATIM	24
4.2. METİN KAVRAMI	25
4.3. METİN YAPISI.....	27
5. YAZILI ANLATIMLARDA BAĞDAŞIKLIK VE ZAMİRLERİN İŞLEVİ.....	28
5.1. Bağdaşıklık Kavramı.....	28
5.2. Gönderim.....	29
5.3. Gönderim Unsurları	31
5.4. Eksilteli Anlatım	33
5.5. Değiştirim.....	34

5.6. Bağlama Ögeleri.....	35
5.7. Kelime Bağdaşıklığı.....	36

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

YÖNTEM

1. Araştırma Modeli	38
2. Çalışma Grubu.....	38
3. Veri Toplama Araçları.....	39
4. Veri Çözümleme Teknikleri	42

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

BULGULAR VE SONUÇ

1. Birinci Alt Probleme (Ortaokul Türkçe Ders Kitaplarında Zamirler Nasıl İşlenmektedir?) İlişkin Bulgular	43
1.1. 2016-2017 Eğitim Öğretim Yılı'nda Okutulan Ders Kitaplarında Zamirlerin İşlenişi.....	43
1.2. 2017-2018 Eğitim-Öğretim Yılında Okutulan Ders Kitaplarında Zamirlerin İşlenişi.....	48
1.3. 2018-2019 Eğitim-Öğretim Yılında Okutulan Ders Kitaplarında Zamirlerin İşlenişi.....	62

2. İkinci Alt Probleme(Yazılı Anlatımlarda Öğrencilerin Zamir Kullanma Durumları Nedir?) İlişkin Bulgular.....	67
2.1. Öyküleyici Metinlerde Öğrencilerin Zamir Kullanma İstatistikleri	67
2.2. Bilgilendirici Metinlerde Öğrencilerin Zamir Kullanma İstatistikleri	71
3. Üçüncü Alt Probleme(Zamir Kullanılan Cümlelerde Dil Bilgisel Yanlılar Var Mıdır?) İlişkin Bulgular	76
3.1. Öyküleyici Metinlere Ait Bulgular:	76
3.2. Bilgilendirici Metinlere Ait Bulgular:.....	81
4. Dördüncü Alt Probleme(Kullanılan Zamirlerde Yazım Yanlı Var Mıdır?) İlişkin Bulgular	83
4.1. Öyküleyici Metinlerde Tespit Edilen Yazım Yanlıları	83
4.2. Bilgilendirici Metinlerde Tespit Edilen Yazım Yanlıları	84
5. Beşinci Alt Probleme(Kullanılan Zamirlerin Gönderim Oluşturma Durumu Nedir?) İlişkin Bulgular.....	85
5.1. Öyküleyici Metinlerde Gönderim Örnekleri	85
5.2. Bilgilendirici Metinlerde Gönderim Örnekleri	85
6. Sonuç ve Tartışma	86
KAYNAKÇA	90
EKLER.....	94

TABLO DİZİNİ

Sayfa

Tablo 1 Kişi Zamirlerinin Çekimi.....	17
Tablo 2 Araştırmanın Çalışma Grubunda Yer Alan Öğrencilerin Okullara Dağılımı.....	39
Tablo 3 Öyküleyici Metin Yazma Çalışmalarında Kullanmak İçin Belirlenen Konuların Uzmanlardan Aldıkları Puanlar	40
Tablo 4 Bilgilendirici Metin Yazma Çalışmalarında Kullanmak İçin Belirlenen Konuların Uzmanlardan Aldıkları Puanlar	41
Tablo 5 Öyküleyici Metinlerde Kullanılan Kelime Sayıları.....	68
Tablo 6 Öyküleyici Metinlerde Kullanılan Toplam Zamir Sayıları.....	68
Tablo 7 Öyküleyici Metinlerde Kullanılan Kişi Zamiri Sayıları	69
Tablo 8 Öyküleyici Metinlerde Kullanılan İşaret Zamiri Sayıları.....	70
Tablo 9 Öyküleyici Metinlerde Kullanılan Belirsizlik Zamiri Sayıları	70
Tablo 10 Öyküleyici Metinlerde Kullanılan Soru Zamiri Sayıları	71
Tablo 11 Öyküleyici Metinlerde Kullanılan Dönüşlülük Zamiri Sayıları	71
Tablo 12 Bilgilendirici Metinlerde Kullanılan Kelime Sayıları	72
Tablo 13 Bilgilendirici Metinlerde Kullanılan Toplam Zamir Sayıları.....	73
Tablo 14 Bilgilendirici Metinlerde Kullanılan Kişi Zamiri Sayıları.....	73
Tablo 15 Bilgilendirici Metinlerde Kullanılan İşaret Zamiri Sayıları	74
Tablo 16 Bilgilendirici Metinlerde Kullanılan Belirsizlik Zamiri Sayıları.....	74
Tablo 17 Bilgilendirici Metinlerde Kullanılan Soru Zamiri Sayıları.....	75
Tablo 18 Bilgilendirici Metinlerde Kullanılan Dönüşlülük Zamiri Sayıları.....	75
Tablo 19 Zamirlerle İlgili Ders Kitaplarında Yer Alan Etkinliklerin Dağılımı.....	87

RESİM DİZİNİ

Sayfa

Resim 1 Öğün Yayınları Öğrenci Çalışma Kitabı (2016-2017) sayfa 72	44
Resim 2 MEB Yayınları Öğrenci Çalışma Kitabı (2016-2017) sayfa 112-113	46
Resim 3 MEB Yayınları Öğretmen Kılavuz Kitabı (2016-2017) sayfa 201	47
Resim 4 MEB Yayınları Öğretmen Kılavuz Kitabı (2017-2018) sayfa 97	50
Resim 5 MEB Yayınları Öğrenci Çalışma Kitabı (2017-2018) sayfa 113	51
Resim 6 MEB Yayınları Öğretmen Kılavuz Kitabı (2016-2017) sayfa 220	53
Resim 7 MEB Yayınları Öğretmen Kılavuz Kitabı (2017-2018) sayfa 117-118	54
Resim 8 MEB Yayınları Öğrenci Çalışma Kitabı (2017-2018) sayfa 207	56
Resim 9 Başak Yayınları Öğretmen Kılavuz Kitabı (2017-2018) sayfa 217	57
Resim 10 Başak Yayınları Öğrenci Çalışma Kitabı (2017-2018) sayfa 274	59
Resim 11 MEB Yayınları Ders Kitabı (2018-2019) sayfa 89	63
Resim 12 MEB Yayınları Ders Kitabı (2018-2019 sayfa 89	64
Resim 13 Eksen Yayınları Ders Kitabı (2018-2019) sayfa 225	65

KISALTMALAR

%	yüzde
Akt.	Aktaran
Bkz.	Bakınız
MEB	Milli Eğitim Bakanlığı
TTKB	Talim Terbiye Kurulu Başkanlığı
Öğr.	Öğrenci
Çal.	Çalışma
Kit.	Kitap
Öğrt.	Öğretmen
Kılv.	Kılavuz
s.	sayfa
TDK	Türk Dil Kurumu
vb.	ve benzeri
Yay.	Yayınları

GİRİŞ

İnsan dille düşünür, düşündüklerini ifade etmek için dili kullanır. Dil ise temelde kelimelerin terkiibinden oluşan bir varlıktır. Bir derdimiz olduğunda yahut paylaşmak istediğimiz bir konu olduğunda, ister yazılı ister sözlü anlatım olsun, bulunacağımız paylaşım için hangi kelimeleri kullanacağımızı düşünmeye başlarız. En güzel, en etkili olanları seçmeye çalışırız. Hatta bazen “Nasıl anlatayım ki?” ya da “Söylemek istediğimi tam olarak anlatamadım.” gibi sözlerle yakınız. Günlük hayatta sıkça karşılaştığımız bu durumlar bize kelimelerle düşündüğümüzü kanıtlar gibidir.

Kelime, dilin anlamlı en küçük birimidir. Bizler, bazen eksilteli cümle diyebileceğimiz tek kelimelik iletiler oluşturabiliriz. Örneğin, bebekler su içmek istediğini sadece “su” kelimesini kullanarak, top oynamak istediğini ise sadece “top” kelimesini kullanarak anlatabilmektedir. Biz, onların ihtiyaçlarını kullandığı kelimelerden anlayabilmekteyiz. Demek ki iletişim temelde kelimeler üstüne kuruludur diye düşünmek yanlış olmaz.

Kelimeler iletişimin temel taşı olmasına rağmen tek başına etkili bir iletişim için yeterli değildirler. Tek kelime ile anlaşabilsek dahi, derdimizi daha iyi ifade etmek için cümlelere ihtiyaç duyarız. Söylediklerimiz arasında bağlantı kurmaya gayret ederiz. Tüm çabamız, anlatmak istediklerimizi doğru ve etkili anlatmaktır. Bu etkili anlatıma ulaşmak ancak kullanacağımız yapıları tanımakla mümkündür.

Kelime türleri bilgisinin öğrenilmesi, dil bilgisinde çok önemli bir adımdır. Kelimelerin başrol olduğu bir oyunun doğru oynanabilmesi için oyuncuların her anlamda özelliklerinin iyi bilinmesi gerekir. Bu, doğabilecek iletişim kusurlarının önüne geçmek için ön koşuldur. İsimlerin türlerini bilmek, varlıkları tanımlarken sıfatların işlevini fark etmek daha düzgün ve sistemli cümleler kurmak demektir. Bu çerçeveden bakınca zamirleri de dikkatle incelemek gerekir. Çünkü kelime türleri içinde zamirlerin daha özel bir yeri vardır.

Zamirler, bilinen tanımıyla ifade edilecek olursa, “isimlerin yerine kullanılan kelimeler”dir. Bazen bir elmayı, bazen insanı, bazen silgiyi anlatmak için kullanılabilen bu tür, zihnimizde belirlediğimiz herhangi bir varlığın yerine geçebilmektedir. Bu açıdan zamirler, kapalı bir kutuya benzemektedir. Deyim

yerinde ise zamirlerin, tüm varlık ve oluşumları “temsil etme yeteneği” vardır. Elbette ki bu yetenek, diğer kelime türleri içinde onlara ayrıcalıklar tanımaktadır.

Diğer kelime türlerinden farklı özelliklere sahip olan zamirler, yalnızca cümle için değil metnin bütünü için de önemli bir unsurdur. Zamirler, sadece kelime olarak değerlendirilmemeli, cümle ve metinde teşkil ettiği yer de göz önünde bulundurulmalıdır. Bu çalışmada ortaokul Türkçe ders kitaplarında zamirlerin nasıl işlendiği, öğrencilerin yazılı anlatımlarında zamirleri ne kadar kullandıkları, zamirler ile oluşturdukları cümlelerin anlam ve yapıca doğruluğu, kullandıkları zamirlerin metnin diğer cümleleriyle nasıl bir bağlantı içinde olduğu tespit edilmeye çalışılmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

PROBLEM, ÖNEM VE AMAÇ

Bu bölümde araştırmanın temel problemine, alt problemlerine, amacına, bu araştırmanın neden önemli ve gerekli olduğuna yönelik açıklamalar yapılmıştır.

1. Problem Durumu

Zamirler ismin yerine geçen kelimelerdir. Bu kalıp bilgiyi duyduğumuzda, birçoğumuz zamirleri basit ve çok da önemli olmayan bir tür olarak değerlendirebiliriz. Çünkü bu bilgiye göre ne de olsa “onlar” isimlerin yerine geçmektedir ve sanki isimler kadar birincil değildir. Maalesef ki ortaokulda da Türkçe derslerinde zamirler konusunun işlenişi kişi zamirlerinin ezberletilmesinden çok da öteye geçmemektedir. Zamirlerin cümle ve metin içindeki durumuna değinilmemesi, öğrencilerimizin bu konuyu içselleştirmesine yetmemektedir. İsimlerin yerine geçmeleri ikincillik yaratan bir durum değil de her varlığı temsil etme özelliği olarak değerlendirilmediği ve dolayısıyla zamirlerin yetkileri kavratılmadığı için sözlü ve yazılı anlatımlarda zamirlerin kullanıldığı birçok cümle ne yazık ki yapıca bozuk; metnin bütünü ile bağlantısı doğru kurulmamış olmaktadır. Oysaki zamirler, kullanıldığı cümleye göre evrendeki tüm varlıkların ve nesnelerin anlamı olabilirler. Bu durum, onların yetkilerinin diğer kelime türlerinden çok daha fazla olduğunu gösterir. Çünkü zamirler, kendi başına düşünüldüğünde hiçbir varlık olmayıp anlatımlarda her varlık olabilir; tüm varlıkları temsil edebilirler.

Zamirler cümlenin kuruluşunda kilit görevi üstlenmektedir. Öznesi zamir olan bir cümlenin yüklemine de, o zaminin ifade ettiği kişiye göre çekimlenmesi bize cümle içinde özne-yüklem uyumunu sağlayan parçalardan biri olduğunu göstermektedir. Zaminin ifade ettiği kişi ile yüklemine kişi çekiminin uyuşmaması ise anlatım bozukluğuna sebep olmaktadır.

Zamirlerin etkilediği alan, yalnızca bulunduğu cümle ile sınırlı değildir. Bir isim, kullanıldığı cümleden daha öncesinde hiçbir söz söylenmemiş olsa bile tek başına bir anlam ifade eder ve cümledeki yargının anlaşılmasına katkı sağlar. “Elmayı böler misin?” cümlesinde “elma” isminin kendi başına bir varlığı karşıladığını ve zihnimizde yalnızca “elma” kavramını çağrıştırdığını görürüz.

Oysaki cümleyi “*Şunu böler misin?*” şeklinde kurmuş olsaydık, sadece bu cümleye bakarak “*Şunu*” kelimesinin herkesin zihninde tek ve aynı anlamı karşılayan bir varlık olduğunu söyleyebilir miydik? “*şunu*” kelimesinin hangi varlığı temsil ettiğini ancak konuşmacının işaret ettiği nesneye bakarak veya kendisinden önce kurulmuş cümlelere dönerek belirleyebiliriz. Bu noktada karşımıza bağdaşıklık kavramı çıkar.

Bağdaşıklık, cümlelerin anlamsızca rastgele sıralanması değil de mantık sırası gözetilerek ve birbiri ile bağlantılı şekilde anlamlı bir bütün oluşturmasıdır. Günay (2007) ise “Bağdaşıklık, bir yazının metin olmasını sağlayan metin içi ilişkileri kuran dille ilgili özelliklerin tümünü belirtir.” şeklinde tanımlamıştır (2007: 71). Bir metinde her cümle, kendisinden önce ve sonraki cümlelerle köprü görevindedir ve metnin bütünü üzerinde anlamca etkisi vardır. Herhangi bir cümleyi metinden çıkarınca hissettiğimiz o eksiklik bağdaşıklık kavramıyla ilgilidir çünkü o durumda metnin mantık bütünlüğü bozulmuştur. İşte zamirler, metinde bağdaşıklık kavramını gerçekleştiren unsurlardan bir tanesidir. Metnin bir yerinde bahsi geçen herhangi bir sözcüğü defalarca aynı şekilde tekrarlanması hem gereksiz olacaktır hem de metnin okunabilirliğini azaltacaktır. Bu sorunun çözümü için zamirler yardımımıza koşmaktadır. Bahsi geçen sözcüğü kendisinden sonra kurulacak cümlelerde bir zamirle karşılamak, bizi tekrara düşmekten kurtaracak ve metnin ezgisi üzerinde olumlu etkisi olacaktır. Metni okuyanlar açısından bakıldığında ise, metindeki bağlantıları kurabilmek ve metni bütün olarak anlamlandırmak için dikkatin uyanık tutulması konusunda mesajlar verecektir. Çünkü okuyucu, zamirin hangi sözcük kast edilerek kullanıldığını bilmek için devamlı olarak daha önce okuduğu yerlere zihinde geri dönüşler yapacaktır. Bu da, metnin bütünü anlamlandırmak için oldukça önemli bir husustur. Gencan (1979) da zamirleri tanımlarken bu noktaya dikkat çeker: “Tümcede adların, önce geçmiş kavramların yerlerini tutan ve söyleyenle kendisine söylenen kimseleri hatırlatan sözcüklere adıl denir.” (1979: 254). Zamirin, *önce geçmiş adların yerini tutma* görevi bağdaşıklığı oluşturduğu noktayı ifade eder.

Tüm bu hususlar, zamirlerin sadece ezberlenip geçilemeyeceğine; yazılı anlatımlarda yapı ve anlam bütünlüğü sağlanmış bir metin oluşturmada ne kadar etkili olduğuna işaret eder.

2. Problem Cümlesi

Ortaokul Türkçe ders kitaplarında zamirler konusu nasıl işlenmektedir? Öğrenciler zamirler hakkında edindikleri bilgileri hangi oranda ve ne şekilde yazılı anlatımlarına yansıtılabilmektedir?

1.1. Alt Problemler

Bu araştırmada yukarıda verilen problemler ile bağlantılı olarak şu alt problemlere cevap aranmıştır:

*Ortaokul Türkçe ders kitaplarında zamirler nasıl işlenmektedir?

*Yazılı anlatımlarda öğrencilerin zamir kullanma durumları nedir?

* Zamir kullanılan cümlelerde dil bilgisel yanlışlar var mıdır?

* Kullanılan zamirlerde yazım yanlışı var mıdır?

* Kullanılan zamirlerin gönderim oluşturma durumu nedir?

3. Araştırmanın Amacı

Bu araştırmada, ortaokul Türkçe ders kitaplarında zamirler konusunun nasıl işlendiği, zamirlere ne kadar yer verildiği ve 7. sınıf öğrencilerinin yazılı anlatımlarında zamirleri ne şekilde kullandığı tespit etmek amaçlanmıştır. Öncelikle “zamirler” konusunun ders kitaplarında nasıl ve ne kadar işlendiği, etkinliklerde ne derece yer verildiği tespit edilmiş, daha sonra öğrencilerin yazılı anlatımlarında zamirleri kullanma oranları belirlenmiştir. Bu aşamadan sonra yukarıda belirlenen alt problemlere cevap aranmış, öğrenci kâğıtlarında tespit edilen zamirler; yazımı, cümle ve metin bütünlüğü açısından doğruluğu ve anlatım bozuklukları bakımından incelenmiştir.

4. Araştırmanın Önemi

Türkçe derslerinde dil bilgisi konularının öğretimi bilgilerin veriliş biçimi olarak görülmemelidir. Anlatılan konuya ait bilgilerin öğrenci zihninde bütünleşmesini sağlayacak etkinliklere yeterince yer verilmesi büyük önem taşımaktadır. Birçok öğrenci, derste öğrendiklerini sözlü ve yazılı anlatımlarına yansıtamamaktadır. Konuların kalıcı bir şekilde öğrenilebilmesi için bolca tekrar edilmesi, belirli zaman aralığı gözetilerek konuyla bağlantılı etkinliklerin verilmesi

bilginin içselleştirilmesi açısından çok önemlidir. Öğrencilerin zamirlerle ilgili bilgi ve kuralları doğru uygulamaları için, önce bu bilgi ve kurallara tam anlamıyla hâkim olması gerekmektedir. Konuyla ilgili, öğretmen tarafından yeterince açıklama verilip etkinliklerle bunların pekiştirilmesi lazımdır. Daha sonra, öğrenilen bilgilerin yazılı anlatımlara yansıyor yansımadığı değerlendirilmelidir. Tüm konular gibi zamirlerin de ancak bu şekilde doğru ve işlevsel kullanılıp kullanılmadığı tespit edilebilir.

YÖK Ulusal Tez Merkezi veri tabanı zamirler ile ilgili yapılan çalışmaları tespit etmek üzere incelenmiştir. Konunun, özellikle ortaokul seviyesinde ele alınmadığı ve yazılı anlatımlar üzerinden değerlendirilmediği görülmüştür. Bunun üzerine konunun öğrenciler tarafından ne derece anlaşıldığı ve yazılarında nasıl kullandığının tespitinin faydalı olacağı öngörülmüştür. Araştırmanın, zamirler konusunun öğrenciye kazandırılması ile ilgili ilerde yapılacak çalışmalara basamak oluşturacağı düşünülmektedir.

5. Sınırlılıklar

Zamirlerin ders kitaplarında nasıl ele alındığı incelenmek üzere “ttkb.meb.gov.tr” adresinden alınan listelere göre Türkçe ders kitapları taranmıştır. Türkçe öğretim programında üst üste değişiklik yapıldığı için 2016-2017, 2017-2018 ve 2018-2019 eğitim öğretim yıllarında kullanılan Türkçe ders kitaplarının ayrı ayrı incelenmesinin daha doğru olduğu görülmüştür. Bu amaçla; 2017 Türkçe Dersi (1-8. Sınıflar) Öğretim Programı, 2015 Türkçe Dersi (1-8.Sınıflar) Öğretim Programı ve 2006 İlköğretim Türkçe Dersi Öğretim Programı (6,7, 8. Sınıflar) incelenmiş ve üç programda da zamirler konusunun yalnızca 6. sınıf kazanımlarında yer aldığı görülmüştür. Buna göre çalışmada verilen tüm örnekler 6. Sınıf Türkçe Ders Kitaplarından alınmıştır. 2016-2017 ve 2017-2018 eğitim öğretim dönemlerinde kullanılan ders kitapları “Öğrenci Çalışma Kitabı” ve “Öğretmen Kılavuz Kitabı” olarak ayrı ayrı ele alınmıştır. Ancak 2017 Türkçe Dersi (1-8. Sınıflar) Öğretim Programı’nın uygulamaya girmesi ile birlikte “Öğretmen Kılavuz Kitabı” ve “Öğrenci Çalışma Kitabı” ayrımı kalkmış, yalnızca “Türkçe Ders Kitabı” olarak yayınlanmıştır. Bu nedenle çalışmamızda 2018-2019 Eğitim Öğretim Yılı’nda incelenen kitaplar “6. Sınıf Türkçe Ders Kitabı” ibaresiyle yer almıştır.

Ders kitabı incelemelerinden sonra 7. sınıf öğrencilerine belirlenen konular çerçevesinde öyküleyici ve bilgilendirici olmak üzere iki farklı türde yazılı anlatım çalışması yaptırılmış, bu yazılı anlatımlarda öğrencilerin zamir kullanma düzeyleri tespit edilmiştir. Yazılı anlatım çalışması Beyhan Gençay Ortaokulu, Nami Veysoğlu İmam Hatip Ortaokulu ve Özbuğday Ortaokulunda 7. sınıfta okuyan 193 öğrenci ile sınırlandırılmıştır.

Bu çalışmada, alıntı yapılan edebi eserler yazar adı, eserin adı, alıntının yapıldığı sayfa numarası sıralamasıyla verilmiştir. Örneğin, C. Tan, Piraye, 115 gibi.

6. Varsayımlar

Bu araştırma, yazılı anlatım çalışması yaptırılan tüm 7. sınıf öğrencilerinin 6. sınıfta 2017 Türkçe Dersi (1-8. Sınıflar) Öğretim Programı'na göre zamirler konusunu öğrendiği varsayımından yola çıkılarak gerçekleştirilmiştir. Araştırmaya dahil olan öğrencilerin Türkçe öğretim programına göre konuyla ilgili akademik bilgileri aldığı kabul edilmiştir.

7. Konu İle İlgili Araştırmalar

YÖK Ulusal Tez Merkezi veri tabanı taranmış ve zamirler konusunu ele alan araştırmalar incelenmiştir. Bu araştırmalar aşağıda açıklanmıştır:

İlk olarak Kocasavaş'ın 1995'te "Türkçede Şahıs Zamirleri" isimli doktora tezini görmekteyiz, ancak tez metnine ve özetine YÖK Tez Merkezi veri tabanından ulaşamamaktadır.

Karaatmaca (2002), zamirlerin tarihsel gelişimlerini ortaya koymak istediğini ifade etmiştir. Bu amaçla öncelikle Türkiye Türkçesinde zamirleri eşzamanlı olarak incelediğini, daha sonra tarihsel süreçteki gelişimlerini gösterdiğini belirtmiştir. Dönemini en iyi şekilde yansıtan metinleri seçerek zamirleri tek başına değil, metin içinde örneklerle ele aldığını eklemiştir.

Koç (2006), ana dili Türkçe olanların Arapça öğrenirken karşılaştığı güçlüklerden bir bölümünün, Arapça ile Türkçe arasındaki yapı, işlev ve anlam bakımından farklılıklardan kaynaklandığı söyler. Bu düşünceden yola çıkarak Arapça ve Türkçedeki zamirleri karşılaştırarak incelediğini belirtir. Yapılan karşısal

çözümleme sonucunda, iki dilin söz dizimi, cinsiyet ve çokluk başta olmak üzere önemli farklılıklar gösterdiğini anlatır. Bu farklılıkların Arapça öğrenen öğrencilerin öğrenme sürecinde yapabileceği muhtemel hataları öngörmede yardımcı olacağını ifade eder.

Öner (2007), çalışmasında Türkiye Türkçesinde işaret zamiri olarak kullanılan “bu, şu, o, bunlar, şunlar, onlar” sözcüklerinin kullanım özelliklerini incelemiştir. Ele aldığı üç eser üzerinden “bu” zamininin daha çok kullanıldığını, “şu, şunlar” zamirlerinin kullanım oranının oldukça az olduğunu tespit etmiştir. Çalışmasında, işaret zamirleri ile ilgili dil bilgisi kitaplarındaki genel yaklaşımları ortaya koyarak işaret zamirlerinin gönderim, küçümseme, önemsememe gibi işlevleri üzerinde durmuştur.

Arçın (2016) ise Altay dilleri ile tarihi Türk lehçeleri ve çağdaş Sibirya Türk lehçelerindeki zamirleri çalışmasına aldığını belirtir. Tarihi Türk lehçelerinde soru, kişi, işaret, belirsizlik, dönüşlülük zamirlerini araştırdığını ve incelediğini söyler. Yazarın bu çalışmada, Türkiye Türkçesinde kullanılan zamirler ve işlevlerini ele almadığı anlaşılmaktadır.

Bozkurt (2016), diğer çalışmalara göre zamirlerin daha çok anlam bilimsel yönü üzerinde durduğunu belirtir. Zamirlerin sadece isimlerin yerine geçme özelliğiyle tanımlandığını, bu şekilde sadece görevlerine odaklanılıp anlam ve bağlamdaki rollerinin göz ardı edildiğini ifade eder. Bu nedenle çalışmasında daha çok zamirlerin anlam bilimsel boyutunun ve taşıdığı anlam yüklerini inceleyeceğini söyler.

Demir (2017), çalışmasında zamir kavramının ne ifade ettiğini ve hangi kategoride yer aldığını ortaya koymak istediğini belirtmiştir. Bunun yanında Eski Uygur Türkçesinde zamirlerin geçirdiği değişimi anlatmıştır. Zamirlerin bağımlı bir birim mi yoksa bir isim türü mü olduğunun henüz kesinleşmediğini belirtir. Tezinde bu noktalara değindiğini söylemiştir.

Yukarıda hakkında kısaca bilgi verilen tez çalışmalarında, genel olarak zamirlerin bilgi yönü üzerinde durulduğu görülmüştür. Yalnızca Bozkurt’un (2016) çalışmasında zamirlerin anlam yükleri ve zamirlerin bağlam içindeki durumunun ele

alındığı ifade edilir. Bunlardan yola çıkılarak zamirleri yazılı anlatımlarda inceleyen bir tez olmadığı tespit edilmiştir.

İKİNCİ BÖLÜM

ARAŞTIRMANIN KURAMSAL ALTYAPISI

1. “ZAMİR” KAVRAMI

Konuşmada daha önce geçmiş isimlerin yerine kullanılan kelimelere zamir denir. Bir kelimenin zamir olarak kullanılabilmesi, ilk defa ve tek başına mümkün değildir. Çünkü düşünülebilecek her varlığı karşılayabilen zamirlerin, bu görevi yapabilmesi için daha önceden bahsedilmiş bir varlık olmalıdır. Bahsedilen o varlığın veya nesnenin yerine, sonraki kullanımlarda her seferinde ismi yinelemek için zamir kullanılır.

Zamirler oldukça farklı özelliklere sahip kelimelerdir. Sayıca az olmalarına rağmen evrendeki tüm varlıkları karşılayabilirler. Örneğin, “o” zamiri bir kişiyi de ifade edebilir; “ev, ağaç, kalem, çanta, bardak, elbise” gibi herhangi bir nesne için de kullanılabilir. Bunun kararı, cümlede neyi karşılamak üzere düşünüldüğüyle ilgilidir.

Dilcilerin çoğu zamirleri kelime türleri içerisinde benzer bir şekilde sınıflandırıp benzer tanımlar yapmıştır. Ancak zamirlerin farklı yönlerine dikkat çeken görüşler de olmuştur:

Korkmaz (2009), kelimeleri üç gruba ayırır: a. Anlamlı Kelimeler(Adlar ve Ad Soylu Kelime Sınıfları, Filler ve Fiil Soylu Kelime Sınıfları), b. Görevli Kelimeler(Edat ve Bağlaçlar), c. Anlamlı ve Görevli Kelimeler(Ünlemler). Zamirleri *anlamlı kelimeler* grubunda ele alan Korkmaz, “Zamirler adların yerini tutan, kişileri ve nesnelere temsil veya işaret ederek karşılayan bir gramer kategorisidir.” şeklinde tanımlar. Zamirlerin, yerini tuttuğu isimlerle anlam bağı bilindiği zaman ancak anlam kazandığını ifade eder (2009: 399).

Ediskun (1985), zamiri sekiz farklı kelime türünden biri olarak belirtip bilinen şekilde sınıflandırmış ve “Cümlede gerektiğinde isimlerin yerine tutan, onlara elçilik eden kelimelere zamir denir.” diyerek zamirlerin görevine dikkate çekmiştir (1985: 156).

Eraslan (1999) da “ Zamir nesne adları gibi doğrudan doğruya nesneyi karşılayan kelimeler olmayıp temsil etmek suretiyle belirleyen kelimelerdir.” şeklinde ifade eder (1999: 336).

Koç (1986: 174) ise zamirleri, cümlede tekrarlardan kaçınmak için adların ve ad öbeklerinin yerini tutan kelimeler olarak tanımlamıştır. Bu ifadeden, zamirlerin cümleleri tekrarlardan kurtardığı anlaşılmaktadır. Koç’un bu tanımı, zamirlerin akıcı bir metin oluşturmadaki rolünü hatırlatmaktadır.

Gencan (1979:254) da sözcükleri yine sekiz türde inceleyip bu sekiz türden biri olarak zamirleri, “Tümcede adların, önce geçmiş kavramların yerlerini tutan ve söyleyenle kendisine söylenen kimseleri hatırlatan sözcüklere adıl denir” biçiminde tanımlar.

Güneş (1997:153) ise zamirlerin belirli bir kavramla özdeşleşemediği için kendine has bir anlamı olmadığını; aynı özellikteki veya konumdaki tüm varlıkları yeri geldikçe genel olarak adlandırma görevini üstlendiğini ifade etmiştir.

Banguoğlu (1998) zamirleri, Kelime Çekimi başlığı altında sekiz türden biri olarak değerlendirir ve “Ardında bir nesne veya kimse kavramı olan, dolayısıyla bir adın yerini tutan kelimeye zamir (pronom) deriz” şeklinde tanımlar. Gencan’ın tanımında olduğu gibi Banguoğlu da zamirlerin kendisinden önce kullanılmış bir nesne veya kişi yerine geçmesini vurgulamıştır (1998: 356).

Yukarıda da söylediğimiz gibi bir zamir, metinde ya da konuşmada daha önce ifade edilmemiş herhangi bir kavram yerine geçemez. İçi boş bir ambalaj kutusu gibidir, konulması gereken nesne konulmamıştır. Dolayısıyla söylenmemiş bir kelime zamir tarafından temsil edilemez. Bu durumda zamir diye bir kavramdan da söz edilemez. Kavramın içini dolduracak bir anlam yoktur. Ergin (1998: 263) zamirleri, “Zamirler nesnelere temsil veya işaret suretiyle karşılayan kelimelerdir.” şeklinde tanımlamıştır. Zamirlerin diğer isim türlerinden farklı olduğunu da şöyle belirtmiştir:

“Bu bakımdan isim cinsinden diğer kelimelerle zamirler arasında büyük bir fark vardır. Zamirler temsil ettikleri veya gösterdikleri nesnelere gerçek karşılıkları olmadıkları için, ancak o nesnelere ilk ve gerçek isimlerinin yerini geçici olarak tuttukları için tek başlarına bir şey ifade etmezler. Yani zamirlerin tek başlarına kelime olarak mânâları yoktur. Bir zamir tek başına hiçbir nesneyi karşılamaz, hiçbir şeyin adı değildir. Ancak

nesne biliniyor ve bir zamirle ifade ediliyorsa o nesne ile zamir arasında bir bağ kurulur, zamir o nesneyi karşılar.”

Erdem (2005: 444-449) “Zamirler Anlamalı Kelimeler Midir, Yoksa Görevli Kelimeler Mi?” isimli makale düzeyinde çalışmada zamirleri farklı bir açıdan ele almıştır. Erdem, çalışmada kelime sınıflandırmasını dilbilimsel bir bakış açısıyla yaparak kelimeleri “açık sınıf” ve “kapalı sınıf” olmak üzere ikiye ayırmış ve zamirlerin kapalı sınıfta olduğunu belirtmiştir. Kapalı sınıfa ait kelimelerin sayıca az olduğunu, yeni kelime türetmeye pek elverişli olmadığını, bu sınıftaki sözcüklerde değişimin daha az olduğunu ifade etmiş ve zamirlerin bu özelliklerin tümünü barındırdığını göstermiştir. “Açık sınıfı oluşturan kelimeler daha çok anlamlı kelimeler olarak karşımıza çıkarken kapalı sınıfı oluşturan kelimeler ise anlamlı kelimeleri birbirine bağlayan kelimeler olarak görev görür (Graddol ve diğerlerinden aktaran Erdem, 2005: 446). Erdem’in burada aktardığı gibi zamirlerin bağlantı görevi vardır ki; bu görev ile metin içinde bağdaşıklığı sağlayarak anlamca tamamlanmış bir metin oluşumunda rol alırlar. Bu yüzden zamirlerin etki alanının cümle anlamından metin anlamına doğru olduğunu söylemek mümkündür.

Ergin (1998) de kitabında kapalı sınıf diye telaffuz etmese de; zamirlerin isimler gibi mânâları olmadığını ancak kapsamlarının isimlerden çok daha fazla olduğunu belirtmiştir. Çünkü Ergin’in ifadesiyle, zamirlerin “bir nesneye bağlı olmamaları” ifade bakımından onları tüm nesnelerin yerine geçebilecek kadar yetkili kılmıştır (1998: 263) .

Demirci (2010) ise zamirlerin “ismin yerine geçen kelimeler” şeklinde tanımlanmasının eksik ve hatalı olduğuna dikkat çekmiştir. Zamirlerin kendi başına bir nesneyi gösterme veya bir ismin yerine geçme özelliğine doğrudan sahip olmadığını vurgulamıştır. “Zamirler, ancak öncesi bilinen durumlarda sonrayı idare edebilen kelimelerdir. Bu bakımdan isimler kadar öncelik alma (inisiyatif) yetkileri yoktur. Bir bağlam içerisinde eski ifadeyle siyak-sibak dengesi kuran kelimelerdir.” (2010: 37). Burada dikkate almamız gereken nokta, zamirlerin bağlam unsuru olarak ele alınmasıdır. Ancak bize göre, zamirlerin metnin bağlantı noktalarında görev almaları, görevlerinin “idare etme”den çok daha önemli olduğunun göstergesidir.

2. ZAMİRLERİN ÖZELLİKLERİ

Zamirler, isimlerin yerine kullanılsalar bile birçok açıdan isimlerden büyük farklılıklar gösterir. İsimlere oranla sayıca çok sınırlı iken her ismin yerini tutabildikleri için de kapsamları sınırsızdır. Korkmaz (2009), zamirleri şu veya bu nesneye bağlı olmadan bütün nesnelere karşılayabilen, bütün nesnelere ortak ad olan bir tür olarak değerlendirmiştir (2009: 399).

Zamirler isimler gibi çokluk ve hâl eklerini alabilirler, tamlamalar kurabilirler. *onlar, bizi, senin evin* gibi. Üstünova (2012: 449) , burada zamirlerin her zaman ekli tamlayan durumunda bulunduğunu, iyelikli adlara eksiz tamlayan olarak bağlanamayacağını vurgular.

“*Ben*” ve “*sen*” kişi zamirleri yönelme eki aldıklarında isimlerde görülmeyen bir şekilde kök değişimine uğrayıp *bana* ve *sana* biçimine dönüşürler. Bazı ağızlarda ise değişim olmayıp *bene* ve *sene* şeklinde yönelme hâli almıştır. *bana* ve *sana* zamirlerinde görülen değişim konusunda farklı görüşler bulunmaktadır. Ergin (1998: 264), tam bir iç değişim olmadığını benzetme gibi dış tesirler ile gerçekleştiğini ifade eder. Bu yüzden bu değişimlere dayanarak Türkçenin çekimli bir dil olabileceği yorumuna varılmaması gerektiğini vurgular. Bilgegil (1984: 82), bu değişimlerin üçüncü şahıs zamiri *ol* ve *o*’nun yönelme eki almış biçimi olan *aña*’ya benzeyerek oluştuğunu ileri sürer.

Eraslan ise bu değişimlerin kök değişimi olarak görülmemesi gerektiğini savunur:

“*Kök değişikliği; 1) Bünyeye ilgilidir. 2) Umumdur. 3) Kaideye dayalıdır. Meselâ Arapçada olduğu gibi. Hâlbuki zamirlerin (teklik 1. ve 2. şahıslar) çekimde kalın sıraya geçmesi kaideli değil, kaide dışıdır. Kaide dışı olduğu için özeldir. Dilin yapısıyla alakalı bir özellik değildir. Bünyenin temel yapısıyla ilgili olsa, normal şeklinin her lehçede ve şivede öyle olması gerekir. O hâlde teklik 1. ve 2. Şahıslarda çekim sırasında kök değişikliği değil, ses değişikliği söz konusudur.*” (1999: 337) .

Banguoğlu (2015: 358), Eski Türkçeden hareketle *Teñri>Tañrı, müñüz>boynuz* örneklerinde olduğu gibi bir damak-geniz sesteşinin (ng x ñ) seslileri kalınlaştıran etkisiyle oluştuğunu kabul eder.

Yukarıda ele aldığımız gibi *bana, sana* zamirlerindeki değişimin sebebine ilişkin farklı görüşler olsa da; bu değişimin çekimli dillerdeki gibi bir kırılma olmadığı ve dilin yapısından kaynaklanmadığı konusunda dilcilerin fikir birliğine vardığı görülmektedir.

Zamirler, isimler kadar iyelik eklerini kabul etmezler; sadece “*şusu, busu*” olarak kısıtlı örnekleri vardır. Ergin (1998)’e göre “İyelik, ismin kendisine tâbi olan unsurlarla, kendisinin ilgili bulunduğu kelimelerle münasebetini ifade eden gramer kategorisidir. İyelik şekli bir bağıllık, bir aidiyet, bir mülkiyet gösterir.” (1998: 264). Belki de zamirler, belirli bir nesnenin değil tüm nesnelerin temsilcisi olduğu için sahiplik noktasında bir belirsizlik yaşanmakta ve bu sebeple iyelik alamamaktadır.

Zamirlerin dikkate değer bir özelliği de *ile, için, gibi* benzeri edatlara bağlanırken isimlerden farklı davranmasıdır. İsimler *su gibi, araba ile, ev için* şeklinde doğrudan bağlanırken zamirler ilgi hâli yardımıyla bağlanırlar: *sen+in için, on+unla (onun ile), siz+in gibi, biz+im için, bu+nun gibi...* (Ergin, 1998: 264).

Korkmaz (2009) çalışmasında, zamirlerin başka dillerden alınmadığına dikkat çekmiştir. Fiil dışında kalan bütün kelime sınıflarında başka dillerden alıntı olduğu hâlde zamirlerde böyle bir alıntının olmadığını vurgulamıştır (Korkmaz, 2009: 403). Eski Türkçeden bu yana kullanılan zamirlerin varlığı tamamen Türkçeye ilgilidir.

Zamirler, isimler kadar kelime türetmeye elverişli değildir. Ancak sınırlı sayıda da olsa zamirlerden türeyen kelimeler vardır: *benlik, bencileyin, buncacık kimlik, bencil, bencillik* gibi. Örnekler olsa da her zamir yapım eki alamaz. Ergin (1998: 264) , “ En işlek yapım eklerini bile ancak bir ikisi alır, diğerlerine onlar da getirilemez. Meselâ *ben*’den *ben-lik* yapılır, fakat aynı eki *bu*’ya ekleyemeyiz.” diye ifade eder.

Eski Türkçede kişi zamirleri, fiillerde kişi bildirme işleviyle de kullanılıyordu. Fiillere gelen bu kişi zamirleri, Türkçe eklemeli bir dil olduğu için zamanla ekleşme sürecini tamamlayarak kişi eklerine dönüşmüştür. Bugün, birinci tip şahıs eklerinden bahsederken ‘zamir kökenli şahıs ekleri’ olarak ifade etmekteyiz. Birinci ve ikinci kişilerin çekiminde bu ekleşme sürecini net bir şekilde gözlemlemek mümkündür:

“ET *kel-erür-men*> TT *gel-ir-im*, ET *kel-erür-sen*> TT *gel-ir-sin*, ET *kel-erür-biz* > TT *gel-ir-iz*” (Korkmaz, 2009: 403).

“Orhun abidelerinde (Kül Tigin Güney9) en dikkat çekici cümlelerden biri olan *türük budun ölteçisen* cümlesinde *sen* zamiri ekleşmemiş olarak görülür.”

(Demirci, 2010: 91) . Burada *sen* zamirinin ek gibi davranıp kelimenin sonuna eklenirken aynı anda ilk hâlini korumaya çalışması ekleşme aşamasına geldiğini gösterir. Bu durum zamirlerin ekleşmeye eğilimli olduklarının kanıtıdır.

Türkçede sonu ünlü ile biten isimler, ünlü ile başlayan bir çekim eki alıyorsa dilin doğal kuralı gereği bu iki ünlünün arasına –y sesi alır ve buna *yardımcı ses* denir. *kapı+y+ı, anne+y+e* gibi. Türkçenin genel yardımcı sesi –y olmasına rağmen zamirlerde bu kaidenin bozulduğunu görmekteyiz. Burada dilciler tarafından zamirsel n, zamircil n ya da zamir n’si olarak adlandırılan bir –n sesi yardımcı ses göreviyle karşımıza çıkmaktadır. Eraslan (1999)’a göre zamir n’si (pronominal n) “Teklik ve çokluk 3. şahıs zamirlerinin çekimi ile teklik 3. şahıs iyelik ekli kelimelerin hâl ekleriyle kullanılışı sırasında araya giren –n ünsüzüdür: *bu-n-u, şu-n-da, o-n-da, o-n-lar, o-n-lar-dan, göz-ü-n-e* gibi.” (1999: 341). Örneklerden de tespit edebileceğimiz gibi buradaki –n sesinin, –y yardımcı sesinden farklı bir durumu vardır. –y yardımcı sesi, yalnızca iki ünlü arasına girerken –n sesi *şu-n-da* örneğinde olduğu üzere bir ünlü ve bir ünsüz arasında da görev almaktadır. Ortaokul Türkçe ders kitaplarında, y,ş,s,n sesleri “kaynaştırma harfi” olarak tabir edilmekte, bu seslerin üstlendiği görevler yeterince anlatılmamaktadır. Zamir n’si dediğimiz –n’nin görev aldığı yerlerde –y’den farklı bir konumu olduğu açıklanmamakta, bu yüzden öğrenciler yardımcı sesler konusunu doğru bir şekilde öğrenememektedir. Yukarıda anlattığımız hususlardan dolayı zamir n’sini, işlevini açıklamadan ve –y sesiyle farkını göstermeden kaynaştırma harfi olarak öğrencilere ezberletmeye çalışmak doğru bir yaklaşım olmayacaktır. Ancak önemli olan bu seslere hangi isim verildiği değil hangi durumlarda ortaya çıktığını kavratmaktır.

3. ZAMİR TÜRLERİ

Ergin (1998), Eraslan (1999), Korkmaz (2009), Banguoğlu (1998), Ediskun (1985) gibi dil bilimciler, zamirleri kelime türleri içinde ele almışlardır. Zamirler bir kelime türü olarak kabul edilse de bazı araştırmacılar tarafından dile getirilen ek hâlindeki zamir, iyelik zamiri ve ilgi zamiri, sahiplik zamirleri, aitlik zamirleri olarak farklı biçimlerde adlandırılan bir türden daha bahsetmemiz gerekir. Gerçekten ek sınıfında olup aynı zamanda zamir olabilecek birimler var mıdır? Varsa bunlara hangi isim verilmelidir?

Zamirler konusunda dil bilgisi kitaplarına başvurduğumuz bazı dil bilimcilerden Korkmaz (2009) *aitlik zamirleri*, Banguoğlu (1998) *iyelik zamirleri*, Gencan (1979) *ilgi ve iyelik adılları*, Ediskun (1985) *ek hâlindeki zamirler* ifadelerini kullanarak bu zamir türlerine yer vermişlerdir. Ergin (1998) ise ek hâlinde bulunan zamirlerden bahsetmez. 22-23 Ekim 1993 tarihli Türk Gramerinin Sorunları Toplantısında “ek hâlindeki zamirler” terimi tartışılmıştır. Naskali (1995: 54) bu konuda, iyelik eklerinin veya aitlik eklerinin bir temsil görevi yapsa bile kendi başına zamir sayılamayacağını, zamirlerin bir kelime kategorisi olduğuna göre eklere zamir denilemeyeceğini belirtmiştir.

Erten (2008) de zamirler bir kelime türü olduğu için *ek hâlinde zamir* diye bir kavram olamayacağını vurgulamıştır. Türkçede iyeliğin ekle sağlandığını ve sonuna eklendiği ismin kime ait olduğunu belirttiğini, *+ki* ekinin ise isimlerden sıfat ve zamir olarak kullanılan kelimeler yaparak aitlik bildiren bir ek olduğunu ifade etmiştir (2008: 218-222) . Naskali (1995) ve Erten (2008)’in de belirttiği gibi dil bilimciler tarafından kelime türü olarak verilen zamirlerin, “ek hâlinde zamir” şeklinde bir alt başlığının olması bilimselliğe aykırıdır. Erten (2008)’in de vurguladığı üzere, yalnızca eklendiği kelimenin zamir olarak kullanılmasını sağlayan ek vardır diyebiliriz. Bu çalışmada zamir türleri kapsamında Ergin’in tasnifi ölçüt alınmıştır.

Ergin (1998: 264), Türkiye Türkçesinde kullanılan zamirleri altı gruba ayırmıştır:

1. Kişi zamirleri
2. Dönüşlülük zamirleri
3. İşaret zamirleri
4. Soru zamirleri
5. Belirsizlik zamirleri
6. Bağlama zamirleri

3.1. Kişi Zamirleri:

Kişi isimlerini temsil etmek üzere kullanılan zamirlerdir.

“Bütün varlıklar teklik ve çokluk biçimleri ile üç şahısta toplanır. Bunlardan birincisi konuşan veya konuşanlar: ben, biz; ikincisi kendisine söz söylenen ve söylenenler: sen, siz; üçüncüsü

de sözü edilen şahıs, nesne veya şahısları ve nesnelere karşılayan o, onlar'dır. Bunlar gramerde birinci, ikinci ve üçüncü kişi olarak gösterilir." (Korkmaz, 2009:405).

Buna göre kişi zamirleri üçü tekil üçü çoğul olmak üzere toplama altı kişiden oluşur:

Tekil 1. kişi: *ben*

2. kişi: *sen*

3. kişi: *o*

Çoğul 1. kişi: *biz*

2. kişi: *siz*

3. kişi: *onlar*

Kişi zamirleri, isimler gibi tüm hâl eklerini alarak çekimlenebilirler. Bu çekim sırasında daha önce de bahsettiğimiz gibi, yalnızca *ben* ve *sen* zamirleri yönelme durumu alırken kökte değişim geçirerek *bana* ve *sana* şekline dönüşür.

Tablo 1

Kişi Zamirlerinin Çekimi

Hâl	Tekil			Çoğul		
	1. kişi	2. kişi	3. kişi	1. kişi	2. kişi	3. kişi
Yalın	ben	sen	o	biz	siz	onlar
Yönelme	bana	sana	ona	bize	size	onlara
Belirtme	beni	seni	onu	bizi	sizi	onları
Bulunma	bende	sende	onda	bizde	sizde	onlarda
Ayrılma	benden	senden	ondan	bizden	sizden	onlardan
İlgi	benim	senin	onun	bizim	sizin	onların
Eşitlik	bence	sence	onca	bizce	sizce	onlarca

Kişi zamirlerinde üçüncü kişilerin eşitlik durumu çekiminde *onca* ve *onlarca* hâlden ziyade, *gibi*, *göre*, *kadar* edatlarıyla yapılan edat grupları kullanılmaktadır (Ergin, 1998: 270).

Gencan (1979), Türkçede kişi zamirlerinin kişi zamirlerinde kimi zaman birbirlerinin yerine kullanıldığını belirtir. Alçakgönüllülük göstermek ya da tam tersine büyüklük etmek için *ben* zamiri yerine *biz* kullanılırken, karşımızdaki insana ve bulunduğu konuma saygı ifadesi olarak ise *sen* yerine *siz* zamiri kullanılmaktadır. Bunun yanında kutsal varlıklara seslenirken ve Allah'a yakarırken *siz* kullanılmaz, *sen* kullanılır (1979:257).

Kişi zamirlerinde 1. çoğul şahıs zamiri *biz* ve 2. çoğul şahıs zamiri *siz'in ben* ve *sen* zamirinin biçimsel olarak *benler* ve *senler* şeklinde çoğulu olmadığı görülmektedir. Zamirler isim türünden kelimeler içinde kabul edilmesine rağmen burada bilinen tekil-çoğul ilişkisi bulunmamaktadır. Korkmaz bu durumu, *biz* ve *siz'de*, *benler* ve *senler'in* oluşturduğu bir çokluk değil de *ben* ve *sen'in* içinde bulunduğu bir çokluk anlamı bulunduğu şeklinde açıklamıştır (2009: 402). Buradaki +z sesinin Türkçenin karanlık devirlerinde ortaya çıkmış olan bir ek olduğu düşünülmektedir. Ergin, bu sesin iyelik eklerinde ve fiil çekimlerinde de kendini gösteren bir çokluk eki olduğunu belirtir. Korkmaz ise bu +z sesinin omuz, göz, ikiz, diz gibi kelimelerde de karşımıza çıktığı şekliyle daha çok "ikilik" anlamı verdiğine dikkat çekmiştir (Ergin, 1998: 267; Korkmaz, 2009: 402). Araştırmacılar, ekin kökeni üzerinde farklı görüşler belirtse de bu ekin bugün canlı olmadığı ve işlevini yitirdiği konusunda fikir birliğine varmışlardır.

Kişi zamirleri, yukarıda da görüldüğü üzere isim çekim ekleri alabilirler, kelime grupları ve isim tamlamaları oluşturabilirler. Bazı dilciler kişi zamirleri ile oluşturulan bu tamlamalara iyelik grubu demenin daha doğru olduğunu belirtmişlerdir. Ergin (1998), bu iyelik gruplarının kişi zamirleriyle bağlantılı olarak altı şekilden bahseder. Bu altı şeklin dördünde tamlayan unsurun değişmediğini, yalnızca birinci ve ikinci kişilerin iyeliğini ifade edebileceğini söyler. Oysa üçüncü kişilerin yaptığı iyelik gruplarında tamlayanın *o* ve *onlar* kişi zamirleri olabileceği gibi başka bir isim de olabileceğine dikkat çeker. Çünkü Ergin'in ifadesi ile 'sözü edilen' konumunda olan üçüncü şahıs "... tek olmayıp birinci ve ikinci şahıslar dışındaki her şahıs ve her şeydir." Bütün nesnelere 'sözü edilen' konumunda olabileceğinden dolayı üçüncü şahsın kapsamı içine girer. Bu sebeple üçüncü şahıslar ile kurulan iyelik grupları şahıs zamiri ile olabileceği gibi herhangi bir isimle de kurulabilir. Tamlayan ve tamlanan olmak üzere her iki unsuru da isim şeklinde olan

bu gruplara isim tamlaması denir. Ergin' e göre iyelik gruplarına isim tamlaması denilebileceği gibi isim tamlamalarına iyelik grubu denilebilir (1998: 381-382).

Üstünova (2018) ise “Ad Tamlaması – İyelik Öbeği Ayrımı” isimli makalesinde, iyelik gruplarının da isim tamlaması terimi ile karşılanmasının hem yapıca hem de dil bilgisi öğretimi bakımından sakıncalı olduğunu ayrıntılarıyla anlatmıştır. Ad tamlamalarında tamlayanın ad değerinde bir sözcük olabildiğini, yalnızca üçüncü tekil ve çoğul şahıs iyelik eklerini aldığını; buna karşılık iyelik öbeklerinde tamlayanın zamir olması gerektiğini ve tüm şahısların iyelik eklerini aldığını belirtmiştir. İyelik öbeklerinde tamlayanın genellikle yüzey yapıda görünmediğini, ad tamlamalarında ise tamlayanın yüzey yapıda bulunmak zorunda olduğunu vurgulamıştır (2018: 418-425).

Kişi zamirlerinin tamlayan olduğu isim tamlamalarında bazen tamlanan ekinin düştüğü de görülür:

Bizim ev şu sokaktadır (Gencan, 1979: 258).

3.2. Dönüştülük Zamirleri:

Fiildeki işin bizzat özne tarafından yapıldığı vurgulanmak istenirse veya öznenin yaptığı eylemden özne etkilenmişse dönüştülük zamirine ihtiyaç duyarız. Banguoğlu (2015) dönüştülük zamirini “Yapılan işin yapana döndüğünü ifade eden zamirlere dönüştülük zamiri denir” şeklinde tanımlamaktadır (2015: 364). Türkiye Türkçesinde dönüştülük zamiri “kendi” kelimesidir. Bu kelime iyelik ekleri olarak dönüştülük zamiri olarak sözlerde ve cümlelerde yer alır: *kendim, kendin, kendisi, kendimiz, kendiniz, kendileri*.

Dönüştülük zamirinde söz konusu olan her zaman kişidir. Bu sebeple kendi zamirini kişi zamirleri içinde kabul eden de vardır. Fakat bu zamir, kişi zamirlerine göre daha kuvvetli bir anlam vermektedir. Bozkurt (1995)'e göre de *kendi* kelimesi, ister bağımsız bir zamir ister yedinci bir kişi zamiri sayılsın, neticede bu zamir kişi ekseninde dönmektedir, kişinin yerini tutar (1995:126).

“kendi” zamiri tek başına kullanıldığında, yapılan işte başkalarının etkisi olmadığı anlamı verir. Bu durumda “kendi” zamiri özneyi temsil eder(Korkmaz, 2009: 416).

Proje ödevini kendisi yapmış.

Sorunlarımı kendim çözebilirim.

“kendi” zamirinin kişi zamirleriyle yan yana kullanıldığı da görülür. Bu durumda “kendi” kelimesinin kuvvetlendirme ve pekiştirme anlamı cümle üzerinde daha çok hissedilir.

Bu resmi sen kendin mi çizdin?

Sen, kendini ne sanıyorsun?

“kendi” zamiri ile aynı anlama sahip olan “öz” kelimesinin de dönüşlülük zamiri olarak kullanıldığı görülmüştür. Eski Anadolu Türkçesinde *özüm, özüñ, özi, özümüz, özüñüz, özleri* şeklinde kullanılmıştır. Ancak bugün, Türkiye Türkçesinde *kendi* kullanılırken *öz* zamiri Azeri sahasında kullanılmaktadır (Ergin, 1998: 273).

3.3. İşaret Zamirleri:

Varlıkları işaret ederek karşılayan zamirlere işaret zamirleri denir. Bugün kullanılan işaret zamirleri “*bu, şu, o, bunlar, şunlar, onlar*”dır. *bu* zamiri *şu* ve *o* zamirine göre daha yakındaki nesnelere gösterir; *şu* zamiri biraz uzaktaki nesnelere, *o* zamiri ise daha uzaktakileri hatta kimi zaman o an görülmeyip bahsi geçen nesnelere işaret eder. *bunlar, şunlar, onlar* zamirleri anlam olarak aynı olmakla birlikte *bu, şu, o* zamirlerinin çoğulu şeklinde oluşmuştur. Zamirlerin özelliği gereğince de çoğul eki alırken araya zamir n’si girdiği görülmektedir.

Bunu görmek istemiyorum artık.

Al bunları rafa yerleştir.

Şuna bakmak ister misiniz bayan?

Şunları gözümün önünden kaldır lütfen!

Bu akşam onu bilgisayara gireceğim.

Onları kimden bulmuş acaba?

“o” ve “onlar” zamirleri hem kişi zamiri olarak hem de işaret zamiri olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu zamirlerin hangi anlamda kullanıldığını ise cümlede bir insanı mı yoksa insan dışında bir varlığı mı ifade ettiğine bakarak belirleriz.

Onu küçümseme, çok uyanık biridir *o*.(kişi zamiri).

Eline aldığı gibi geri bıraktı *onu*. (işaret zamiri).

Bugün kullanımda olan bu işaret zamirlerinden başka Eski Anadolu Türkçesinde kullanılırken Türkiye Türkçesinde kullanımdan kalkan *şol* zamiri de vardır. *şol* zamiri bulunduğu cümleye göre *şu* veya *o* anlamını vermekteydi (Ergin, 1998: 276).

3.4. Soru Zamirleri:

Varlıkları soru yoluyla temsil eden, onların soru şeklindeki karşılıkları olan kelimelere soru zamiri diyoruz. Ergin (1998), asıl soru zamirlerinin *kim* ve *ne* olduğunu, diğerlerinin ise soru sıfatlarına iyelik eki getirilmesiyle oluştuğunu belirtir (1998: 278).

kim zamiri: Bu zamir insanları sormak için kullanılır. *kim* zamiri tüm çekim eklerini alabilir, ancak edata bağlanırken ilgi eki almaktadır.

Kim gelmiş, baktın mı?

Buradaki kitaplar *kimin*?

Bu işe *kimin* için kalkıştı?

ne zamiri: İnsan dışındaki varlıkları sormak için kullanılan zamirdir. *ne* zamiri edatlara isimler gibi doğrudan bağlanır; ismin hâl eklerini alırken ise sonu ünlü ile bitmesine rağmen araya zamir n'si almayıp -y sesi girer. Aslında bu -y sesi kelimenin kendisinde olan sesin yeniden ortaya çıkmasıdır: *ne*, *neye*, *neyi*, *neyde*, *neyden*.

Mağazadan *ne* alacaksın?

Neyi merak ediyorsa sorabilir.

“*ne*” zamirinin 3. tekil iyelik eki almış şekli de farklılık gösterir. Zamirin yüklem eki almış hâliyle karışmaması açısından nesi şekli kullanılır (Korkmaz, 2009: 445).

Bir elin *nesi* var, iki elin sesi var.

Diğer kişilerin iyelik çekiminde, günlük dilde daha çok –y sesiyle olan şekilleri tercih edilmektedir: *neyim, neyin, neyi, neyimiz, neyiniz, neleri*

Neyin var bugün, çok moralsizsin?

Asıl soru zamirleri olan *kim, ne* dışında *hangisi* ve *kaçı* kelimeleri de iyelik eki alarak zamir görevi yapmaktadır. Ergin (1998:278), bu kelimelere zamir denilmemesi gerektiğini, bunları soru sıfatlarının iyelik eki almış şekilleri olarak değerlendirmek gerektiğini ifade eder.

Sen hangisini daha çok beğendin?

Acaba kaç bu işin ehli?

ne ve *ara* kelimelerinin birleşimiyle oluşan *nere* kelimesi de yer sormak için kullanılan bir soru zamiridir. Kendisini oluşturan *ne* zamiri gibi *nere* zamiri de isim çekim eklerini rahatlıkla alabilir.

Nereden geliyorsunuz?

Bu evin neresini beğenmedi?

“ne” zamirinden *ne+asıl* birleşimi *nasıl* ve hâl ekleriyle kaynaşarak oluşan *niye*, *neden* gibi zarf görevinde kullanılan kalıcı şekiller de vardır. Yine *kim* zamirinden “*kim+ise*” birleşimi olan *kimse* kelimesi de başka bir zamir türü olarak karşımıza çıkmaktadır.

3.5. Belirsizlik Zamirleri

İsimleri ve varlıkları belirsiz bir şekilde temsil eden, onları açık ve kesin olarak belirtmeyen zamirlere belirsizlik zamiri (belgisiz zamir) denir. Başlı başına belirsizlik zamiri olarak *sayabileceğimiz kelimeler sınırlıdır: kimse(< kim ise), herkes, özge (başkası), şey.*

Herkes işini yapsın.

Kimse yerinden kalkmadı.

Başına bir şey gelirse sorumlusu kendisidir.

Türkçede belirsizlik zamirleri çoğunlukla belirsizlik sıfatlarının önündeki ismin düşüp kelimenin iyelik eki almasıyla oluşur (Ediskun, 1985: 166). Bunlardan

bazıları iki kelimenin birleşimi şeklinde oluşmuştur: *biri, birisi, bazısı, birkaçı, birçoğu, birazı, hepsi, çoğu...*

Birileri kuyumuzu kazıyor.

Ödevini *birçoğu* yapmamış.

Bazıları durumun ciddiyetinin farkında değil.

Aslında soru zamiri olan “kim” kelimesine de iyelik eki getirilerek belirsizlik anlamında kullanılabilir. Hatta iyelik eki iki kez getirilebilir: *kimi, kimisi*.

Kimisi uyuyor, *kimisi* televizyon izliyor.

Kimi öyle yap der, *kimi* böyle.

Bazı isimler de cümlede zamir gibi kullanılmaktadır: *adam, insan, kişi* (Banguoğlu, 1998:398).

Kişi, kendinden bilir işi.

İnsan bir mektup yazar.

Belirsizlik zamirleri de tüm isim çekim eklerini alabilir.

Sen işini *başkasına* yaptır.

Bu zamanda *hiç kimseyi* baş tacı etmeyeceksin.

3.6. Bağlama Zamirleri

Bağlama zamirleri bir kelimeyi, bir kelime grubunu, bir cümleyi bir kelimeye, bir cümleye bir temsil ifadesi içinde bağlayan kelimedir (Ergin, 1998: 280).

Ergin’e göre Türkçede bir tek bağlama zamiri vardır: *kim*. Tek başına bir soru zamiri olan *kim* birbiriyle ilgili iki dil birliği arasında köprü vazifesi görmektedir. “*kim*” bağlama zamiri eskiden beri var olup Osmanlı Türkçesinin sonlarına doğru Farsçadan geçen *ki* ile yan yana kullanılmış, daha sonra yerini tamamen *ki*’ye bırakmıştır (Ergin, 1998: 280). Günümüz Türkçesinde bu zamir kullanılmamaktadır.

4. YAZILI ANLATIMLARDA ZAMİRLERİN YERİ

4.1. YAZILI ANLATIM

Günlük hayatta düşüncelerimizi sözlü ya da yazılı olarak karşımızdakine aktarmaya çalışırız. Sözlü anlatımın günlük kullanımda yeri oldukça fazladır. Neredeyse her hareketimiz sözlü anlatımın veya sözlü iletişimin doğması için bir adımdır. Bu durum sözlü anlatımlarımızda her ne kadar kelimelerimize, cümlelerimize, kurduğumuz yapılara dikkat etsek de hata yapmaya daha açık olmak demektir. Çünkü sözlü anlatım çoğu zaman, günlük hayatın koşuşturmacası içinde en kısa yoldan hedefe ulaşmak üzere hıza ayak uydurur. Bir noktadan sonra vermek istediğimiz iletiyi hızlı biçimde ulaştırmayı amaçlarız ve iletinin özüne odaklanırsak. Kimi zaman söyleyeceğimiz kelimeleri unuttur, kurduğumuz cümlelerin başını hatırlamayabiliriz. Bu yüzden sözlü anlatımlarda cümlelerin kuruluşu ile ilgili hatalar o kadar da dikkatimizi çekmeyebilir. Cümleler çoğu zaman karşıdakiyle kurulan iletişime göre şekillenir; bir metin oluşturma çabası değil derdimizi anlatma gayreti vardır. Oysaki yazılı anlatım, sözlü anlatımdan çok daha bütünsel bir iletişim biçimidir. En başından itibaren bir metin oluşturulacağı bilinir ve tüm yazı ona göre planlanır. Cümleler defalarca kontrol edilir, anlamlı bir bütün oluşturup oluşturmadığı değerlendirilir. Yazılı anlatımda bunu yapmama şansımız pek yoktur çünkü doğası gereği yazılan şey hiç okunmadan silinmediği müddetçe en azından bir göz atma gerçekleştirilir. Bu da yazılı anlatımın doğrudan bir bütünlük işi olduğunun kanıtıdır. Yazılan her şey duygu veya düşüncelerimizi anlatmak için oluşturduğumuz sistemin bir parçası olma özelliğine sahiptir.

Yazılı anlatımın düzenlenebilir ve kontrol edilebilir olma özelliği, burada yapılan hataların da daha kolay fark edilmesi sonucunu doğurur. Günay (2007) yazılı anlatım ile sözlü anlatımı karşılaştırırken yazılı anlatımda yazarın metni oluşturmak için yeterli zamanı olduğundan bahseder. Ekleme, çıkarma, düzeltme hatta isterse yeniden yazma fırsatı olduğunu ifade eder (Günay, 2007: 37). Bütün bunları yapmaktaki amacımız, vermek istediğimiz mesajı en iyi veren ve her anlamda en kusursuz metni oluşturmaktır. Dikkat edersek her seferinde, bir öncekinden daha iyi bir yazı oluşturmaya çalıştığımızı görürüz. En iyi cümleleri seçip bağlantıları en doğru şekilde kurmaya gayret ederiz. Çünkü metin demek kelimelerin ya da cümlelerin rast gelesiyeye yan yana dizilişi değil kelime ve cümlelerin oluşturacağı en

anamlı bütünü elde etmek demektir. Dolayısıyla anlamsız, aralarında bağlantı kurulamayan cümle ve kelime yığınlarına metin demek mümkün değildir.

4.2. METİN KAVRAMI

Cümleler, duygu ve düşüncelerimizi anlatan, yargı taşıyan birimlerdir. Aktarmak istediklerimizi genellikle tek başına üstlenirler. Ancak kimi zaman bir cümle O cümleyi daha iyi anlayabilmek için bulunduğu durumda kendisinden önceki ve sonraki birimlere ve cümlelere ihtiyaç duyarız. Birimleri zihnimizde bir bütüne tamamlayıp iletiyi o şekilde anlamaya çalışırız. İşte burada ihtiyaç duyduğumuz bütünlük, metin kavramıdır diyebiliriz.

Günay'a (2007:44) göre metin, birbirini izleyen anlamlı bütünlükler oluşturan tümceler dizisidir. Yukarıda da ifade ettiğimiz gibi her cümle ya da kelime yığına metin diyemeyiz. Metin kendisini oluşturan parçalarından toplamından daha başka bir şeydir. Çünkü o parçalar bir araya gelerek bütünlük bir yapı oluşturduğunda çok daha derin anlamlar karşımıza çıkacaktır. Bunu yapboz gibi düşünebiliriz. Bir yapbozdaki resim, çok küçük parçalardan oluşur. Parçalardan birini elimize aldığımızda, tek başına bir anlam vermekte zorlanırız. Daha önce birleştirdiğimiz kısımlara bakarak yerini bulmaya çalışırız. Tüm parçaları yerleştirip yapbozu tamamladığımızda büyük resim oluşur. Küçük parçalar halinde iken hiçbir nesneye benzetemediğimiz simgelerin, tüm parçalar birleşip büyük resim oluşunca görevini net bir şekilde görebiliriz. O küçük simgeler, bir atın alnındaki benek yahut bir masanın ayağı olup çıkar. Çünkü artık tüm resmi görebiliyor, böylece daha ayrıntılı inceleyebiliyoruzdur. İşte, metin de tamamlanmış bir yapboz gibi düşünülmelidir. Metni oluşturan cümle ve kelimelerin tek başına görevleri olsa da büyük resim tamamlandığında çok daha farklı işlevler ve anlamlar barındırdığı fark edilecektir.

Cümle ve sözcüklerin yazarın okuyucuya iletmek istediğini yansıtan anlamlı bir bütün oluşturması ve metin adını alabilmesi için bazı özellikler taşıması gerekir. Bu özelliklere metinsellik ölçütleri diyoruz. Beaugrande ve Dressler'e göre metinsellik ölçütleri şunlardır: *bağdaşıklık, tutarlılık, amaçlılık, bilgisellik, durumsallık, kabul edilebilirlik, metinlerarasılık* (1981: 3).

Bağdaşıklık: Bir metni oluşturan cümleler arasındaki dil bilgisel ilişkiler bütününe bağdaşıklık denir. Metin, sözcük gruplarının ve cümlelerin bazı dil bilgisel

kuralların yardımıyla oluşur. İşte bu oluşumun bağıntısı bağdaşıklık kavramını ifade eder. Türkçede metin bağdaşıklığı sözcükler arasında çekim ekleriyle, dil bilgisel bağdaşıklık ise cümleler arasındaki dil bilgisel bağlar ile sağlanır. Cümleler arasındaki bağlantıyı sağlayan yapılardan biri gönderim ögeleridir. Gönderim ögelerinde karşımıza çıkan başlıca birimler zamirler, işaret sıfatları, iyelik ekleri, kişi ekleri, ilgi ekleridir. Çalışmanın diğer bölümlerinde zamirler ve bağdaşıklık ilişkisi daha detaylı ele alınacaktır.

Tutarlılık: Bir metni oluşturan cümleler arasındaki mantıksal düzen ve uyumluluktur. Tutarlılık özelliğine sahip bir metin okuyucuda mantıksal temel açısından soru işareti oluşturmaz. Bilgilendirici bir metin için verilen bilgilerin birbiriyle çelişmemesi, öyküleyici metinde ise tanıtılan bir karakterin metin içinde varlık gösterip hikâyedeki görevini tamamlaması tutarlılık göstergeleri olarak ele alınabilir.

Amaçlılık: Yazarın metne belli bir amaçla yönelip yazacağı her şeyi amacı doğrultusunda bilinçli bir şekilde ifade etmesidir. Amaçlılık, yazarın okuyucuya belli etmek istediği niyeti olarak söylenebilir. Okuyucu metni bitirdiğinde duygulanması gerekip duygulanmışsa, herhangi bir konuda yeni bir bilgiye sahip olması gerekip sahip olmuşsa, yani yazarın yönlendirdiği hedefe ulaşmışsa amaçlılık ölçütü sağlanmış demektir. Buna göre amaçlılık denince, yazarın niyetiyle okuyucunun amacının ortak bir noktada buluşmasını anlayabiliriz.

Bilgisellik: Her metin okunma süreci sonunda okuyanların zihninde en az bir yönden yeni bilgi oluşturmalıdır. Bu yeni bilgi daha önceden hiç bilinmeyen bir şey olabileceği gibi, okuyucuda var olanlara yeni boyut ve bağlantılar katılarak geliştirme şeklinde de olabilir. Köçer (2010)'e göre “Bir metinde bilinenler söyleniyor veya aynı bilgi sürekli tekrarlanıyorsa o metnin bilgi verme değeri yoktur.” (2010: 13). Daha açık bir şekilde ifade edersek o metin bilgisellik yönünden eksik kalmıştır.

Durumsallık: Bir metnin güncel durumlarla kurabildiği bağlantı olarak ifade edilebilir. Beaugrande ve Dressler (1981), durumsallık kavramını metinlerle güncel durumlar arasındaki ilişki olarak açıklar. Bir metnin durumsallığı, metnin oluşumu sırasındaki durumsal koşulların anlaşılabilirlik dikkate alınması anlamına gelir. Bir

metin, durumun betimlenmesi, anlatılmasının yanı sıra, durumun denetlenmesi ve yönlendirilmesi işlevini de yüklenmiş olur (Beaugrande ve Dressler'den aktaran Toklu, 2007:133).

Kabul Edilebilirlik: Yazarın metni yazma amacı ile metinde işlediği durumun uygunluk arz etmesi, yazılan metnin o durum için kabul edilebilir olmasıdır. Örneğin, yeni evlenmiş bir çiftte ziyarete gidildiğinde “Geçmiş olsun.” demek duruma uygun değildir. Bu açıdan kabul edilebilir de değildir. Yazar metinde amacını ortaya koyabilmişse, metnin okuyucu açısından kabul edilebilir olmasını sağlayacaktır.

Metin oluşturulurken içinde bulunulan toplumun kültürü, yaşayış ve algılayış biçimi bağlamda yer alır. Metinde yer alan kurmaca dünya ile gerçek dünya arasındaki ilişki okur sayesinde de kurulur, bu nedenle metinlerin mantıksal düzeyde kabul edilebilir olması gerekir. Ancak kabul edilebilirlik bir yanıyla öznel; çünkü okurun yaşı, cinsiyeti, eğitim durumu algılayışını etkileyeceği için kabul görme de değişkenlik gösterecektir (Günay, 2007:131).

Metinlerarasılık: Her metin, daha önce oluşturulmuş metinler üzerinden bir anlam inşa eder. “Metin, kendinden önce yazılmış başka metinlerle doğrudan ya da dolaylı olarak bir ilişki içindedir. Okur yazınsal bir metni okurken o metnin daha önce okuduğu ve benzer durumlarda ortaya çıkmış olan başka metinlerle karşılaşır.” (Köçer, 2010: 13). Okuyucunun zihninde başka metinlerle karşılaşp yapılandırılan metin, anlamlandırılma sürecini tamamlamış olur. Bu anlamlandırma başka metinler için ön bilgi konumuna geçer ve tekrardan metinler arası düşünme başlar.

4.3. METİN YAPISI

Günay (2007: 67)'a göre metinler çözümlenirken küçük yapı, büyük yapı, üst yapı olmak üzere üç yapı değerlendirilir:

- a) **Küçük Yapı:** Metindeki dil bilgisel birimler arasındaki bağlantıları ifade eder. Küçük yapı bağdaşıklık unsurlarıyla ortaya çıkarılır.
- b) **Büyük Yapı:** Metnin paragraf, bölüm gibi farklı yapıları arasındaki uyum ve anlam bağlantılarını ifade eder. Metnin bütünü ve genel anlamı ile ilgili olduğu için tutarlılık kavramıyla birlikte ele alınır.

- c) *Üst Yapı*: Bir metnin hangi türde yazılacağına belirlenmesi ve metnin yazılacak türün özelliklerine uygun çerçevede oluşmasıdır. Her metnin hikâye, anı, deneme, şiir gibi türlerden biri seçilerek oluşturulur ve yazar, zihnindekileri seçtiği metin türünün özelliklerine göre aktarır.

5. YAZILI ANLATIMLARDA BAĞDAŞIKLIK VE ZAMİRLERİN İŞLEVİ

5.1. Bağdaşıklık Kavramı

Bağdaşıklık, bir yazının metin olmasını sağlayan metin içi ilişkileri kuran dille ilgili özelliklerin tümünü belirtir (Günay, 2007: 71). Buna göre bağdaşıklık bir metni oluşturan dilsel yapılar arasındaki anlam ilişkilerini düzenleyen, kelime ve cümlelerin doğru bağlantılarla bir araya gelip anlamlı bir metin oluşmasını sağlayan görünmez bir el gibidir. Halliday ve Hasan (1976)'a göre bağdaşıklık yapısal veya dil bilgisel bir bağlantı değildir, metin yapıları arasındaki anlam bağlantılarıdır. Metin içinde bir ögenin yorumu başka bir öge ile birlikte yapıldığında bağdaşıklık gerçekleşir (Halliday ve Hasan, 1976: 4-6).

Bağdaşıklık, metnin parçaları arasındaki anlam ve uyumun sağlanması için metinsel bir şifre olarak yorumlanabilir. Yukarıda vermiş olduğumuz yap-boz örneğine dönecek olursak bağdaşıklık kavramı, yap-bozu oluşturma aşamasında parçaların bir araya gelişini belirleyen bir sistemdir. Çünkü her parça başka parçanın varlığı ile anlamlandırılmaktadır. Bu da Halliday ve Hasan(1976)'ın dikkat çektiği metin içindeki ögelerin yorumunun bir biriyle bağlantılı olması durumudur. Bu durum, metnin küçük yapısıyla doğrudan ilgilidir. Çünkü küçük yapı, kelime ve cümlelerin kurduğu bağıntı ve de bağlantıyla istenen iletiyi vermeyi sağlar.

Zamirler yazılı anlatımlarda ele alınırken yalnızca bir kelime olarak ele alınmamalıdır. Çünkü zamirlerin etki alanı, yalnızca bulunduğu cümleyle sınırlı değildir. Bir zamir, bulunduğu bağlam itibarıyla bütün bir metinde yalnızca bir kere ismi geçmiş bir nesneyi ya da kişiyi temsil edebilir. Bu durum zamirlerin gönderim ögesi olmasıyla ilgilidir. Her zamir doğal olarak daha önce bahsi geçmiş ve zihinlerde oluşturulmuş bir varlığın temsili olduğu için metnin bağdaşıklığını sağlayan parçalardan biri olarak karşımıza çıkar. Kullanılan her zamir cümle içinde değerlendirileceği gibi, bulunduğu cümlenin öncesi ve sonrasıyla kurduğu bağlantılar ve yaptığı gönderimler açısından da değerlendirilmelidir.

Bu çalışmada bağdaşıklık ögeleri Halliday ve Hasan (1976)'a göre ele alınmış olup beş başlıkta incelenecektir: *gönderim (reference)*, *eksilteli anlatım (ellipsis)*, *değiştirim (substitution)*, *bağlama ögeleri (conjunction)* ve *kelime bağdaşıklığı (lexical cohesion)*.

5.2. Gönderim

Bir metinde adı geçen bir kavram veya varlığın ilk söylenişten sonra sürekli olarak tekrar edilmesi yerine başka bir şekilde temsil edilmesidir. Bu temsil bir kelime, kelime grubu ya da bir ek ile yapılabilir.

Örnek: “*Haşim’e* vereceğim yanıtı düşüneceğime, tamamen aklımdan çıkarıveriyorum *onu*. Evet, böyle ciddi yüzlü, beni sımsıkı bağlayacak bir beraberliğe gerçekten de hazır değilim.

İyi de, bunu nasıl anlatacağım *ona*?” (C. Tan, Piraye, 115).

Gönderim yapmak, metnin akıcılığı ve okunabilirliği üzerinde çok etkilidir. Çünkü metinde yapılan gereksiz tekrarlar akıcılığı engeller; sıkıcı ve ahenkten yoksun bir okuma parçası ortaya çıkar. Akıcı olmayan bir metinde, metne odaklanmak zorlaşacaktır. Bu yüzden, metindeki genel anlamdan kopulmuş olacaktır.

Gönderim, metin dışı gönderim ve metin içi gönderim olmak üzere ikiye ayrılır:

5.2.1. Metin Dışı Gönderim

Gönderim ögesinin metnin içinde bulunmayıp bağlamdan anlaşılması durumunda metin dışı gönderim gerçekleşir. Kıran ve Kıran'a göre metin dışı göndermelerin anlam kazanması metin içi göndermeler sayesinde olur (2007: 131). Özellikle karşılıklı konuşmalarda, konuşmanın yapıldığı ortam veya durum konuşmanın anlaşılabilmesi için önem arz etmektedir. Halliday ve Hasan bu durumu, “...metin içindeki bir ögeyi yorumlamak için gereken bilgi metinde olmayabilir ama durumun içinde bulunabilir.” şeklinde açıklar ve şu örneği verir:

-Bahçıvan bu bitkileri suladı mı?

Halliday ve Hasan'ın ifadesiyle burada konuşmacı, ya daha önceden belli başlı bitkilerden bahsetmiş olmalıdır; ya da şurada, hemen önümüzde olan bitkiler

anlamında bulunan ortamdaki bitkileri kast etmektedir. Bu durumun, okuyucunun görmediği ancak konuşmanın yapıldığı mekânın metne dâhil olmasıyla ortaya çıktığını belirtmektedir (1976: 14).

Örnek:

Burayı çok seviyorum ve ne zaman gelsem huzurla doluyorum.

Yukarıda verilen örnekte “burayı” şeklinde ifade edilen mekân, metinde daha önceki bölümlerde söylenmemiş ise tam olarak belirlenemez. Bulunan mekân bir park, bir çay bahçesi, kültür merkezi veya herhangi bir şehir olabilir. Bunu kesinleştirmek için metnin önceki ve sonraki bölümleri dikkate alınmalı; cümle, bağlamla yorumlanmalıdır.

5.2.2. Metin İçi Gönderim

Gönderim ögesinin doğrudan metnin içinde yer almasıyla metin içi gönderim gerçekleşir. Gönderime konu olan kavram metin içinde açıkça görülür. Günay (2007)’a göre bu gönderim türü en belirgin şekilde zamirler aracılığıyla yapılır (2007: 77). Çünkü zamirler, metin içinde daha önce geçmiş kavramların yerini alarak okuyucunun zihninin o kavrama yönelmesini sağlar. Bu durum daha çok artgönderim şeklinde oluşsa da kimi zaman öngönderim biçiminde de gerçekleşir.

a. Öngönderim

Günay (2007)’a göre metin içinde henüz adı geçmeyen bir kavram değişik bir adlandırma yoluyla belirtilerek öngönderim gerçekleştirilir (2007: 77). Başka bir ifadeyle öngönderim, metinde kendisinden sonraya işaret eder, ileriye dönüktür. Bu durum okuyucunun, asıl söylenecek kavrama yönelik zihinsel bir hazırlık yapmasını sağlar.

Örnek:

Sefa, elinden gelen her şeyi yapıyordu **onun** gözüne girmek için. **Verdiği** her işi titizlikle takip ediyor, **yüklediği** tüm sorumlulukları sorgulamadan yapıyordu. Zor bir adamdı çünkü **Sefa’nın patronu**.

b. Artgönderim

Metin içinde daha önce bahsedilen bir kavrama sonraki bölümlerde gönderimde bulunulmasıdır. Ögönderimin tersine artgönderimde, okuyucu ya da dinleyici metinde daha önceden söylenmiş bölümlere yönlendirilir, geriye doğru bir işaret söz konusudur. Böylece, okuyucunun metin bağdaşıklığını değerlendirmesi sağlanmış olur. Türkçede artgönderim, öngönderimden daha çok kullanılmaktadır. Özellikle zamir artgönderimde başrol oynayan öğelerdir. Zamirlerin kendisinden önce söylenmiş kavramların yerine geçmesi doğrudan artgönderimle ilgilidir.

Örnek:

Sezgin'le haberleşen var mı? Bugün toplantısı vardı galiba **onun**.

5.3. Gönderim Unsurları

Türkçede gönderim aracı olan unsurlar şunlardır: a. Zamirler, b. İşaret sıfatları, c. Karşılaştırma öğeleri.

a. Zamirler

Zamirler belirlenen kişi ya da nesne yerine kullanılarak gönderim ögesi olurlar. Zamirler özellikle artgönderim unsuru olarak karşımıza çıkar. Günay'a göre önce bir ad kullanılır, daha sonra ilgili adın yerine adıl kullanılır (2007: 68).

Kişi(Şahıs) Zamirleri: Metinde herhangi bir kişi tanıtıldıktan sonra defalarca ismini tekrarlamak yerine kişi zamirleri kullanılarak gönderim yapılır.

Örnek:

Akıllı çocuktaki **Mehmet**. Tüm öğretmenleri ve arkadaşları severdi **onu**. Kimseyi kırarak bir kişiliğe de sahip değildi hani. Ama işte bu kez **o** da suçlanmaktan kurtulamamıştı.

Türkçede yüklem aldıkları kişi ekleri özneyi belirtir, özne söylenmese de yüklem aldıkları eke bakılarak öznenin hangi kişi olduğu çıkarılabilir. Bu durumda da söz konusu özne bir kişi zamiri olduğu için, yüklemdeki bu ekler de gönderim unsuru olarak değerlendirilebilir.

Örnek:

Ne zaman öğreneceksin sorumluluk almayı? Hiçbir şeyi ciddiye almıyorsun. Üstüne düşenleri yapmaktan kaçırıyorsun. (Sen).

Dönüştürme Zamirleri: “kendi” zamiri çekimleriyle cümlelerde vurgulama amacıyla kullanılırken o kişiye de gönderim yapılmış olur. “kendi” zamiri bazen de tek başına özne olarak karşımıza çıkar.

Örnek:

“Ömer’in içi hiç rahat değildi, kendisine tuzak kurulduğundan şüpheleniyor, cevap vermekte duraksıyordu. Sakatlanmak, hadım edilmek veya çarpmıha gerilmek üzere cellada teslim edilirken görüyordu kendini.” (A. Maalouf, Semerkant, 24).

İşaret Zamirleri: Söylenen cansız varlık veya yer isminden sonra yerlerine işaret zamirleri kullanılarak gönderim yapılır.

Örnek:

Herkes birbirini tanır Antakya’da. Dostluklar burada bambaşkadır.

Zeynep’in kedisi hastalanmış bugün. Onu, veterinere götüreceklermiş.

İlgi Eki: Aitlik eki olarak da bilinen ilgi eki +ki, isim tamlamalarında iyelik eki alan kelimelerin yerine kullanılarak o kelimenin zamir olmasını sağlar. Korkmaz, bu durumu şöyle açıklamıştır:

“Şahıs ve işaret zamirleriyle kurulan ad tamlamalarında tamlanan ögesinin kaldırılarak yerine +ki aitlik ekinin getirilmesiyle oluşturulan zamirler aitlik zamirleridir. Bu zamirler +ki ekinin yardımıyla, bir varlığı ‘ilgili bulunma, ait olma’ anlamı ve işlevi ile temsil etme görevi yüklenmişlerdir.” (2009: 430) .

Korkmaz (2009)’ın da belirttiği üzere isim tamlamalarında tamlanan ögesinin yerine kullanılan ilgi eki, bu şekilde bir gönderim unsurudur.

Örnek:

Dün sözleşmiştik, ikimiz de kitaplarımızı getirecektik. Benim kitabım burada, seninki nerede? (‘senin kitabın’ yerine seninki şeklinde ifade edilmiş ve söz konusu kişinin kitabına gönderme yapılmıştır.)

b. İşaret Sıfatları

Aslında işaret zamirlerinin de kaynağı diyebileceğimiz işaret sıfatları, nesne ve varlıkları göstererek belirten kelimelerdir. İşaret sıfatları, kendisinden sonra gelen kelimelerle birlikte gönderimde bulunur.

Örnek:

“Küçük Prens’in yurdu olan gezegende korkunç tohumlar da varmış: Baobab tohumları. **Bu tohumlar** gezegenin yüzeyine dal budak salmış.” (A. S. Exupery, Küçük Prens, 26).

c. Karşılaştırma Ögeleri

İki ya da daha fazla unsurun en az bir özelliği ele alınarak kıyaslanmasıdır. Halliday ve Hasan, gönderim unsurları arasında “comparative reference” başlığı altında karşılaştırma cümlelerini de ele almıştır (1976: 76-87).

Metin içinde iki ögenin karşılaştırılması gönderim oluşturmaktadır. Çünkü karşılaştırılacak iki kavramdan biri metinde daha önce geçtiği için sonra gelen kavramla kıyaslandığında gönderim gerçekleşir.

Örnek:

Bu, **bahsettiğim elbise** değil. Benim beğendiğim elbisenin modeli **daha farklı**.(Daha önce bahsedilen elbise ile şu anda incelenen elbise karşılaştırılarak gönderim oluşturulmuştur.).

5.4. Eksiltili Anlatım

Birbirine bağlı birden fazla cümledeki bazı sözcüklerin silinmesine karşılık bağlamdan yola çıkarak anlam bütünlüğünü sağlayabildiğimiz anlatım türüne eksiltili anlatım denir (Günay, 2007; 83) . Eksilti, dilde tasarruf yasasının gerçekleşmesini sağlar. Düşürülecek ögeler, metnin anlamını bozmayacak şekilde seçilirken aynı zamanda metin de fazla unsurlardan arınmış olur. Anlatılmak istenen kısa ve öz olarak anlatıldığı için okuyucu tarafından metnin anlaşılabilirlik düzeyi artar. Okuyucu, metinde eksik bırakılan bazı yerleri bağlam üzerinden değerlendirerek metni daha çok içselleştirir. Metni zihinde yeniden yapılandırma dediğimiz sonuca ulaşmak üzere daha etkin bir süreç izler.

Örnek:

-Anne, kim geldi?

-Ali. (*Ali geldi.*)

Aysun, diğerlerine göre daha az ücret alıyormuş. (*Aysun, diğerlerinin aldığı ücrete göre daha az ücret alıyor.*)

“Sekreter: Yarın saat 5’te yönetim kurulu toplanacak mı?”

Müdür: Hayır. (*Yarın saat 5’te yönetim kurulu toplanmayacak.*)”

5.5. Değiş-tirim

Türkçede bağdaşıklık öğelerinden biri de değiştirimdir. Halliday ve Hasan (1976)’a göre değiştirim, “bir sözcük, cümle veya herhangi bir metinsel yapının yerine bu yapının üstlendiği görevi yerine getirebilecek başka bir sözcük, cümle veya metinsel yapının kullanılmasıdır.” (Halliday ve Hasan, 1976: 88-92). Türkçede bağdaşıklık ögesi olarak değiştirim, gönderim ve eksilti kadar sık kullanılmaz. Değiştirim, isme dayalı, fiile dayalı ve cümleye dayalı olmak üzere üç şekilde yapılmaktadır.

a. İsmeye Dayalı Değiştirim: Metinde veya cümlede daha önce geçen bir isim ögesinin yerine başka bir kelime kullanılmasıdır.

Örnek: Mehmet Bey için *çok temiz ve titiz biri* diyorlar. Ancak gördüğüm kadarıyla hiç de *öyle* değil.

b. Fiile Dayalı Değiştirim: Metinde geçen bir fiil yerine başka bir kelimenin kullanılmasıdır.

Örnek: Onu en çok mutlu eden şey ona *sürpriz yapmaktır*, ben de *öyle* yapacağım.

c. Cümleye Dayalı Değiştirim: Metinde daha önce kullanılmış bir cümle ya da cümleciği *öyle, böyle, şöyle* kelimelerini kullanarak değiştirmektedir. Değiştirimin bu türü zaman zaman eksiltile anlatımla karıştırılmaktadır. Eksiltide tamamen cümle düşürülürken, değiştirimde o cümle yerine *öyle, şöyle, böyle* kelimeleri kullanılır.

Örnek: *Birçok insan, başarının zekâ düzeyi ile ilgili olduğunu öne sürüyor. Bense öyle olduğunu düşünmüyorum.*

Çok çalışmamız lazım. Ancak böyle aydınlıklara açılır kapılarımız.

5.6. Bağlama Ögeleri

Bir metindeki cümlelerin anlam ve dil bilgisi kuralları çerçevesinde bir araya gelmesini sağlayan öğelere bağlama ögeleri denir. Kendisinden sonra gelen cümle ile kendisinden önceki cümle arasında bağdaşıklık ilişkisinin kurulmasını sağlarlar (Ülper, 2008: 38).

Bağlama ögeleri deyince aklımıza ilk olarak bağlaçlar gelir. Bağlaçların kelimeleri ve cümleleri bağlama görevi burada karşımıza çıkar. Dilimizde bağlaç sayısı sınırlı olsa da, aynı bağlacı farklı cümlelerde farklı anlamlar ile bağlantı kurarken görebiliriz. Fakat bağlama ögeleri içinde bazı zarf-fiilleri ve edatları da ele almayı unutmamalıyız. Çünkü edatlar ve zarf-fiiller de cümlede bulunduğu konumdan dolayı kelimeler arasında bağlantıyı sağlarken bağdaşıklığı da sağlarlar.

Örnek:

Ne aradı ne de sordu.(“ne ...ne de” bağlacı iki cümle arasında ekleme işleviyle kullanılmış.).

Eve geldi *fakat* kimsenin yüzüne bakmadı.(“fakat” bağlacı iki cümleyi olumsuzluk yönünden bağlamış.).

Çok uğraştı *da* değer görmedi.(“da” bağlacı cümleleri zıtlık yönünden bağlamış.).

Dışarı çıkmadan *önce* bulaşıkları yıkar mısınız?(“önce” edatı zaman yönünden bağlantı kurmuş.).

Bahar geldi *mi* buralar yemyeşil olur.(“mi” edatı koşul yönünden bağlantıyı sağlamış.).

Eşyalarını toplayıp bir daha dönmek üzere evden ayrıldı. (zarf-fiil eki iki cümleyi bağlayarak tek cümleye dönüştürmüş. “Eşyalarını topladı.” “Bir daha dönmek üzere evden ayrıldı.”).

5.7. Kelime Bağdaşıklığı

Halliday ve Hasan (1979: 227-283)'ın "lexical cohesion" olarak ifade ettiği, tam karşılığı "sözcüksel bağdaşıklık" kavramı olan bağdaşıklık türüdür. Çoban(2012: 62)'a göre anlam ve işlev olarak aynı grupta yer alan kelime ve kelime gruplarının kullanılmasıyla ortaya çıkan durumdur. Kelime bağdaşıklığı, (a) Tekrar ve (b) Aynı Kavram Alanından Kelime Kullanımı olmak üzere ikiye ayrılır.

a. Tekrar

Günay' a göre metnin bir yerinde geçen herhangi bir kişi, kavram, varlık, nesne vb. yeri geldikçe tekrar edilir (2007: 75). Halliday ve Hasan'ın belirttiğine göre bu tekrarlar şu yollarla gerçekleşir (1976: 278-286) :

- **Kelimenin Aynen Tekrar Edilmesi:** Metinde geçen herhangi bir kelimenin hiçbir değişikliğe uğramadan aynen tekrar edilmesidir. Nutuk biçimindeki konuşmalarda kelimeyi vurgulamak amacıyla aynı kelimenin birçok cümlede tekrarlandığını görürüz. Fakat kelimenin aynen tekrarı, karşımıza bazen bir anlatım kusuru olarak çıkabilir. Çünkü bilinçli şekilde yapılmayan tekrarlar anlatımın akıcılığını engellediği için metin sıkıcı bir hâl alabilir.

Örnek:

Bugün, birlik ve beraberliğimizin perçinlendiği gün. Bugün, aramızdaki tüm sınırların ortadan kalktığı gün. Bugün, milletimizin kenetlendiği gün.(*bugün* ve *gün* kelimeleri bilinçli şekilde tekrar edilerek konuşmanın etkileyiciliği arttırılmış.).

- **Eş ya da Yakın Anımlı Kelime Kullanımı:** Metnin herhangi bir yerinde kullanılmış bir kelime yerine daha sonra kelimenin yakın veya eş anlamlısını kullanarak bağdaşıklığın sağlanmasıdır. Burada dikkat edilmesi gereken, eş anlamlı kelimelerin aynı cümle içinde yan yana anlatım bozukluğu oluşturacak şekilde kullanılmamasıdır.

Örnek:

O benim en yakın **arkadaşım**. Bu zor zamanlarda yanımda olduğu için gerçekten **dost** olduğumuzu daha iyi anladım.(“dost” “arkadaş” yakın anlamlı kelimeler sayesinde bağdaşıklık sağlanmış.).

Yaşlı ve **ihliyar** adam karşıdan karşıya geçmekte zorlanıyordu. (Eş anlamlı iki kelime yan yana kullanıldığı için gereksiz sözcükten kaynaklı anlatım bozukluğu oluşmuştur.).

- **Kelimenin Üst veya Alt Anlamısını Kullanma:** Metnin herhangi bir yerinde geçmiş bir kelime yerine, sonrasında daha kapsamlı veya daha dar kapsamlı bir kelime kullanılmasıdır.

Örnek:

Pekmezi yapılan **keçiboynuzunun** pek çok rahatsızlığa iyi geldiği araştırmalarla kanıtlanmıştır. Doğal bir şifa kaynağı olan bu **bitki**, ülkemizde Akdeniz Bölgesi'nde yetişmektedir. ("keçiboynuzu" ve "bitki" kelimeleri üst anlam ilişkisi ile kelime bağdaşıklığını sağlamıştır.).

- **Genel Anlamlı Sözcük Kullanma:** Metinde kullanılmış herhangi bir kelime yerine metin dışı başka bir genel bir kelime kullanılmasıdır.

Örnek:

Erdinç Bey ile Fatma Hanım arasındaki **iş paylaşımı kavgası** büyüyor. Şu **meseleye** bir çözüm bulamadık gitti.(İlk cümledeki "iş paylaşımı kavgası" ifadesi, ikinci cümlede bu ifade ile doğrudan bağlantısı olmayan genel anlamlı "mesele" kelimesi ile karşılanarak bağdaşıklık oluşturulmuştur.).

b. Aynı Kavram Alanından Kelime Kullanımı

Bağdaşıklığı sağlayan unsurlardan biri de aynı kavram alanından kelime kullanmaktır. Aynı kavram alanından kelime kullanmak demek; herhangi bir kelime ile bağlantılı başka kelimeleri bir arada kullanmak demektir. Aksan (2006)'a göre "Kavram alanı, birbiriyle ilişkili ve birbirine yakın kavramların, eş anlamların içinde düşünüldükleri alan olarak tanımlanmaktadır." (2006: 41-42).

Örnek:

Odada **sandalyeler** çok fazla alan kaplıyor. **Koltuk** ve **kanepe** koyacak yer kalmamış. ("sandalye, koltuk, kanepe" "oturma" kavram alanından kullanılmış sözcükler.).

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

YÖNTEM

Çalışmanın bu bölümünde sırasıyla “Araştırma Modeli”, “Evren ve Örneklem”, “Veri Toplama Araçları”, “Veri Çözümleme Teknikleri” olmak üzere araştırmanın yöntemine ilişkin bilgiler verilmiştir.

1. Araştırma Modeli

Ortaokul Türkçe ders kitaplarında zamirlerin işlenişini ve 7. sınıf öğrencilerinin yazılı anlatımlarında zamirleri kullanma becerilerini tespit etmeyi amaçlayan bu araştırma, tarama modelinde bir araştırmadır. “Tarama modelleri, geçmişte ya da halen var olan bir durumu var olduğu şekliyle betimlemeyi amaçlayan araştırma yaklaşımlarıdır. Araştırmaya konu olan olay, birey ya da nesne, kendi koşulları içinde ve olduğu gibi tanımlanmaya çalışılır.” (Karasar, 2010: 77).

Bu çalışmada öncelikle ortaokul Türkçe ders kitaplarında zamirlerin işlenişini tespit edilmiş, daha sonra 7. Sınıf öğrencilerinin zamirleri kullanma düzeyleri istatistiksel olarak belirlenmiş ve nasıl kullandıkları incelenmiştir. Bu açıdan araştırma, hem nicel hem de nitel özellikler barındırmaktadır.

2. Çalışma Grubu

Araştırmanın evreni Hatay il merkezinde bulunan ortaokul 7. Sınıf öğrencileridir. Tüm evreni araştırmaya dâhil etmek mümkün olmayacağından araştırma örneklem alma yoluyla gerçekleştirilmiştir. Araştırmada kademeli örnekleme türü kullanılmıştır. Bu amaçla Hatay il merkezinden Beyhan Gençay Ortaokulu, Nami Veysoğlu İmam hatip Ortaokulu ve Özbuğday Ortaokulu olmak üzere oransız küme örnekleme yoluyla üç ortaokul belirlenmiştir. Daha sonra bu okulların 7. sınıfları arasından ikişer şube rastgele seçilmiştir. Karasar (2010)’a göre çok sayıda küme alınması örnekleme aşırı derecede büyütüyorsa seçilen her kümeden yeniden küme veya eleman örneklemesine gidilebilir (2010: 116). Buna göre araştırmaya 220 öğrenci katılmış; ancak değerlendirmeye hem öyküleyici hem de bilgilendirici metin yazan 193 öğrenci alınmıştır.

Tablo 2

Araştırmanın Çalışma Grubunda Yer Alan Öğrencilerin Okullara Dağılımı

Okul Adı	Öğrenci sayısı
Beyhan GençayOratokulu	68
Nami Veysoğlu İmam Hatip Ortaokulu	60
Özbuğday Ortaokulu	65
Toplam	193

3. Veri Toplama Araçları

Araştırmanın verileri toplama kısmında 2 aşamalı bir süreç izlenmiştir. İlk aşamada zamirlerin ortaokul ders kitaplarında nasıl ele alındığını görmek amacıyla 2016-2017, 2017-2018 eğitim öğretim yılı ve 2018-2019 eğitim öğretim yılında okutulmak üzere MEB tarafından belirlenen Türkçe ders kitapları incelenmiştir. Bu ders kitapları şunlardır: 2016-2017 döneminde okutulan Öğün Yayınları 6. Sınıf Türkçe Öğretmen Kılavuz Kitabı/Öğrenci Çalışma Kitabı ve MEB Yayınları Öğretmen Kılavuz Kitabı/Öğrenci Çalışma Kitabı, 2017-2018 döneminde okutulan Başak Yayınları Öğretmen Kılavuz Kitabı/Öğrenci Çalışma Kitabı ve MEB Yayınları Öğretmen Kılavuz Kitabı/Öğrenci Çalışma Kitabı, 2018-2019 döneminde okutulan Eksen Yayınları 6. Türkçe Ders Kitabı ve MEB Yayınları 6. Sınıf Türkçe Ders Kitabı. Belirlenen bu ders kitaplarında zamirlerle ilgili etkinlikler ele alınmış, öğretmen kılavuz kitaplarında ise zamirler konusunda hangi açıklamalara yer verildiği belirlenmiştir. Böylece öğrencilerin zamirler konusundaki hazırbulunuşlukları tespit edilmeye çalışılmıştır.

İkinci aşamada ise öğrencilerin zamirleri öğrenme sürecinden sonra bilgilerini yazılarına ne ölçüde yansıttıklarını görmek amacıyla 7. sınıf öğrencilerine öyküleyici ve bilgilendirici metinlerde ayrı ayrı olmak üzere yazılı anlatım çalışması yaptırılmıştır. Yaptırılacak yazılı anlatım çalışmaları için öğrencilerin kendilerini rahatça ifade edebileceği, günlük hayatla ilişkili, yaratıcılıklarını yansıtabilecekleri konular belirlenmeye çalışılmıştır. Öyküleyici metin türünde 8, bilgilendirici metin türünde 8 farklı konu düşünüp konuların seçimi aşamasında uzman görüşüne

başvurulmuştur. Türkçe eğitimi, edebiyat eğitimi ve eğitim bilimleri alanından olmak üzere 10 uzmanın görüşü alınmıştır. Uzmanlardan belirlenen yazılı anlatım konularını 1’den 5’e kadar puanlar vererek değerlendirmeleri istenmiştir. Konular ve uzmanlardan aldıkları puanlar sırasıyla şöyledir:

Tablo 3

Öyküleyici Metin Yazma Çalışmalarında Kullanılmak İçin Belirlenen Konuların Uzmanlardan Aldıkları Puanlar

Konular	Uzmanlardan Aldıkları Toplam Puanlar
1. Antakya’ya en son kar yağdığında nasıl bir gün geçirdiniz? Anlatınız.	4,0
2. Hiç unutamadığınız bir bayram anınızı anlatınız.	4,5
3. Son yaz tatilinde başınızdan geçenleri anlatan öyküleyici bir metin yazınız.	4,0
4. Ali’nin çok sevdiği kuşu Maviş’in kaybolması üzerine bir hikaye yazınız.	3,3
5. Ailece gittiğiniz bir anınızı anlatınız.	3,9
6. İlk defa lunaparka gittiğinizde ne hissettiğinizi ve nasıl bir gün geçirdiğinizi anlatınız.	3,7
7. Yiyecek bulmak için ormana giden Tavşan Bobo’nun başından geçenleri anlatan bir hikâye yazınız.	3,7
8. Başka bir ile taşınan Sevgi’nin başından geçen olayları anlatan bir hikâye yazınız.	3,9

Tablo 4

Bilgilendirici Metin Yazma Çalışmalarında Kullanılmak İçin Belirlenen Konuların Uzmanlardan Aldıkları Puanlar

Konular	Uzmanlardan Aldıkları Toplam Puanlar
1. Kısa süre önce sınıfınızdan ayrılan arkadaşınıza okulda yaşadıklarınızı anlatan bir yazı yazınız.	3,8
2. Antakya'ya yeni gelmiş bir arkadaşınıza Antakya'yı tanıtan bir yazı yazınız.	4,5
3. Dürüst bir insan olmanın önemini anlatan bir yazı yazınız.	3,7
4. Kendinizi okuduğunuz okulun müdürü olarak hayal edin. Nasıl bir müdür olacağınızı ve okulunuz için neler yapacağınızı anlatan bir yazı yazınız.	3,8
5. "Okul hayatında nasıl başarılı oluruz?" konulu bir yazı yazınız.	3,6
6. Sevdiğiniz bir oyunun(dış mekân oyunları, bilgisayar oyunları vb.) nasıl oynadığınızı yazınız.	3,8
7. Tutumlu olmak nedir? Nasıl tutumlu olunur? Açıklayıcı bir metin yazınız.	3,3
8. Çevre kirliliği, çevre kirliliğinin nedenleri ve hayatımızda yarattığı etkiler üzerine bir yazı yazınız.	4,1

Uzman görüşleri alındıktan sonra konulara verilen puanlar toplanıp ortalaması alınmıştır. Buna göre öyküleyici metinde 5 üzerinden 4,5 ortalama ile 2 numaralı konu ve 4,0 ortalama ile 3 numaralı konu; bilgilendirici metinde ise 4,5 ortalama ile 2 numaralı konu ve 4,1 ortalama ile 8 numaralı konu öğrencilere sunulmak üzere seçilmiştir. Ancak yazacağı konuda son karar öğrencilere bırakılmıştır. Ön çalışma Beyhan Gençay Ortaokulunda 7-L sınıfında yapılmış, her iki metin türünde yapılacak yazılı anlatım çalışması için 1 ders saatinin yeteceği görülmüştür.

4. Veri Çözümleme Teknikleri

1- Ortaokul Türkçe ders kitaplarında zamirlerin işlenişi ile ilgili veriler toplanarak analiz edilmiştir. Konuyla ilgili etkinlikler ve öğretmenler için yapılan açıklamalar incelenmiştir.

2- Yazılı anlatım çalışmalarında ise önce zamirler ve türleri tespit edilmiş, bu aşamada betimsel istatistiklerden yüzde (%) ve frekans (f) hesaplamaları kullanılmıştır. Daha sonra öğrencilerin zamir kullanma becerileri şu sorular ekseninde değerlendirilmiştir:

*Ortaokul Türkçe ders kitaplarında zamirler nasıl işlenmektedir?

*Yazılı anlatımlarda öğrencilerin zamir kullanma durumları nedir?

* Zamir kullanılan cümlelerde dil bilgisel yanlışlar var mıdır?

* Kullanılan zamirlerde yazım yanlışı var mıdır?

* Kullanılan zamirlerin gönderim oluşturma durumu nedir?

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

BULGULAR VE SONUÇ

1. Birinci Alt Probleme (Ortaokul Türkçe Ders Kitaplarında Zamirler Nasıl İşlenmektedir?) İlişkin Bulgular

Ortaokul Türkçe ders kitaplarında zamirlerin işlenişinde nasıl bir süreç izlendiğini değerlendirmek üzere 2016-2017, 2017-2018 ve 2018-2019 eğitim öğretim yılında MEB tarafından Türkçe Ders Kitabı olarak okutulmak üzere belirlenen kitaplar incelenmiştir. 2016-2017 Eğitim Öğretim Yılı'nda ortaokulda 2005 İlköğretim Türkçe Dersi Öğretim Programı (6,7, 8. Sınıflar) uygulamada iken, 2017-2018 Eğitim Öğretim Yılı'nda 5. sınıflardan itibaren 2015 Türkçe Dersi (1-8. Sınıflar) Öğretim Programı uygulamaya girmiştir. Ancak 2018-2019 Eğitim Öğretim Yılı'nda Türkçe dersi öğretim programı tekrar değişmiş, 2017 Türkçe Dersi (1-8. Sınıflar) Öğretim Programı kullanılmaya başlanmıştır. 3 eğitim öğretim dönemini kapsayan süreçte, kitaplarda bazı konularda değişiklik olsa da zamirler konusunun işlenişinde büyük değişiklikler olmadığı söylenebilir. 2005 programından bu yana zamirlere, kelime türlerinden biri olarak yalnızca 6. sınıflarda yer verildiği görülmektedir.

1.1. 2016-2017 Eğitim Öğretim Yılı'nda Okutulan Ders Kitaplarında Zamirlerin İşlenişi

2016-2017 Eğitim Öğretim Yılı'nda 6. sınıflarda Türkçe ders kitabı olarak okutulmak üzere Öğün Yayınları ve MEB Yayınları bakanlık tarafından seçilmiştir. Bu kitaplarda zamirler şu şekilde ele alınmıştır:

Öğün Yayınları: Öğün Yayınları Öğrenci Çalışma Kitabı incelendiğinde dört metinde ve değerlendirme soruları bölümünde bir etkinlikte zamirler konusunun ele alındığı anlaşılmaktadır.

Atatürk'ün Kültür ve Sanat Anlayışı isimli metinde 5. etkinlikte “İçinde isim, sıfat, **zamir**, edat, bağlaç ve ünlem türünden en az birer kelimenin yer aldığı kısa bir olay yazısı yazınız.” şeklinde bir yönerge verilmiş ve öğrencinin bu altı kelime türüne ilişkin bilgisini yazılı anlatımda kullanması istenmiştir (Öğr. Çal. Kitabı, 2016: 54).

Ben Öğretmenim Çocuklar isimli metnin 5. etkinliğinde iki aşamalı bir süreç görmekteyiz. Etkinliğin a bölümünde birinde içinde zamirlerin geçtiği cümleler, diğerinde ise zamirlere ait işlevler olmak üzere iki kutu verilmiştir. Buna göre öğrenciden, zamirin kullanıldığı cümleleri işlevine göre eşleştirmesi istenmektedir. “b” bölümünde ise “siz, ne,-ki, şu, bazı, -miz” zamirleri ve ekleri verilerek “a” bölümündeki işlevlerden hangisi ile ilgili olduğu sorulmuştur. Daha sonra öğrencinin belirlediği işleve göre cümle kurması beklenmektedir. Son olarak öğrenciden, oluşturacağı her cümlenin başına ilgili olduğu işlevin a bölümündeki numarasını yazması istenmektedir. Zamirlerin işlevi kazanımı ile ilgili olan bu etkinlikte yönerge kısmının anlatımında yalınlık ve anlaşılabilirlik düzeyinin düştüğü, bu yüzden de öğrencinin önyargı ile yaklaşacağı bir hâl aldığı söylenebilir.

Resim 1

Öğün Yayınları Çalışma Kitabı, s. 72.

3. Çocuk, annesini karşısında görünce yerinde duramadı. Koştu, annesinin boynuna sarıldı.
— Anneciğim!.. Canım anneciğim!..

5. Etkinlik

a. Aşağıdaki cümlelerde yer alan hangi zamirin (koyu yazılmış kelime veya ekin) hangi işlevle ilişkili olduğunu belirleyiniz. Zamirin kullanıldığı cümlelerin numaralarını ilgili işlevlerin karşısındaki kutucuklara yazınız.

Cümleler

- 1.** **O**, hem cesur hem de yardımsever biridir.
- Aradığım yazı bu kitapta yok, **şunda** olmalı.
- Birkaçınız** benimle gelin.
- Olayı **kim** gördü? (Olayı **Ali** gördü.)
- Bir öğrencim bana çiçek getirmişti.
- Benim çantam yeşil, seninki ne renk?

İşlevler

- Aitlik anlamı veren ek durumundaki zamirdir.
- Bir ismin yerini tutan fakat kişi ya da varlığı açık ve kesin biçimde belirtmeyen zamirdir.
- Bir varlığın ismini söylemeden işaret eden zamirdir.
- Bir kişi ismi yerine kullanılan zamirdir.
- Bir ismin yerini soru yoluyla tutan zamirdir.
- Cümle içinde bir kez kullanılmış bir ismin yerini tutan ek durumundaki zamirdir.

72

İlk Çocukluk adlı metnin 6. etkinliğinde birinci sorusunda “şu” kelimesinin, dördüncü sorusunda da “kimi” kelimesinin önce sıfat sonra zamir olarak cümle içinde kullanılması istenmektedir. Kelimeleri farklı görevde kullanma kazanımı ile ilgilidir (Öğr. Çal. Kitabı, 2016: 148).

Kütüphane metninde ise yine “Kelimeleri farklı görevlerde cümlede kullanır.” kazanımı ile ilgili olarak “o” kelimesinin önce zamir sonra sıfat olarak cümle içinde kullanılması istenmiştir (Öğr. Çal. Kitabı, 2016: 151).

Bunlara ek olarak 6. tema olan Okuma Kültürü temasının değerlendirme soruları bölümünde 7. etkinlikte “Aşağıya; içinde isim, sıfat, **zamir**, edat, bağlaç ve ünlem türündeki kelimelerin de yer aldığı kısa bir hikâye yazınız.” yönergesi ile zamirler konusu karşımıza çıkmaktadır (Öğr. Çal. Kitabı, 2016: 165).

MEB Yayınları: MEB Yayınları 6. Sınıf Türkçe Öğretmen Kılavuz Kitabı incelendiğinde zamirler konusu üç metinde ve bir de tema değerlendirme sorularında karşımıza çıkmaktadır.

Nasrettin Hoca isimli metinde zamirler konusu 7. ve 8. etkinlik olmak üzere iki etkinlikte ele alınmıştır. 7. Etkinliğin iki bölümden oluştuğu görülmektedir. Kılavuz kitapta, öğrencilerin zamirlerin cümledeki işlevini fark etmelerini sağlamak amacıyla 7. etkinliğin ilk kısmının yaptırılması gerektiği ifade edilmektedir. Zamirlerin bolca geçtiği bir metin ile altı çizili kelimelerin diğerlerinden farklı bir tür olduğunu öğrenciye hissettirme çalışması yapılmıştır. Etkinliğin ikinci kısmında ise öğrenciden bu kelimelerin metinde geçen hangi kavramların yerine kullanıldığı belirlemesi beklenmektedir. Kılavuz kitap, bu örnekten sonra öğretmenin isimlerin yerine geçen bu kelimelerin zamir olduğunu belirtmesini ve zamir türlerini kısaca anlatmasını istemektedir. 8. etkinlikte ise öğrenciden bir metinde boş bırakılan yerlere karışık olarak verilen zamirlerden uygun olanı yerleştirmesi beklenmektedir. Zamirlerin metnin anlamına sağladığı katkı ile ilgili bir etkinlik olsa da kılavuz kitapta zamirlerin bu işlevi üzerinde yeterince açıklama yapılmadığı görülmektedir. Bu etkinlikte boş bırakılan yerler önce uygun zamirler, sonra ise doğrudan kavramların ismi ile doldurularak iki ayrı metin oluşturulması istenebilirdi. Böylece öğrencilerin iki metni karşılaştırması sağlanacak, zamirler kullanılmayıp sürekli aynı

isimler kullanılırken neler olacağını öğrenciler kendileri keşfedebilecekti. Zamirlerin metindeki işlevi bu şekilde daha iyi irdelenebilirdi (Öğr. Çal. Kitabı, 2016: 112-113).

Resim 2

MEB Yay, Öğr. Çal. Kitabı, s. 112-113.

NASRETTİN HOCA

7 Etkinlik
Aşağıdaki cümleleri inceleyiniz.

Merf — Bugün birlikte halı saha maçı yapalım mı?
Atakan — Tamam, olur. Takımı belirleyelim.
Merf — Geçen hafta yaptığımız maçta bizim takımda kimler (1) vardı?
Atakan — (Düğünce bir biçimde) Sen (2), ben (3), Fatih, Volkan, Cihan, Taner. (Gülümseyerek) Hatırımsan biz (4) kazanmıştık.
Merf — Yine aynı takımı kuralım. Onları arayıp haber verelim, öğleden sonra için plan yapabiliriz.
Atakan — Erbayı ve diğer arkadaşları da ben arayayım. Onlar (5) da takımı oluştursunlar.
Merf — Burada (6) fazla zaman kaybetmeyelim. Eşyalarımı almak için eve gideceğim. Volkan'ı da alırsan gelirim.
Atakan — Ben de hazırlanayım. Biz (7) de Fatih ile buluşur, onlarla (8) beraber geliriz. Siz (9) kaçta (10) sahada olursunuz?
Merf — Maç 15.00'te başlayacak. Saat 14.30'da orada (11) oluruz. Bazıları (12) geç kalıyor. Herkes (13) tamamıncıncaya kadar sınırsın.
Atakan — Tamam öyleyse. Görüşürüz.

8 Etkinlik
Altı çizili kelimelerin cümlelerde hangi kişi, varlık veya yer imi yerine kullanıldığını boş bırakılan yerlere yazınız.

- (1) Takım oyuncularını.....
- (2) Beni.....
- (3) Atakan.....
- (4) Beni, Atakan, Fatih, Volkan, Cihan, Taner.....
- (5) Erbayı ve diğer arkadaşlarını.....
- (6) Burada bulunan yer.....
- (7) Atakan, Fatih.....
- (8) Atakan, Fatih.....
- (9) Beni ve takım arkadaşlarını.....
- (10) Belirsiz bir saat dilimi.....
- (11) Uzak bir yer.....
- (12) Maça geç kalan takım oyuncularını.....
- (13) Her iki takımın oyuncularını.....

NASRETTİN HOCA

8 Etkinlik
Aşağıdaki metinde boş bırakılan yerleri bulutlardaki kelimelerle tamamlayınız.

ne, onu, buraya, bunu, burada, beni, kim, ben, onları, seni

RÜZGÂRIN ATTIĞI ADAM

Hoca bir gün boş bir bastana dalar,
Yılan, tavuklar, bastanda?P..... ovası:
Marullar, patlıcanlar, salatalar,
Dokuzun bir çuvala tika basa.
Tam yaka yaktıncaya ovada
Çan yaması bir adam payda olur.
"Adam, der, ne arıyorsun burada...?"
Hoca bir dâşınar, cevabını bulur.
Der ki: "Dâş bir rüzgâr cümlesi hanı,
İşte odun atan buraya beni."
"Demek seni..... buraya atan, rüzgâr,
Peki ya bu patlıcanlar, marullar?
Onları... da hep rüzgâr mı taşıdı?"
"Evet! Biraz fazlaca esiyordu,
Beni..... öteye beriye savurdu.
Neye uğradığımı bilmedim,
Neyle tutulduysa elimde kaldı."
Bunun üzerine bastancı keşer:
"Peki, çuvala koyan da mı rüzgâr?
Tayla, kim..... dokuzdu çuvala .. bunu...?"
Hoca taahhüt kayır burnunu,
Tanrı dâşınar, der ki: "İstedi öğünüm,
İşte ben..... da onu..... dâşınayordum."

Anne metninde 8. ve 9. etkinlikte zamirlerin türlerine ait sorular bulunduğu görülmektedir. Kılavuz kitapta “Öğrencilerinize zamirlerin kişi, işaret, soru ve belirsizlik yönleriyle isimlerin yerini tuttuğunu kavratmaya yönelik çalışmayı yaptırınız.” ifadesiyle etkinliklere açıklama getirilmektedir. Burada dikkat çeken

nokta, dönüşlülük zamirinden hiç söz edilmemiş olmasıdır. Etkinliklerde ve açıklamalarda hiç yer verilmeyen bu bilginin konu ile ilgili eksik veya yanlış öğrenmelere sebep olacağı söylenebilir (Öğr. Çal. Kitabı, 2016:118).

Resim 3

MEB Yay. Öğrt. Kıl. Kitabı, s. 201.

- Sinemaya gideceğimiz için 12.30'da evden çıktım.
- II. Murat zamanında Osmanlı Devleti'nin sınırları genişlemiştir.
- Üniversiteden 25.06.2006 yılında mezun oldum.

Öğrencilerinize bu cümleleri yazarken nerelerde, hangi noktalama işaretlerini, niçin kullandıklarını sorunuz. Onların noktanın işlevi hakkında konuşmalarını sağlayınız. Sonra onlara, noktanın işlevlerini fark etmelerini sağlamak amacıyla hazırlanan etkinliği yaptırınız (**6. Etkinlik**) (Y.6.2).

Öğrencilerinize bitmiş cümlelerin sonuna; sayılardan sonra sıra bildirmek için; bir yazının maddelerini gösteren rakam veya harflerden sonra; tarihlerin yazılışında gün, ay ve yılı gösteren sayıların arasına; saat ve dakika gösteren sayıları birbirinden ayırmak için nokta konulduğunu söyleyiniz. Ayrıca beş ve beşten çok rakamlı sayıların sondan sayılmak üzere üçlü gruplara ayrılarak yazıldığını ve araya nokta konulduğunu belirtiniz.

Açıklamanın ardından noktanın işlevlerini kavratmaya yönelik etkinliği yaptırınız (**7. Etkinlik**) (Y.6.2).

V. DİL BİLGİSİ

Öğrencilerinize zamirlerin kişi, işaret, soru ve belirsizlik yönleriyle isimlerin yerini tuttuğunu kavratmaya yönelik çalışmayı yaptırınız.

Öğrencilerinizden farklı renk, biçim ve özelliklerdeki kalemler isteyiniz. Onlardan topladığınız kalemleri masanın üzerine koyunuz. Üç öğrenciyi yanınıza çağırınız. Diğer öğrencilerinizden de sizleri dikkatle dinlemelerini ve izlemelerini isteyiniz. Öğrencilerinizden birinin sizin yanınızda, diğer ikisinin ise karşınızda durmasını isteyiniz. Sonra onlara “Şu kalem bana ver. Diğerini ona ver. Bizim her birimiz birer kalem alalım. Kırmızı kalem kim aldı? Siz kalemlerinizi şöyle bırakınız vb.” cümlelerle komutlar veriniz. Bu çalışmadan hareketle öğrencilerinize zamir çeşitlerinin işlevlerini kavratınız.

Öğrencilerinize paragrafta verilen zamirleri belirleme ve işlevlerini tespit etmeye yönelik etkinlikleri yaptırınız (**8 ve 9. Etkinlikler**) (DB. 2.2).

Duygular Teması Tema Değerlendirme Soruları bölümünde zamirler konusu ile ilgili yalnızca 1 soru (çoktan seçmeli) olduğu görülmektedir. Soruda, verilen cümlelerde zamir olup olmadığı sorularak öğrencinin yalnızca zamirleri tanıma ilgili bilgisi ölçülmektedir (Öğr. Çal. Kitabı, 2016: 205).

Doğa ve Evren temasında, **Orman Küstü Bize** isimli metnin etkinliklerinde de dil bilgisi kazanımlardan “Kelimeleri cümlede farklı görevlerde

kullanır.” kazanımıyla ilişkili olarak zamirler ilgili beceri soruları karşımıza çıkmaktadır. 11. etkinlikte verilen kısa metinde kelime türlerini tanımaya yönelik verilen paragrafta altı çizili kelimelerin türleri sorulmaktadır. 12. etkinlikte ise verilen kelimelerin belirtilen türde cümle içinde kullanılması istenmiş olup kelimelerin cümledeki konumuna göre farklı türlerde ve görevlerde bulunabileceğine dikkat çekilmiştir. Kılavuz kitapta “Türkçede bir kelimenin sıfat, zamir, zarf ve edat gibi farklı görevlerde kullanılabileceğini farklı cümle örnekleri üzerinde gösteriniz.” açıklamasını görmekteyiz. Buna göre etkinlikte, öğrencinin bazı, birkaç, kimi gibi kelimelerin hangi durumlarda sıfat hangi durumlarda zamir olduğunu ayırt etmesi beklenmektedir (Öğrt. Klv. Kitabı, 2016: 169-170).

1.2. 2017-2018 Eğitim-Öğretim Yılında Okutulan Ders Kitaplarında Zamirlerin İşlenişi

2016-2017 Eğitim-Öğretim Yılında MEB Talim Terbiye Kurulu Başkanlığı tarafından Türkçe müfredat programında değişiklik yapılmış ve 5. sınıflardan itibaren kademeli olarak “Türkçe Dersi (1-8. Sınıflar) Öğretim Programı 2015”e geçilmesi kararlaştırılmıştır. Buna göre 2017-2018 Eğitim Öğretim Yılında 5. ve 6. sınıflarda yeni programa geçilmiş, 7. ve 8. sınıflarda ise 2005 programına göre öğretime devam edilmiştir. 5. ve 6. sınıflara ait Türkçe dersi kazanımları incelendiğinde zamirler konusunun yine eski programdaki gibi 6. sınıfta yer verildiği tespit edilmiştir. 2005 programı ile 2015 programı karşılaştırıldığında kazanımlarda ve kazanım alanlarında farklılıklar görülmektedir. 2005 programında okuma, yazma, konuşma, dinleme ve dil bilgisi olmak üzere 5 öğrenme alanı bulunmaktadır. Programda zamirler konusuna dil bilgisi öğrenme alanında “kelime türleriyle ilgili bilgi ve kuralları kavrama ve uygulama” bölümünde “Zamirlerin cümledeki işlevlerini fark eder, zamirleri işlevlerine uygun olarak kullanır.” şeklinde yalnızca bir kazanım olarak yer verilmiştir. 2015 programında ise öğrenme alanlarının sözlü iletişim, okuma ve yazma olarak 3’e düştüğünü görüyoruz. Program zamirler konusuna iki öğrenme alanında yer vermiştir. İlk olarak “okuma”nın “söz varlığı” kısmında “T6. 2. 26. Zamirlerin cümledeki işlevlerini fark eder.” şeklinde karşımıza çıkmaktadır. “yazma” öğrenme alanında ise “T6. 3. 7. Zamirleri, edatları, bağlaçları ve ünlemleri cümledeki işlevlerine uygun kullanır.” şeklinde yer verilmiştir. 2015 programına baktığımızda öğrencilerden zamirleri bilgi olarak öğrenmelerinin

yanında yazılı anlatımlarında doğru bir şekilde kullanmaları beklenmektedir. Daha önceki programlarda, yalnızca bir dil bilgisi yetisi olarak görülen bilgilere ilk defa 2015 programında yazma alanında da yer verilmesiyle öğrenilenlerin uygulamaya geçirilmesine önem verildiği söylenebilir.

Milli Eğitim Bakanlığı tarafından 2017-2018 döneminde, 6. sınıflarda “Türkçe Dersi (1-8. Sınıflar) Öğretim Programı 2015”e göre hazırlanan Başak Yayınları ve MEB Yayınları Türkçe ders kitabı olarak kabul edilmiştir. Bu kitaplarda zamirler şöyle işlenmiştir:

MEB Yayınları: MEB Yayınlarını incelediğimizde dokuz metnin işleniş sürecinde ve bir tema değerlendirme soruları bölümünde zamirler konusuna yer verildiğini görmekteyiz.

Hasan Ali Yücel’in Türk Gençliğine Seslenişleri isimli metinde 7. etkinlikte kutu içinde verilen cümlelerde zamirlerin bulunup türlerinin belirlenen yerlere yazılması istenmektedir. Bu etkinlik yazma kazanımı “y. 3. 7. Zamirleri, edatları, bağlaçları ve ünlemleri cümledeki işlevlerine uygun kullanır.” ile bağlantılı verilmiş; kılavuz kitapta ise öğretmen “Öğrencilerinize etkinliği yaptırarak zamirler konusunu pekiştiriniz.” şeklinde yönlendirilmiştir. Oysa bu etkinlik, zamirler ile ilgili bilgi ve kuralları öğrenme ile ilgili olup zamirlerin yazılı anlatımda kullanılabileceği bir beceri etkinliği değildir. Etkinliğin bir yazma etkinliği olmadığı söylenebilir (Öğr. Çal. Kitabı, 2017: 60).

Çayda Çıra metninde “s. v. 2. 26. Zamirlerin cümledeki işlevlerini fark eder.” kazanımıyla ilgili olarak 3. etkinlik zamirler ile ilgilidir. Etkinliğin a bölümünde verilen cümlelerde öğrencinin zamir olan kelimeleri fark etmesi, b bölümünde ise zamirlerin cümledeki hangi ismin yerine kullandığını belirlemesi beklenmektedir. Kılavuz kitapta ise kişi zamirlerini öğretmek amacıyla yapılabilecek çalışmalar konusunda yönlendirmeler bulunmaktadır. Metne ait açıklamaları ve etkinliği incelediğimizde, 2005 programına göre hazırlanmış kitaplarda hiç yer verilmeyen dönüşlülük zamirine kişi zamirlerinden hemen sonra pekiştirme işlevi ile verildiğini görüyoruz. Kılavuz kitapta “ * Dönüşlülük zamirinin “kendi” kelimesiyle yapıldığını söyleyiniz. Bu zamirin diğer zamirlerle birlikte kullanıldığında pekiştirme anlamını sağladığını ifade ediniz.” açıklamasına yer verilmiş olup ilgili etkinlikte de

“kendime” zamiri kişilerin yerine kullanılan zamirlerden biri olarak karşımıza çıkmaktadır.

Resim 4

MEB Yay. Öğrt. Kıl. Kitabı s. 97

4. TEMA: Millî Kültürümüz

yerine başka yine Ali’yi bildiren hangi kelimenin gelebileceğini sorunuz.

* Tahtaya **“İşlerin çoğunu bitirdik.”** cümlesini yazarak işleri bitiren kimler olduğunu sorunuz. Bunun gibi cümlelerle diğer kişi zamirlerini kavratmaya çalışınız.

* Kişi zamirlerinin cümlede gizlenebileceğini, ancak fiile gelen eklerle zamirin ortaya çıkacağını hatırlatınız. Ör.) **“Ödevimi bitirdim.”** Kim bitirdi? **“ben”**

* Dönüşlülük zamirinin “kendi” kelimesiyle yapıldığını söyleyiniz. Bu zamirin diğer zamirlerle birlikte kullanıldığında pekiştirme anlamını sağladığını ifade ediniz.

* Tahtaya **“Maça gitmeyi siz kendiniz istediniz.”** cümlesini yazarak bu eylemi isteyenlerin anlam olarak sadece kendileri olduğunu, dönüşlülük zamirinin anlamı pekiştirdiğini açıklayınız.

ÇAYDA ÇİRA

3. Etkinlik

a) Aşağıdaki cümleleri inceleyiniz.

Kerem: Öğretmenimiz bugün derste bazı arkadaşları görevlendirdi.

Zeynep: Ya! Hangi konuda?

Kerem: Anadolu’ya el sanatları konusunu araştırmamızı istedi. Sepetçilik konusunu öğreneceğiz.

Zeynep: Keşke ben (2) de olsaydım emtla bugün.

Kerem: Üzümce, öğretmen sana (3) da bir konu verdi. Çözümleri yapmamızı isteyecektir.

Zeynep: Yağsa! Bizim (4) hemen kütüphaneye gidip araştırma yapmamız gerekiyor. Benim de bir işim var.

Kerem: Fatih, Nevrişah, Kemal ve Özgür. Çözüm (5) çalışmalarına başladılar bile. Fatih’in tahta kağıt yapmasını. Özgür (6) bize göre bu ödevle büyük avantajı var.

Zeynep: Ne güzel! Böyle bir işle uğraşırsanız belki, (7) biz (8) de yardım edebiliriz. Bu konuda (9) güveniyorum. Haydi vakit kaybetmeden başlayalım.

b) Aşağıdaki cümleleri inceleyiniz. Her cümlede hangi kişiye ait zamirler olduğunu belirleyiniz.

(1) ben → Kerem
(2) ben → Zeynep
(3) sana → Zeynep

Bizimkisi Türkçe Sevdası metninin yardımcı ünsüzleri kavratmaya yönelik 5. etkinliğinde öğretmen kılavuz kitabında yardımcı ünsüzlerin hangi durumlarda kullanıldığına ilişkin açıklamalar bulunmaktadır. Kılavuz kitapta yardımcı ünsüzleri ifade etmek için “kaynaştırma harfi” terimi kullanılmıştır. 2016-2017 Eğitim-Öğretim Döneminde kullanılan MEB Yayınları Türkçe Öğretmen Kılavuz Kitabı

incelendiğinde yardımcı ünsüz olarak “kelimelere hâl ekleri getirilirken ortaya çıkan yardımcı ünsüz şeklinde” yalnızca y sesine yer verildiğini; ş, s, n yardımcı ünsüzlerinden bahsedilmediğini görüyoruz (MEB, 2016: 218). 2017-2018 Eğitim Öğretim Döneminde kullanılan MEB Yayınları kitabında ise bu eksikliğin giderildiğini tespit ettik. Kılavuz kitapta öğretmenin kaynaştırma harflerini basit düzeyde anlatmasına yönelik açıklamalar yer almaktadır. Buna göre *n* sesinin zamirlerden sonra ek geldiğinde ve iyelik eklerinden sonra hâl ekleri gelirse kullanıldığı belirtilmiş, basitçe örnekler de verilmiştir. (MEB, 2017: 103). *n* sesinin ortaya çıkma durumunun zamirlerle bağlantılı olduğunun kavratılması, yardımcı ünsüzler konusunda yanlış öğrenmelerin önüne geçecektir. Bunların yanında ilgili etkinlikte kaynaştırma harfi ile ilgili *n*, *s*, ve *ş* seslerinin özel durumları göz önünde bulundurulmadığı, açıklamanın yalnızca Türkçede iki ünlünün yan yana gelmemesi nedeniyle olduğu şeklinde yapıldığı görülmektedir (Öğrt. Kıl. Kitabı, 2017: 102-103).

Resim 5

MEB Yay. Öğr. Çal. Kitabı, s. 113.

BİZİMKİ TÜRKÇE SEVDASI

5. Etkinlik

Sevgili Çocuklar,
Türkçe kurallarına göre bir kelimde iki ünlü yan yana gelmez. Araya kaynaştırma ünsüzü girer. Türkçede dört tane kaynaştırma ünsüzü vardır, bunlar: “y, ş, s, n” ünsüzleridir.

Aşağıda verilen parçada, kaynaştırma ünsüzü bulunan kelimeleri noktalı yerlere yazınız.

Millet **kavramının** ortaya çıkmasında en önemli rolü oynayan aidiyet bilincinin oluşabilmesi için ilk aşama, o toplum bireylerinin birbirleri ile anlaşabilmeleridir. Her dil, kendine has düşünme ve hissetme tarzını kendi içinde taşır. Bu da onu kullanan toplumlarda ortak yorum, düşünce ve davranış kalıplarına sebep olur. Bu yüzden de her millî dilin ardında aslında millî bir ruh vardır.

çıkmasında

kavramının

oynayan

bilincinin

oluşabilmesi

Anadolu’da Renkler Üstüne isimli metinde zamirler konusu söz varlığının 3. 7. numaralı kazanımıyla ilişkili olarak 6. etkinlikte karşımıza çıkmaktadır. Çalışma kitabı incelendiğinde, etkinliğin belgisiz (belirsizlik) zamirleri kavratmaya yönelik olduğu görülmektedir. Etkinlikteki yönergeye göre, öğrenci cümlelerde boş bırakılan yerleri verilen belgisiz zamirlerden uygun olanı ile tamamlayacaktır. Kılavuz kitap ise öğrenciye belgisiz zamirlerin belirli bir sayı veya ölçü bildirmeyeceğini kavratılmasını istemektedir (Öğrt. Kıl. Kitabı, 2017: 107).

İki Dirhem Bir Çekirdek isimli metinde soru zamirlerinin ele alındığını görüyoruz. Kılavuz kitap, öğrencilerin soru zamirlerinin ismi bulduran kelimeler olduğunu fark etmeleri için öğretmene yapılabileceği bir çalışma önermektedir. Buna göre öğretmen önce tahtaya “Arda arkadaşlarıyla müzeye gitmiş.” yazıp okuyacak, daha sonra müzeye kelimesini silerek öğrenciden Arda’nın gittiği yerin hangi soru kelimesi ile bulunabileceğini soracaktır. Öğretmen “nereye” kelimesini öğrencilere buldurarak soru zamirlerini kavratmak üzere gerekli açıklamaları yapacaktır. Bu aşamadan sonra kılavuz kitap öğretmen ve öğrencileri metnin 3. etkinliğine yönlendirmektedir. Yukarıda bahsettiğimiz öğretmenin tahtada yapacağı çalışmaya paralel olarak etkinlikte de öğrenciden, verilen cümlelerde altı çizilen kelimelerle ilgili soru zamirlerini kullanarak soru cümleleri oluşturması istenmiştir (Öğrt. Kıl. Kitabı, 2017: 112).

Evliya Çelebi metninde, iyelik ekleri ve ilgi ekinin işlevinin fark edilmesine yönelik bir çalışma görmekteyiz. Kılavuz kitapta konu ile ilgili ilgi zamiri, iyelik zamiri gibi tartışmalı terimler kullanılmıştır. İlgi ve iyelik ekleri, daha önceki yıllarda çekim ekleri konusunda işlenmekteydi. 2005 İlköğretim Türkçe Dersi 6, 7, 8. Sınıflar Öğretim Programında iyelik ekleri dil bilgisi 3. kazanımında “İyelik eklerinin işlevini kavrar.” ifadesiyle bağımsız bir kazanım olarak karşımıza çıkmaktadır. İlgi eki olan *ki* ise yalnızca yazım kuralları içinde verilmiştir. (MEB TTKB, 2005: 47) . Bu doğrultuda 2005 programı değişene dek 6. sınıfta kullanılan Türkçe kitaplarında dil bilgisi etkinliklerinde iyelik eklerinin isim çekim ekleri kapsamında işlendiğini görüyoruz. Nitekim 2016-2017 Eğitim Öğretim Yılında kullanılan MEB Türkçe Ders Kitabında da bu şekilde işlenmiştir. 2017-2018 Eğitim Öğretim Yılında ise değişen öğretim programı ile iyelik ekleri ve ilgi eki olan *ki* zamir türleri içinde ele alınmıştır. Çalışma kitabında da bununla bağlantılı olarak 6. etkinlikte “Sevgili Çocuklar! Bazı

ekler kişi isimlerinin ya da diğer varlıkların isimlerinin yerine kullanılabilir.” ifadesi ile ilgi eki olan “ki” ve iyelik ekleri ilgili örnekler verilmiştir (Öğr. Çal. Kitabı,2017: 125) .

Resim 6

MEB Yayınları, 2016-2017 Öğrt. Kıl. Kitabı, s. 220.

Hiç sonuç yok< >Seçenekler v

V. DİL BİLGİSİ

Öğrencilerinize **iyelik** eklerini sezdirmeye yönelik etkinliği yaptınız **(9. Etkinlik) (DB.2.4)**.

Etkinlikten sonra öğrencilerinize **iyelik** eklerinin sahiplik bildirdiğini, eklendiği kelimenin kime veya neye ait olduğunu gösterdiğini söyleyiniz. İyelik ekinin şahıslara (ben, sen, o, biz, siz, onlar) ve ünlü uyumlarına göre farklı şekillerde kullanıldığını belirtiniz.

İyelik eklerinin kullanımı, 3. teklik kişi **iyelik** eki ve belirtme hâli ekinin kullanımıyla ilgili uygulama etkinliğini yaptınız **(10. Etkinlik) (DB.2.4)**.

“Bu begonyaları şehrin en iyi **çiçekçisinden** aldım.” cümlesini tahtaya yazınız. Altı çizili kelimedeki yardımcı ünsüzü bulmalarını sağlayınız. Altı çizili kelimedeki olduğu gibi 3. teklik **iyelik** ekinden (-si) sonra gelen eklerden (-den) önce yardımcı ünsüz (-n) kullanıldığını kavratınız.

Öğrencilerinize bulmacayı çözdürünüz **(11. Etkinlik)**.

NOTLARIM

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

lerinize etkinliği yaptırınız. (5. Etkinlik) (a. 2.17.)

YAZMA

- İlgi zamiri ve iyelik zamirlerini kavrayabilmeleri için aşağıdaki çalışmayı yaptırınız.
 - * Tahtaya "**evim, evin, evi, evimiz, eviniz, evleri**" kelimelerini yazarak iyelik eklerinin altını çiziniz. İyelik eklerini kavratınız.
 - * Belirtme hâl ekini ve 3. şahıs iyelik ekini karıştırmaları için tahtaya şu cümleleri yazınız:
 - Defteri kaybolmuş. (iyelik zamiri)
 - Defteri yerden aldık. (belirtme hâl eki)
 - Çocuğu bu okulda okuyor. (iyelik zamiri)
 - Çocuğu yanına çağırıldı. (belirtme hâl eki)
 - * İlgi ekini kavrayabilmeleri için "**yerdekini, sendeki, Aslı'nınki...vb.**" kelimeleri cümle içinde kul-

Buğün elimizi de açtık. → elim "bana" ait olduğunu göstermiştir.

İki Aşağıdaki cümlelerde uygun yere "ki" ekini getirip cümleleri tekrar yazınız. Ekin hangi işlevde olduğu kullanılarak doğru şekilde belirtilmiştir.

Babamın arabası kemiydi.

Bakamemle kemiydi.

Tiğinin kuyruğu kalındı, aslanın kuyruğu inceydi.

Tiğinin ki kalındı, aslanın ki inceydi.

Bizim evimiz iki katlıdır, onların evleri ise üç katlıdır.

Bizim ki katlıdır, onların ki üç katlıdır.

Canlı'nın kardeşi basketbolcudur.

Çocuk ki basketbolcudur.

İki Aşağıdaki cümlelerde ekin birini elinin gösterdiği varlıkların isimleri? Çizdiğiniz gibi belirtiniz.

Çocuklarımızın güzel sözlerle hitap etmeliyiz.

-imiz → bizim

Çocukları herkese yaptırmıştı.

-i → onun

Buğün çantayı çok ağırım.

-im → benim

Öğleliğinden ne kadar zeki olduğunuz anlayalım.

-iniz → sizin

Sevgi havalarda bezleme bere takılan seviyoruz.

-im → benim

Bir hardeş sokakta gördüğün yavru kediyi evinize götürdünüz.

-leri → onların

125

4. TEMA: Millî Kültürümüz

EVLİYA ÇELEBİ

7. Etkinlik

Aşağıda verilen cümlelerde "ki" ekinin hangi görevde kullanıldığını araştırarak yere işaretleri göze alınız. Bir varlığın yerini başka bir varlıkla karşılamak için kullanılır.

a. Nizamların kültürümüzdeki yerini anlamak istiyorduk.

"ki" eki isimden önce kullanılarak onu belirtmiştir.

b. Kitaplarındaki soruları anlayamadığı için şikâyet etti.

"ki" eki isimden önce kullanılarak onu belirtmiştir.

c. Koltuklarındaki aldıkları sonra onu aldı.

"ki" eki bir varlığın yerini tutmuştur.

d. Tanrı'nın yerden de gezin ki geçişinizle bağlanmaz kopmaz.

"ki" bağlayıcı görevde kullanılmıştır.

landırarak tahtaya yazınız. Ekin bir varlığın yerini tuttuğunu fark etmelerini sağlayınız.

- Etkinliği yaptırarak konuyu kavratınız. (6. Etkinlik) (y. 3.7.)
- Öğrencilerinize etkinliği yaptırarak **-ki** eki ve **ki** bağlacını hatırlatınız. Onların ilgi zamirini ayırt etmelerini sağlayınız. (7. Etkinlik) (y. 3.7.)
- Birleşik kelimeleri hatırlamaları ve konuyu pekiştirmeleri için öğrencilerinize etkinliği yaptırınız.

Yine "Millî Kültürümüz" temasında **Bir Bayram Sabahı** isimli hikâyeye ait 5. ve 6. etkinliklerinin y. 3. 7. kazanımıyla ilgili olarak zamir türlerinden işaret zamirlerini kavratmaya yönelik olduğu görülmektedir. Kılavuz kitapta, işaret zamiri olarak kullanılan kelimelerle ilgili açıklamalar yapılmış daha sonra öğretmen

etkinliklere yönlendirilmiştir (MEB, 2017: 125) . 5. etkinlikte verilen cümlelerdeki boşlukların uygun işaret zamirlerinden biri ile tamamlanması istenmiştir. 6. etkinlikte ise sunulan paragraftaki işaret zamirlerinin bulunması istenmiştir (Öğr. Çal. Kitabı, 2017: 134).

“Milli Kültürümüz” temasının **Tema Sonu Değerlendirme** sorularında da zamirler ve zamir türleri ile ilgili hem klasik hem çoktan seçmeli sorular karşımıza çıkmaktadır (Öğr. Çal. Kitabı, 2017: 136-137).

“Vatandaşlık Bilinci” temasında Bir Bayram Sabahı metninden 3 metin sonra **Dibek Dövcü ile Hınk Deyici** isimli metnin 6. etkinliğinde y. 3. 7. numaralı kazanıma yönelik yazma çalışması bulunmaktadır. Etkinlikte Ömer SEYFETTİN’e ait Diyet hikâyesinden bir bölüm alınmış olup öğrenciden metinde geçen zamirleri bulması beklenmektedir. Müfredatı inceldiğimizde yaklaşık 3 haftalık bir aradan sonra zamirler konusunun tekrar ele alındığını görüyoruz. Bilgilerin unutulmaması için belirli aralıklarla tekrar edilmesi çok önemli olup konunun içselleştirilmesi açısından kitapta doğru bir yöntem izlenmiştir (Öğr. Çal. Kitabı, 2017: 154).

Sanat ve Toplum temasında zamirler konusuna metinler ve etkinlikler düzeyinde yer verilmemiştir. Bir sonraki tema olan Bilim ve Teknoloji temasında **Mazhar Osman Uzman** isimli biyografi türündeki metinde, y. 3. 7. kazanımı üzerine zamirlerin cümledeki işlevini buldurmaya yönelik bir etkinlik hazırlanmıştır. Kitap incelendiğinde zamirler konusunu hatırlatan son metin olduğu görülmektedir. Soruları ele aldığımızda, etkinliğin öğrencide zamirlerin cümledeki anlama katkısını fark etme becerisini tespit etmeye yönelik olduğunu görüyoruz. Kılavuz kitapta, öğrencinin zamirler ile ilgili daha önce öğrendiği bilgileri pekiştirmesi için bu etkinliği yapacağı açıklanmıştır (Öğrt. Klv. Kitabı, 2017: 199).

MAZHAR ÖSMAN UZMAN

5. Etkinlik

Aşağıdaki cümlelerde verilen altı çizili zamirlerin (adillarin) hangi amaçla kullanıldığını bularak örnekteki gibi yazınız.

(5) Ben <u>şana</u> mecburum, bilemezsin.	1. İsimlerin yerini soru yoluyla tutan kelimeler için kullanılmıştır.
(6) Yaprak döker bir <u>yanımız</u> .	2. Tam ve açıkça belli olmayan varlıklar için kullanılmıştır.
(1) Ünlülerden <u>hangisini</u> tanıtacağız?	3. Anlamı güçlendirmek ve pekiştirmek için kullanılmıştır.
(7) Benim <u>şii</u> rim arkadaşımın <u>kinden</u> daha uzun.	4. Varlıkların yerini işaret yoluyla göstermek için kullanılmıştır.
(4) <u>Bunu</u> yazmak için çok araştırma yaptım.	5. Şahısların yerini tutan kelimeler için kullanılmıştır.
(4) <u>Tabağıma</u> <u>ötekinden</u> de koyar mısın?	
(3) Bu oyunu biz <u>kendimiz</u> yazdık.	
(2) <u>Kimileri</u> telefonda kendini tanıtıyor.	

Başak Yayınları: Başak Yayınlarında beş metinde zamirler konusu ile ilgili etkinlik yer almış ve kılavuz kitapta konuya ilişkin açıklamalarda bulunulmuştur.

Başak Yayınlarında zamirler konusu ilk olarak **Küçük Prens** metninin 5. etkinliğinde karşımıza çıkmaktadır. Etkinliğin s. v. 2. 26 kazanımıyla ilişkilendirildiği ve zamirlerin işlevini sezdirmeye yönelik olduğu görülmektedir. Etkinlikte öğrencilere Küçük Prens metninden alınan cümlelerdeki “onlar” sözcüğü ile kimlerin kast edildiği ve ne işe yaradığı sorulmaktadır. Ancak etkinlik süreciyle

ilgili kılavuz kitapta öğretmeni yönlendirecek herhangi bir açıklama bulunmamaktadır.

Resim 9

Başak Yayınları, 2017-2018,Öğrt. Kıl. Kitabı, s. 217.

NOT: Unutmayınız! Okuma çalışmalarının yazma ile bütünlüğüne sahip olması için yazma çalışmaları okuma çalışmalarının ayrılmaz bir parçasıdır.

Sorular

1. Çocuğun ilk çizdiği resim, neyin resmidir?
2. Büyüklere çocuğun çizdiği resimleri anlamaya çalışıp, onun resim yapmasını önemsediklerini söyleyebilir miyiz? Neden?
3. Çocuk çizdiği resimleri anlamayınca ve büyüklere tepkisi üzerine ne yapmaya karar verir?
4. Sizce büyüklere çocuğun resim yapmasına haklı bir tepki mi gösterdi? Neden?
5. Büyüklere çocuğun resmini anlamaya çalışıp, onu cesaretlendirmiş olsalardı, çocuğun hayatında neler değişirdi?
6. Bu öykü size ne hissettirdi? Kendi hayatınızla ilgili çağrışımlar yaptınız mı? Bir gün böyle bir olay yaşarsanız nasıl davranırdınız?

B. Soruların yanıtlanmasından sonra 4. etkinliğe geçiniz. Bu etkinlikte, metnin içeriğine atıfta bulunularak yazarın "yakınma" sezilen ifadeleri bulunacaktır (T6.2.5).

C. 5. etkinlikte, "Zamirlerin cümledeki görevlerini fark etmelerini sağlayınız (T6.2.26)

Ç. 6. etkinlikte ise öğrencilere "bağlaçların anlamda olan katkısını ve yönlendirici ifadelerin anlamda yaptığı değişikliği" fark edebilmelerine yardımcı olunuz (T6.2.10; T6.2.27).

- **Böylelikle:** Sonunda. Bir olayın, durumun ortaya çıkardığı sonuçtan söz ederken kullanılır.
- **Oysa:** Tersine olarak, aksine. Aralarında karşılık bulunan iki durumdan/olaydan söz ederken kullanılır.

Notlarım

Ağustos Böceği ile Karınca isimli fabl türündeki metinde 7. etkinlik "Zamirlerin (adılların) cümledeki görevini fark edelim." başlığıyla sunulmuştur.

Kılavuz kitapta ise yalnızca ‘Bu bölümde 7 ve 8. etkinlikleri yaptırınız. Bu etkinliklerde, öğrencilerin “zamirlerin işlevini” ve “bağlaçların anlama olan katkısı”nı fark etmeleri hedeflenmektedir.’ açıklaması yer almıştır. MEB Yayınlarının kitabını incelediğimizde genellikle öğretmeni etkinlik açısından hazırlayacak ya da öğretmene fikir verebilecek açıklamalar yapıldığını tespit etmiştik, ancak Başak Yayınlarında konuların işleme sürecinde öğretmene yönelik açıklamaların daha az olduğu görülmektedir.

Etkinliğin yönerge kısmında öğrenciye sadece zamirleri tanımlayan bir kısa bir açıklama verildiğini görüyoruz. Böyle kısa ve soyut bir yönergenin öğrencinin zihin şemasında anlam bulamayacağını kestirebiliriz.

‘7. Etkinlik Zamirlerin (adılların) cümledeki görevini fark edelim.

Aşağıda “Ağustos Böceği ile Karınca” adlı metinden alınan cümleler var. Bu cümlelerde altı çizili sözcüklere dikkat edelim. Bu sözcükler, varlıkların yerini tutmaktadır ve bunlara zamir (adıl) denilmektedir. Buna göre aşağıdaki cümlelerde altı çizili sözcükler hangi varlıkların yerini almıştır?

“Herkes koşuşturmada, düşünürken kendini. Onun amacı, eğlendirmemiş çevresini.”

YANIT:.....’

(Öğr. Çal. Kitabı, 2017: 260).

Çocuk Senfoni Orkestrası Venezüella’dan Gelen Misafirlerini Ağırladı isimli metinde 5. ve 6. etkinlikler zamirlere ayrılmıştır. Kılavuz kitap, 5. etkinliğin zamirlerin işlevini kavramaya, 6. etkinliğin ise zamirleri cümledeki işlevine uygun olarak kullanmaya yönelik olduğunu açıklamıştır.

“Öğrenciler resimden yola çıkarak karşılıklı konuşma metni oluşturacaklardır. Bu sürecin doğal bir uzantısı olarak zamirleri (adılları) kullanacaklardır. Siz de öğrencilerinizin metinlerini gözden geçirip, kullandıkları zamirleri fark ettiriniz.”
(Öğrt. Kıl. Kitabı, 2017: 232).

5. Etkinlik Zamirlerin (adılar) cümledeki görevlerini fark edelim.

Aşağıdaki cümlelerde, altı çizili sözcükler hangi varlığın kimin yerini almaktadır? Yazalım.

Ali : <u>Ben</u> bu şehri çok severim.	<u>Ben:</u>
Ayşe : Fakat <u>sen</u> eskisi kadar gelmiyorsun buraya.	<u>Sen:</u>
Ali : Haklısın. Elif ne zaman gelecektir?	<u>O:</u>
Ayşe : <u>O</u> yanı geleceğini söyledi.	<u>Biz:</u>
Ozan : <u>Biz</u> allecek bu gece yola çıkacağız.	<u>Siz:</u>
Fatma : <u>Siz</u> vardığınızda biz yeni çıkmış oluruz. Ahmetlerden haber var mı?	<u>Onlar:</u>
Ozan : <u>Onlar</u> bu defa farklı bir plan yapmışlar.	<u>Kendi(m):</u>
Fatma : Aslında bu defa ben de <u>kendim</u> plan yapmak istemiştim. Benden önce davranmışlar.	<u>Bu:</u>
Ceren : Suna, sana biraz okulumuzu tanıtayım. <u>Bu</u> , okulumuzun sevimli kedisidir.	<u>Su:</u>
<u>Su</u> , okulumuzun en çalışkan öğrencisi.	<u>Bunlar:</u>
<u>Bunlar</u> , tenefüs için oyun malzemeleri.	<u>Şunlar:</u>
<u>Şunlar</u> ise okulumuzun en yaramaz çocukları.	<u>Şunlar:</u>
Suna : Dikkat edeyim oylaysa!	

6. Etkinlik Zamirlere (adılara) görev verelim.

Yandaki resimden yola çıkarak bir "karşılıklı konuşma" yazalım. Oluşturduğumuz konuşmada varlıkların yerini tutan sözcükleri kullanalım (zamirler) ve daha sonra bunların altını çizelim.

Kaan:

Mert:

Kaan:

Mert:

Kaan:

Mert:

Kaan:

Mert:

Şiir türündeki **Ay Şairi** isimli metinde 3. etkinlik öğrenciden y. 3. 7 kazanımıyla bağlantılı olarak boşlukları uygun zamirler ile doldurmasını istemektedir. Etkinliğin sonunda "Fark ettik mi! Yazılı ya da sözlü metinlerimizde, sözü edilen varlıkları anmak için yer yer zamirleri kullanıyoruz." açıklaması yer almaktadır (Öğr. Çal. Kitabı, 2017: 277). Burada öğretmenin "sözü edilen varlık" kavramının konuşmada ya da yazıda daha önce geçmiş varlık isimlerini kapsadığını

örneklerle açıklaması gerekmektedir. Kılavuz kitapta öğrenciye bu kavramın nasıl aktarılacağı ile ilgili herhangi bir ifade yer almamaktadır.

Etkinlik şöyledir:

“3. Etkinlik: Boşlukları zamirlerle (adıllarla) dolduralım.

Aşağıdaki metinde boş bırakılan yerleri (“fare” sözcüğünü kastederek) “o”, “ona”, “onu” zamirleriyle dolduralım.

Bir Hint masalına göre, kediden korktuğu için devamlı endişe içinde yaşayan bir fare vardı. Büyücünün biri acıdı vebir kediye dönüştürdü. Ama, kedi olduğu için mutlu olacağı yerde bu kez de köpekten korkmaya başladı. Büyücü debir kaplana dönüştürdü. Kaplan olan fare, sevineceği yerde avcıdan korkmaya başlayınca büyücü şöyle dedi: “Anladım ki korkuyu yenen cüsse değil, yürektir!”

(Öğr. Çal. Kitabı, 2017:277).

Sanat ve Toplum Teması Değerlendirme Soruları bölümünde zamirler ile ilgili 3 adet çoktan seçmeli soru yer aldığı görülmektedir. 5. soruda, *“Aşağıdaki seçeneklerin hangisinde zamir kullanılmamıştır?”* soru kökü ile öğrencinin zamir türünü kavrayıp kavramadığı ölçülmek istenmiştir. Bu soru 2015 Türkçe Dersi Müfredat Programı T6. 2. 26 kazanımıyla doğrudan ilişkili olup yukarıda bahsettiğimiz etkinliklerde de öğrencinin karşısına çıkmıştır. Bu sorudan sonra T6. 3. 7 kazanımıyla bağlantılı olduğu düşünülerek öğrenciye *“6. Aşağıdaki cümlelerin hangisinde, anlam belirsizliğini gidermek için cümlenin başına bir kişi zamiri getirmek gerekir?”* ve *“7. Aşağıdaki cümlelerin hangisinde zamirin atılması, cümlede anlamın daralmasına yol açmaz?”* soruları sorulmuştur. Ancak bu sorular, her ne kadar zamirlerin cümle içindeki işlevi ile ilgili olsa da anlatım bozukluğu konusuyla da ilgilidir. Oysaki kitabın buraya kadar işlenen kısımlarında, zamirlerin cümle içinde kullanılmamasından kaynaklanabilecek anlam belirsizlikleri veya anlatım bozuklukları belirtilmemiş, bu konu üzerinde durulmamıştır. Öğretmen kılavuz kitabında da zamirler ve anlatım bozukluğu ilişkisine dair bir açıklama yapılmamış veya herhangi bir örnek verilmemiştir. Konu işleme sürecinde hiçbir etkinlikte, zamirlerin bu işlevine yönelik herhangi bir soru ile karşılaşılmamıştır. Öğrenci için tema sonundaki bu sorular sürpriz sayılabilecek nitelikte olup kitap açısından değerlendirildiğinde ise önemli bir eksiklik (Öğr. Çal. Kitabı, 2017: 286; Öğrt. Kıl. Kitabı, 2017: 242) .

Vatandaşlık Bilinci temasında **Şehir Faresi ile Tarla Faresi** isimli şiirsel fabl türüne ait 5. etkinliğin zamirlerin metin içindeki görevlerini fark ettirmek üzere

hazırladığını görüyoruz. Zamirler burada başlı başına bir konu dil bilgisi etkinliğinde sunulmayıp metnin bölümleri arasında bağlantıları sağlayan unsurlardan biri olmasıyla yer almaktadır. Etkinlikte öğrenciye “Paragraflar veya metnin bölümleri arasında ana fikri, görüş veya tezi destekleyecek şekilde bağlantı kurarak metnin kendi içinde tutarlılığını sağlar.” kazanımı altında metinlerin giriş, gelişme ve sonuç bölümleriyle ilgili açıklamalar yapılmıştır (TTKB, Türkçe Dersi Öğretim Programı, 2015: 31). Kılavuz kitap öğretmene öğrencilerden kısa bir paragraf oluşturmalarını istemesini ve giriş, gelişme, sonuç bölümleri ile ilgili basit açıklamalar yapmasını tavsiye etmektedir (Öğrt. Kıl. Kitabı, 2017:277) . Etkinlikte ise şu ifade kullanılmıştır: “Gelişme bölümünde konu, genellikle düşünceyi geliştirme yollarından yararlanılarak açıklanır. Cümleler arasındaki anlamsal ve dilsel bağlar, *zamirler*, bağlaçlar ve yinelenen sözcüklerle sağlanır.” (Öğr. Çal. Kitabı, 2017:333) .

2005 programı kullanıldığı süre içinde metin içindeki bağlantıları sağlayan unsurlar, Okuma 2. 17 “Metni oluşturan unsurlar arasındaki geçiş ve bağlantıları fark eder.” kazanımı altında verilmiştir. Programda Okuma 2. 17 kazanımına ilişkin açıklamaları incelediğimizde metinde karşılaşılan olay ve düşüncelerin yönünü değiştiren “ne var ki, hâlbuki, fakat, ama, ancak, oysa, öte yandan, bir de ne göreyim, ... ise” vb. kelime, kelime gruplarından bahsedildiğini görüyoruz. Burada bağlantı unsuru olarak zamirlere değinilmediği, yalnızca bazı bağlaçların ve kalıplaşmış ifadelerin alındığı anlaşılmaktadır (TTKB, Türkçe Dersi (6, 7, 8. Sınıflar) Öğretim Programı, 2005: 30). Yeni müfredatta metinde bağlantıları sağlayan unsurlarda zamirlerin de yer alması, öğrenciye bağdaşıklık kavramını hissettirmeye yönelik bir adımdır. Bu da zamirlerin, yalnızca bir kelime türü olarak değil de cümle ve metin içindeki işlevleriyle yazılı ve sözlü anlatım çalışmalarında doğru kullanılıp kullanılmadığının değerlendirilmesi gerektiğini göstermektedir.

Son olarak Vatandaşlık Bilinci temasının Değerlendirme Soruları bölümünde, 6. soruda *şey*, *birtakım*, *herkes* gibi belirsizlik zamirlerinin yazımına ilişkin kuralların bilinip bilinmediği ölçülmek istenmiştir (Öğr. Çal. Kitabı, 2017:338) .

1.3. 2018-2019 Eğitim-Öğretim Yılında Okutulan Ders Kitaplarında Zamirlerin İşlenişi

2018 yılında MEB tarafından yeni müfredat uygulamaya girmiştir. “2017 Türkçe Dersi Öğretim Programı (İlkokul ve Ortaokul 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7 ve 8. Sınıflar)” incelendiğinde zamirler konusunun yine 6. sınıfta ele alındığı görülmektedir. 6. sınıf “Okuma” alanının “Söz Varlığı” bölümünde “Zamirlerin metnin anlamına olan katkısını açıklar.” şeklinde ifade edilmiştir (MEB, 2018: 41). 2005, 2015 ve 2017 Türkçe Öğretim Programları birlikte değerlendirildiğinde üç programda da zamirler konusunun yalnızca 6. sınıfta verildiği anlaşılmaktadır. Sıfatlar, ek ve kök bilgisi gibi bazı konuların işlenişinde sınıf değişiklikleri yapılsa da zamirlerde herhangi bir değişiklik olmadığı tespit edilmiştir.

2005 programında kılavuz kitap, ders kitabı ve çalışma kitabı olarak ayrılan Türkçe dersi öğretim aracı, yeni programın uygulanması ile birlikte “Türkçe Ders Kitabı” şeklinde tek kitaba dönüştürülmüş, kılavuz kitap ve çalışma kitabı uygulamalarından vazgeçilmiştir. 2018-2019 Eğitim Öğretim Yılında yeni müfredat programına göre 6. Sınıf Türkçe ders kitabı olarak MEB Yayınları ve Eksen Yayınları okutulmaya başlanmıştır. Bu ders kitaplarında zamirler şu şekilde işlenmektedir:

MEB Yayınları: MEB Yayınlarında zamirler konusu 3 metinde ele alınmıştır.

İlk olarak “Bilim ve Teknoloji” temasında **İnsanlar Zamanı Eskiden Nasıl Ölçerdi?** isimli metne ait 8. etkinlikte zamirler konusu ile karşılaşmaktayız. Kişi zamirlerini fark ettirmeye yönelik bu etkinlik iki bölümden oluşmaktadır. Etkinliğin A bölümünde verilen kısa paragrafta kişi isimlerinin yerine kullanılan kelimelerin bulunup altının çizilmesi istenmiştir. Bu bölümün bir metin içinde zamir türünden olan kelimeleri diğer kelime türlerinden ayırt etme becerisi üzerine hazırlandığını görüyoruz. B bölümünde ise paragraftan bulunan üç kişi zamirinin cümle içinde kullanması istenmiş, bilginin pekiştirilmesi amaçlanmıştır.

Resim 11

MEB Yayınları Ders Kitabı, 2018, s. 89.

7. Etkinlik saatlerin hiçbiri doğru zamanı göstermiyor. Çünkü saatlerin ayarları bozulmuş. Saatlerden biri gerçek saatten 3 dakika, biri 14 dakika, diğeri de 20 dakika geri kalmıştır. Saatleri karşılaştırıp gerçek saatin kaç olduğunu bularak arkadaşlarınızla paylaşınız.

14.55 15.01 15.12

Doğru Saat

8. Etkinlik A) Aşağıdaki metni okuyunuz. Metni okurken kişi adlarının yerine kullanılmış olan kelimeleri bularak altlarını çiziniz.

Arkadaşlarım her yerde beni arıyormuş. Hâlbuki onlara: "Siz parka gidin, benim eve uğramam gerekiyor. Ben yarım saat sonra gelip sizi bulurum." demiştim. Onlar da bana: "Tamam, o hâlde biz gidiyoruz, sen bize yetişirsin." demişlerdi. Anlaştığımızı zannediyordum. Şimdi nasıl oldu da onları bulamadım, anlayamıyorum. Acaba saatim mi bozuldu? Bazen böyle sorunlar yaşıyorum. Sizin de başınıza geliyor mu böyle şeyler?

B) Yukarıdaki metinde kişi adlarının yerine kullanılan üç kelimeyi seçerek bunları birer cümlede kullanınız.

.....

Yine Bilim ve Teknoloji temasında **Teknoloji Bağımlılığı** isimli metnin 7. etkinliğinin zamirler ile ilgili olduğunu görüyoruz. Etkinlik aşamalı olarak iki sorudan oluşmaktadır. İlk olarak verilen cümlelerdeki zamirlerin bulunması istenmiştir. Daha sonra bulunan zamirlerin hangi varlığı işaret ettiği sorulmuştur.

7. Etkinlik: Aşağıdaki cümlelerde geçen zamirleri bulunuz. Bu zamirlerin hangi varlığı işaret ettiğini yanındaki sütuna örnekteki gibi yazınız.

Cümle	Zamir	İşaret yoluyla yerini tuttuğu varlık
İşte okulumuzun bilgisayar sınıfı. Sunumlarımızı burada yapıyoruz.	<i>Burada</i>	<i>Bilgisayar sınıfı</i>
Bilim dergilerini okumayı seviyorum. Ötekileri daha az okuyorum.		
Bu bilgisayar bizim, beriki de Ahmetlerin.		
Şunlar, yeni çıkan cep telefonları.		
Bu, çocuklar için sakıncalı bir bilgisayar oyunuymuş.		

* GELECEK DERSE HAZIRLIK
Günümüzde kullanılan iletişim araçları ile ilgili bir araştırma yapınız.

95

Aynı temada **Bak Postacı Geliyor Selam Veriyor** isimli dinleme metninin 7. etkinliğinde kısa bir metin verilmiş, öğrencinin verilen bu metindeki zamirleri fark etmesi beklenmiştir. Sonraki aşamada ise öğrencinin metinden bulduğu zamirleri kendisinin oluşturacağı cümlelerde kullanması istenmiştir.

Bilim ve Teknoloji Teması Değerlendirme Soruları bölümünde kavrama düzeyinde çoktan seçmeli olarak hazırlanmış 9. ve 10. soruda zamirleri görüyoruz. 9. soruda hangi cümlede adın yerini tutan bir sözcük olup olmadığı sorularak örtülü biçimde zamirlerin işlevi hatırlatılmıştır. 10. soruda ise hangi cümlede soru anlamının zamirle sağlanmadığı sorulmuş, doğrudan kelime türü bilgisini ölçülmek istenmiştir.

Bilim ve Teknoloji temasından sonra zamirler konusu yalnızca Doğa ve Evren temasına ait Değerlendirme Sorularında ele alınmıştır. Bu bölümde 7. soruda verilen cümlelerde adların yerine kullanılan kelimelerin bulunması ve bu kelimelerin cümle içinde kullanılması istenmiştir. İşlenişinden belirli bir süre sonra konu yeniden tekrar edilerek öğrencinin diğer konularla bağlantı kurması amaçlanmıştır. Ancak kitaptaki planı incelediğimizde tekrar aralığının çok uzun olduğunu görüyoruz. Bu durumda konu unutulmuş olabileceğinden öğrencinin geriye dönüş yapmada zorlanacağını söyleyebiliriz (MEB, 2018: 100, 105, 169).

Eksen Yayınları: 2018 yılından itibaren ders kitabı olarak kullanılmak üzere seçilen Eksen Yayınlarında metin işleme sürecinin MEB Yayınlarına göre oldukça farklı olduğu söylenebilir. Kitaptaki metin altı çalışmalarının, bilgi ve becerileri tespit eden etkinlikler olmaktan çok hazır bilgi kutuları şeklinde olduğu görülmektedir. Buna göre kitapta zamirler konusu, yalnızca Doğa ve Evren temasında **Orman** isimli metnin 7. etkinliğinde işlenmiştir. Etkinlikte verilen örnek cümlelerde zamir olan kelimelerin altı çizilmiş, öğrencinin bu cümleleri inceleyerek sorulara cevap vermesi ve cevaplardan hareketle kelimelerin işlevini fark etmesi beklenmiştir.

Resim 13

Eksen Yayınları Ders Kitabı, 2018, s. 225.

7. Etkinlik

Aşağıdaki cümle gruplarını inceleyiniz.

- Öğrenciler bahçede sıra olmuşlardı.
● Onlar bahçede sıra olmuşlardı.
- Çocuklardan Duru, Burak ve Yiğit yanıma geldi.
● Çocuklardan bazıları yanıma geldi.
- Şiiri yazdım.
● Neyi yazdım?
- Kitabı sana vereceğim.
● Bunu sana vereceğim.

2. Yukarıdaki her grubun ikinci cümlesinde yer alan altı çizili kelime, birinci cümledeki hangi kelimenin yerini tutmaktadır?

3. "Her grubun ikinci cümlesinde yer alan altı çizili kelime, birinci cümlede bir ismin yerini tutmuş, o ismin yerine kullanılmıştır." diyen biri bu düşüncesinde haklı mıdır? Açıklayınız.

4. Yukarıdaki soruların cevaplanmasının ardından aşağıdaki bilgileri okuyunuz.

ÖĞRENELİM

Her grubun ikinci cümlesinde yer alan altı çizili kelime, birinci cümlede bir ismin yerini tutmuş, o ismin yerine kullanılmıştır. İsimlerin yerini tutan, onların yerine kullanılan kelimelere **zamir (adil)** denir. İkinci cümlelerdeki "onlar, bazıları, neyi, bunu" kelimeleri birer zamirdir.

5. "Orman" adlı metinde kullanılan aşağıdaki altı çizili kelimeler birer zamirdir. Bu zamirlerin metnin anlamına olan katkısını belirlemek için aşağıdaki soruları cevaplayınız:

Ormanlar yapraklı bir engin deniz.
Burada yıkanır hava tertemiz.

Orman sağlık, hayat dolu bir kaynak.
Herkes bir ödev onu korumak.

- "Burada" zamiri, hangi ismin yerini tutmuş, hangi ismin yerine kullanılmıştır? Sizce metinde niçin belirlediğiniz isim değil de "burada" zamiri kullanılmış olabilir? Belirlediğiniz ismin yerine "burada" zamirinin kullanılmış olması metnin anlamını nasıl etkilemekte, metnin anlamına nasıl bir katkı sağlamaktadır?
- "Onu" zamiri, hangi ismin yerini tutmuş, hangi ismin yerine kullanılmıştır? Sizce metinde niçin belirlediğiniz isim değil de "onu" zamiri kullanılmış olabilir? Belirlediğiniz ismin yerine "onu" zamirinin kullanılmış olması metnin anlamını nasıl etkilemekte, metnin anlamına nasıl bir katkı sağlamaktadır?

Ders kitaplarında zamirlerin işlenişi konusu değerlendirildiğinde şu sonuçlara varılmıştır:

- Zamirler konusu 2005 programında “Dil Bilgisi Kazanımları” başlığında “Zamirlerin cümledeki işlevlerini fark eder, zamirleri işlevlerine uygun olarak kullanır.” kazanımıyla 6. sınıfta yer almıştır. 2015 programında “Söz Varlığı” başlığında “T6.2.26. Zamirlerin cümledeki işlevlerini fark eder.” kazanımıyla ve “Yazma” başlığında “T6.3.7. Zamirleri, edatları, bağlaçları ve ünlemleri cümledeki işlevlerine uygun kullanır.” kazanımıyla yer almıştır. 2017 programında ise Söz Varlığı başlığında “T.6.3.12. Zamirlerin metnin anlamına olan katkısını açıklar.” kazanımıyla yer almıştır. Tüm bu kazanımlar incelendiğinde zamirler konusunun yalnızca 6. sınıfta işlendiğini, diğer sınıflarda hatırlatıcı nitelikte bir kazanım olmadığını görüyoruz. 6. sınıflardaki yoğun dil bilgisi müfredatından dolayı 7. ve 8. sınıfta zamirler ile ilgili bilgiler de birçok konu gibi unutulmaktadır.
- Zamirler konusunun işlenme sürecinde zamirlerin yazılı anlatımlardaki rolüne etkinliklerde yeterince yer verilmediğini veya yayınlar arasında farklar olduğunu görüyoruz. 2017 programında kazanım düzeyinde “T.6.3.12. Zamirlerin metnin anlamına olan katkısını açıklar.” zamirlerin metinle ilişkisine değinilmiş olmasına rağmen bu durumun etkinliklere yansımadığını söyleyebiliriz. Özellikle Eksen Yayınlarında zamirler konusu yalnızca bir metinde işlenmiş ve yazılı anlatımlardaki işlevine hiç değinilmemiştir. MEB Yayınlarında ise zamirleri cümle içinde kullandırma dışında zamirlerle bir yazılı metin oluşturmaya yönelik herhangi bir etkinlik tespit edilmemiştir.
- Kitaplar ve etkinlikler incelendiğinde, “dönüşlülük zamiri”ne yer verme ve dönüşlülük zamirinin sınıflandırılması konularında fikir birliği olmadığı söylenebilir. 2005 programı ile yayınlanan kitaplarda hiç bahsedilmeyen dönüşlülük zamiri, 2015 programı ile hazırlanan yayınlarda farklı biçimlerde sınıflandırılmıştır. Bir yayında kişi zamirleri içinde yer alan dönüşlülük zamiri başka bir yayında yalnızca pekiştirme göreviyle sunulmuştur. 2017 programıyla yayınlanan ders kitaplarında ise dönüşlülük zamirine yine yer verilmemiştir.

- Ortaokul müfredatlarında kabul edilen terim ile söyleyecek olursak, “kaynaştırma harfleri” konusunda zamir ile doğrudan ilişkili olan “+n”nin bu durumuna değinilmediği; diğer yardımcı sesler ile beraber ele alınıp “-y” sesinde olduğu gibi sanki genel bir yardımcı ses havasıyla işlendiği görülmektedir. Oysa “+n” yalnızca zamirlere ve zamir özelliği kazanmış kelimelere gelince ortaya çıkmaktadır.
- Kişi zamirleri, işaret zamirleri, soru zamirleri ve belirsizlik (belgisiz) zamirlerinin işlenişinde genel olarak bir sıkıntı olmadığı, örneklerin ve açıklamaların ortaokul seviyesi göz önünde bulundurularak yapıldığı görülmektedir.

2016-2017, 2017-2018 ve 2018-2019 eğitim öğretim dönemlerinde kullanılan tüm ders kitapları değerlendirildiğinde zamirler konusu işlenirken, zamirlerin cümle içinde kattığı anlama ve daha önemlisi metinlerde bağlantı sağlama işlevine yeterince değinilmediği görülmüştür. Oysaki özne-yüklem uyumu ve gönderim konuları doğrudan zamirlerin metin içindeki işlevi ile ilgilidir.

2. İkinci Alt Probleme(Yazılı Anlatımlarda Öğrencilerin Zamir Kullanma Durumları Nedir?) İlişkin Bulgular

Öğrencilerin yazılı anlatımlarda zamir kullanma becerilerini ölçmek üzere yazılı anlatım çalışması yaptırdığımız Beyhan Gençay Ortaokulu, Nami Veysoğlu İmam Hatip Ortaokulu ve Özbuğday Ortaokulundan toplam 220 öğrenci çalışmaya katılmıştır. Ancak hem öyküleyici metin hem de bilgilendirici metin yazan 193 öğrencinin yazılı anlatımı değerlendirmeye alınmıştır. Bu 193 öğrencinin 88’i erkek 105’i ise kızdır. Öğrencilerin yazılı anlatımlarda zamirleri ve zamir türlerini kullanma sıklığı ve yüzdesi hesaplanmıştır.

2.1. Öyküleyici Metinlerde Öğrencilerin Zamir Kullanma İstatistikleri

Analizden elde edilen sonuçlara göre 193 öğrencinin öyküleyici metinde kullandığı kelime sayılarına ait istatistik şöyledir:

Tablo 5

Öyküleyici Metinlerde Kullanılan Kelime Sayısı

	frekans	yüzde
1-49 arası	4	2,1
50-99 arası	38	19,7
100-149 arası	70	36,3
150-199 arası	46	23,8
200 ve üstü	35	18,1
Total	193	100,0

193 öğrencinin öyküleyici metinlerde kullandığı toplam kelime sayısı 26192'dir. Metin başına düşen ortalama kelime sayısı ise 136,41'dir. Kelime sayılarına ait istatistik değerlendirildiğinde ise 4 öğrencinin 1-49 arası kelime kullandığı görülmüştür. 200 kelime ve üstünde yazan öğrenci sayısı 35 olarak tespit edilmiştir. 100-149 arası kelime kullanan 70 öğrenci olup yığılma burada gerçekleşmiştir. Diğer kelime aralıklarına bakıldığında bu aralığa ait yüzdenin oldukça yüksek olduğu görülmektedir.

Tablo 6

Öyküleyici Metinlerde Kullanılan Zamir Sayıları

	frekans	yüzde
0(yok)	5	2,6
1-4 arası	42	21,8
5-9 arası	70	36,3
10 ve üstü	76	39,4
Total	193	100,0

Öyküleyici metinlerde kullanılan toplam zamir sayısı 1753 olup metin başına düşen ortalama zamir 9,08'dir. 5 öğrenci hiç zamir kullanmamışken, 10 ve üstünde zamir kullanan öğrenci sayısı 76 olmuş ve yığılma da burada gerçekleşmiştir. 5-9 arası zamir kullanan öğrenci sayısı ise 70'tir. Buna göre toplam 146 öğrencinin metninde 5'ten fazla zamir kullandığı anlaşılmaktadır. Bu sonuç bize öyküleyici metinde zamir kullanımının yüksek olduğunu göstermektedir.

Aşağıda, öğrencilerin öyküleyici metinlerde kullandığı zamirlerin zamir türlerine göre dağılımını gösteren istatistikler verilmiştir.

Tablo 7

Öyküleyici Metinlerde Kullanılan Kişi Zamiri Sayısı

	frekans	yüzde
0(yok)	13	6,7
1-5 arası	70	36,3
5 ve üstü	110	57
Total	193	100,0

Öğrencilerin öyküleyici metinlerde kullandıkları zamirlerin 1165'inin kişi zamiri olduğu tespit edilmiştir. Kullanılan toplam zamirler içerisinde kişi zamirlerinin yüzdesi 66,45 olup diğer zamir türlerinin toplam yüzdesi 33,55'tir. Yukarıdaki kişi zamirlerine ait sıklık tablosu incelendiğinde yalnızca 13 öğrenci kişi zamiri kullanmayıp 110 öğrenci 5 ve üstü bir sayıda kişi zamiri kullandığı görülmektedir. Bu tespitlere göre öyküleyici metinlerde kişi zamirinin diğer türlerden oldukça fazla kullanıldığını söylemek mümkündür.

Öğrencilerin öyküleyici metinlerde kullandığı işaret zamirlerine ait yüzde ve frekans değerleri aşağıda verilmiştir.

Tablo 8

Öyküleyici Metinlerde Kullanılan İşaret Zamiri Sayısı

	frekans	yüzde
0(yok)	104	53,9
1-5 arası	78	40,4
5 ve üstü	11	5,7
Total	193	100,0

Öyküleyici metinlerde kullanılan toplam işaret zamiri sayısı 222 olup kullanılma yüzdesi 12,69'dur. Sıklık tablosunu incelediğimizde işaret zamiri kullanmayan öğrenci sayısının 104 olduğunu ve yığılma grubunun kullanmayanlar olduğunu görüyoruz.

Tablo 9

Öyküleyici Metinlerde Kullanılan Belirsizlik Zamiri Sayısı

	frekans	yüzde
0(yok)	72	37,3
1-5 arası	105	54,4
5 ve üstü	16	8,3
Total	193	100,0

Öyküleyici metinlerde kullanılan zamirlerin 320'sinin belirsizlik zamiri olduğu belirlenmiştir. Bu sayı % 18,25'e karşılık gelmektedir. Kişi zamirinden sonra en çok kullanılan tür belirsizlik zamiri olmuştur. 72 öğrenci belirsizlik zamiri kullanmamış, büyük çoğunluk ise 1 ve 5 arası bir sayıda kullanmıştır.

Tablo 10

Öyküleyici Metinlerde Kullanılan Soru Zamiri Sayısı

	frekans	yüzde
0(yok)	180	93,3
1-5 arası	13	6,7
Total	193	100,0

Öyküleyici metinlerde soru zamiri yalnızca 13 öğrenci tarafından kullanılmış olup kullanılma sayısı 22'dir. 180 öğrenci soru zamirine yer vermemiş, 5 ve daha fazla soru zamiri kullanan olmamıştır. Buna göre öyküleyici metinlerde öğrenciler tarafından en az tercih edilen zamir türü soru zamiri olmuştur.

Tablo 11

Öyküleyici Metinlerde Kullanılan Dönüşlülük Zamiri Sayısı

	frekans	yüzde
0(yok)	173	89,6
1-5 arası	20	10,4
Total	193	100,0

Öyküleyici metinlerde kullanılan dönüşlülük zamiri sayısı 24 olup kullanan öğrenci sayısı 20'dir. 173 öğrenci dönüşlülük zamirine yer vermemiş, 5 ve daha fazla sayıda kullanan olmamıştır. Öyküleyici metinlerde kişi zamirlerinin kullanılma oranının yüksek olması beklenen bir sonuç iken, aynı anlatım biçiminde dönüşlülük zamirinin bu denli az kullanılması beklenen bir sonuç olmamıştır.

2.2. Bilgilendirici Metinlerde Öğrencilerin Zamir Kullanma İstatistikleri

Öğrencilerin bilgilendirici metinlerde kullandığı kelime sayılarına ait istatistik şöyledir:

Tablo 12

Bilgilendirici Metinlerde Kullanılan Kelime Sayısı

	frekans	yüzde
1-49	17	8,8
50-99	68	35,2
100-149	62	32,1
150-199	32	16,6
200 ve üstü	14	7,3
Total	193	100,0

Yaptığımız çalışmaya göre 193 öğrencinin bilgilendirici metinlerde kullandığı toplam kelime sayısı 20644 olup öğrenci başına düşen ortalama 106,96'dır. Bilgilendirici metinlerde kullanılan toplam kelime sayısı, öyküleyici metinlerde kullanılan toplam kelime sayısına göre 5548 daha azdır. Öğrenci başına düşen ortalama kelime sayısı da 29 azalmıştır.

Tablo 12'yi incelediğimizde ise bilgilendirici metinlerde 1-49 arası sayıda kelime kullanan 17 öğrenci, 200 ve üstü sayıda kelime kullanan 14 öğrenci olduğunu görüyoruz. 50-99 arası kelime kullanan 68 öğrenci olup yığılma bu grupta gerçekleşmiştir. 1-49 arası kelime kullanan öğrenci sayısına göre, bilgilendirici metinlerde 1-49 arası kelime kullanan öğrenci sayısının oldukça fazla olduğunu, 200 ve üstü kelime kullananların ise yarısı kadar azaldığını görüyoruz. Buna sonuçlara göre öğrencilerin, öyküleyici metinde bilgilendirici metne göre daha uzun yazdığını çıkarabiliriz.

Tablo 13

Bilgilendirici Metinlerde Kullanılan Toplam Zamir Sayısı

	frekans	yüzde
0(yok)	6	3,1
1-4 arası	66	34,2
5-10 arası	67	34,7
10 ve üstü	54	28,0
Total	193	100,0

Yazılı anlatımları incelediğimizde 193 öğrencinin bilgilendirici metinlerde toplamda 1401 zamir kullandığını ve öğrenci başına düşen ortalamanın 7,25 olduğunu tespit ettik. Bilgilendirici metinlerde kullanılan zamir sayıları ve ortalaması öyküleyici metinlere göre düşmüştür. Tablo 13'te görüldüğü gibi bilgilendirici metinde hiç zamir kullanmayan 6 öğrenci vardır. 1-4 arası ve 5-10 arası zamir kullanan öğrenci sayısı neredeyse eşittir. Öyküleyici metinlere göre en önemli düşüş 10 ve üstü zamir kullanan öğrenci sayısında gerçekleşmiştir; bu sayı öyküleyici metinlerde 76 iken bilgilendirici metinlerde 54'tür. Sayılardaki bu düşüş kullanılan toplam kelime sayısındaki düşüş ile doğru orantılıdır.

Aşağıda bilgilendirici metinlerde kullanılan zamirlerin türlere göre sıklık ve yüzde dağılımlarına ait bilgilere yer verilmiştir.

Tablo 14

Bilgilendirici Metinlerde Kullanılan Kişi Zamiri Sayıları

	frekans	yüzde
0(yok)	49	25,4
1-4 arası	92	47,7
5 ten fazla	52	26,9
Total	193	100,0

Bilgilendirici metinlerde kullanılan toplam kişi zamiri sayısı 662, yüzdesi ise 47,25'tir. Kişi zamirinin oranı toplamda yine yüksek olsa da öyküleyici metinlere göre kullanan öğrenci sayısının ve kullanılma oranının oldukça azaldığını görüyoruz.

Tablo 15

Bilgilendirici Metinlerde Kullanılan İşaret Zamiri Sayıları

	frekans	yüzde
0(yok)	65	33,7
1-4 arası	96	49,7
5 ten fazla	32	16,6
Total	193	100,0

Bilgilendirici metinlerde kullanılan işaret zamiri sayısı toplam 394 ve yüzdesi 28,15'tir. Öyküleyici metinlere göre işaret zamirinin bilgilendirici metinlerde kullanım sayısında ve yüzdesinde artış olduğu gözlenmektedir. Bu durumun bilgilendirici metinlerde sıkça kullanılan nesnel cümlelerle bağlantılı olduğu düşünülmektedir. İşaret zamirini bilgilendirici metinlerde kullanmayan 65, 1 ve 4 arası zamir kullanan 96 öğrenci vardır.

Tablo 16

Bilgilendirici Metinlerde Kullanılan Belirsizlik Zamir Sayıları

	frekans	yüzde
0(yok)	80	41,5
1-4 arası	101	52,3
5 ten fazla	12	6,2
Total	193	100,0

Bilgilendirici metinlerde kullanılan belirsizlik zamiri sayısı 264 ve türler içinde yüzdesi 18,89'dur. Öyküleyici metinlere göre kullanılma sayısı ve yüzdesinde önemli bir değişiklik yaşanmamıştır. Belirsizlik zamiri kullanmayan öğrenci sayısı 80, 1 ve 4 arası kullanan öğrenci sayısı ise 101'dir. Tüm istatistikler, belirsizlik zamirinin kullanım durumunun her iki anlatım biçiminde benzer olduğunu göstermektedir.

Tablo 17

Bilgilendirici Metinlerde Kullanılan Soru Zamiri Sayıları

	frekans	yüzde
0(yok)	164	85,0
1-4 arası	29	15,0
Total	193	100,0

Öyküleyici metinlere göre bilgilendirici metinlerde kullanılan soru zamiri ve kullanan öğrenci sayısında artış görülmüştür. Bu durumun bilgilendirici metinlerin soru kelimelerinin de bolca yer aldığı açıklayıcı yazılar olmasından kaynaklandığını düşünmekteyiz. Sıklık tablosu incelendiğinde 29 öğrenci soru zamirine en az bir kere yer verdiği, 164 öğrencinin soru zamiri kullanmadığı görülmektedir. Kullanılan toplam soru zamiri sayısı 39'dur. 5 ve üzeri sayıda soru zamiri kullanan öğrenci ise bulunmamaktadır.

Tablo 18

Bilgilendirici Metinlerde Kullanılan Dönüşlülük Zamiri Sayıları

	frekans	yüzde
0(yok)	168	87,0
1-4 arası	25	13,0
Toplam	193	100,0

Son olarak bilgilendirici metinlerde kullanılan dönüşlülük zamiri sayısı toplam 41, kullanan öğrenci sayısı ise 25'tir. Tıpkı soru zamirinde olduğu gibi5 ve üzeri bir sayıda dönüşlülük zamiri kullanan öğrenci olmadığını görüyoruz. Ancak öyküleyici metne göre bilgilendirici metinlerde toplam zamir sayısı düşmüş olmasına rağmen soru zamiri ve dönüşlülük zamiri sayısı kullanımında artış olduğu gözlenmiştir.

Sonuçta, hem öyküleyici metinlere hem de bilgilendirici metinlere ait istatistikler incelendiğinde her iki anlatım biçiminde en çok tercih edilen zamir türünün kişi zamiri olduğu görülmüştür. Belirsizlik zamirinin kullanım durumu her iki anlatım biçiminde de yakın sayılardadır. Bilgilendirici metinlerde öyküleyici metinlere kıyasla toplamda kullanılan zamir sayısı azalmasına rağmen, diğer türler içinde işaret zamirinin kullanımında önemli bir artış görülmüştür. Bu durumun bilgilendirici metinlerin açıklamaya dayalı bir yapısının olması ve nesnel cümle kullanmaya daha müsait olmasından kaynaklandığı düşünülmektedir. Öğrenciler soru zamiri ve dönüşlülük zamirini her iki anlatım biçiminde de oldukça az tercih etmişlerdir; ancak soru zamiri ve dönüşlülük zamirinin bilgilendirici metinlerde kullanımını öyküleyici metinlerden daha fazladır.

3. Üçüncü Alt Probleme(Zamir Kullanılan Cümlelerde Dil Bilgisel Yanlışlar Var Mıdır?) İlişkin Bulgular

Bu kısımda, öğrencilerin yazılı anlatımları zamirler ile kurulan cümleler dil bilgisel açıdan incelenmiş ve tespit edilen noktalar aşağıda gösterilmiştir. İnceleme yapılırken öğrenci kâğıtları numaralandırılmış olup örnekler bu yöntemle verilmiştir. Tespit edilen yanışlar ortak özelliklerine göre gruplandırılmıştır. Verilen örnek cümlelerde zamirler konusunun kapsamı dışında kalan yanışlar ile ilgili açıklama yapılmamış, yalnızca italik yazı ile gösterilmiştir.

3.1. Öyküleyici Metinlere Ait Bulgular:

Öğrencilerin yazdığı öyküleyici metinlerde zamirler ile kurulan cümleler incelendiğinde 52 öğrencinin dil bilgisel açıdan en az bir kere hatalı kullanımını tespit edilmiştir.

- a) **Özne-Yüklem Uyumsuzluğu:** İşi yapan özne ile yüklem belirttiği kişi uyumadığında veya farklı özneler ortak bir yükleme bağlandığında anlatım

bozukluğu oluşmaktadır. Karahan, öznesi değişik şahıslardan oluşan cümlelerin özne ile yüklem bakımından uyumlu olması gerektiğini ifade eder (2008: 24). Bu kural doğrultusunda yaptığımız incelemelere göre 20 öğrencinin kâğıdında özne-yüklem uyumu ile ilgili hatalar tespit edilmiştir.

Örnekler:

“Bir yaz tatilinde 2 arkadaşım kardeşim ve ben saklambaç oynuyordum.” (17 nu.). oynuyor**dum** – oynuyor**duk** / “2 arkadaşım, kardeşim ve ben” “biz” zamirini oluşturur.

“Ve benle annem hemencecik kahvaltıyı koydum. Oyun oynadık, sonra da eve çıktık ben çok fazla hasta olmuştuk.” (35 nu.). koy**dum** - koy**duk**, olmuş**tum** – olmuş**tuk** / 1. cümlede “biz” zamiri kullanılmalı, 2. cümlede ise yüklem tekil olmalıdır.

“O zamanlar fabrikadan gelen *anakartlar* ya da kablo gibi aletler gelir ve bunlar günler sürebilirdi.” (52 nu.). bun**lar** – bu / Bağlaçtan önce bahsedilen “aletleri gelmesi” durumu ile değiştirim yapılacak zamir tekil olmalıdır.

“Ben ise annemle kahvaltı hazırlıyorduk.” (100 nu.). hazırlıyorb**duk** – hazırlıyorb**dum** / Özne tekil olduğu için yüklem de tekil olmalıdır.

“Ben son yaz tatilinde 1 ay boyunca kuzenimle birlikte nenem ve dedemin yanında kaldık.” (121 nu.). kald**ık** – kald**ım** / Özne tekil olduğu için yüklem tekil olmalıdır.

“Çünkü onlar küçük diye 5 ve 10, biz ise 20 veya 50 tı alıyorduk.” (128 nu.). 5 ve 10 al**yordu** / Ortak yükleme bağlandığı için anlatım bozukluğu oluşmuş.

“Herkes okulun kapısının önüne toplanarak yere düşen adamı ayağa kaldırdılar.” (185 nu.). kaldırd**ılar** – kaldırd**ı** / Belgisiz zamirler özne olduğunda yüklem tekil olmalıdır.

“*Kurban*’ın ilk gününde bizde gelenek olan köye gideriz.” (64 nu.). gider**iz** – git**mektir** / Özne “biz” zamiri değil “bizde gelenek olan” kelime grubu olduğu için yüklem “gitmektir” olmalıdır.

Özne-yüklem uyumunu doğru şekilde uygulayan öğrenciler de olmuştur.

Örnekler:

“Ben, annem ve babam dağ mahallesine teyzemi ziyarete gitmiştik.” (133 nu.). ‘ben, annem ve babam’ öznesinin ‘biz’ kişisini oluşturduğu doğru tahlil edilmiş.

“Bir gün babamla ben arabamızı kontrole götürüyorduk.” (53 nu.).

b) Ek Yanlılıkları / Ek Eksiklikleri: Öğrencilerin kullandığı zamirler, cümle içinde kurulan bağlantılar ve kelime grupları bakımından incelenmiştir. Buna göre 27 öğrencinin öyküleyici metinlerde zamirlerle bağlantılı olarak ek yanlışı yaptığı tespit edilmiştir.

Örnekler:

“Bizimkiler gezmeye gitmiş, fakat ben peşimi bir türlü bırakmayan ödevlerim yüzünden evde kalmıştım.” (9 nu.). gitmiş - gitmişti / “bizimkiler” ve “ben” zamirleri ortak ek fiil ile karşılanmaya çalışılmış.

“Hem ben, abim ve kuzenlerimiz çok eğlendik.” (14 nu.).(kuzenlerimiz – kuzenlerim / “abim” ifadesi “ben” zamirine ait olduğundan “kuzenler” kelimesi de “biz”e değil “ben” zamirine ait olmalıdır.

“Nedenini *söylüyecek* olursak bayramda tanıdıklarımız herkes ziyarete gelir.” (25 nu.). tanıdıklarımız herkes – tanıdıkımız herkes / “herkes” zamiri çoğul anlamını verdiği için –lar çoğul eki gereksiz kullanılmıştır.

“Bayramda kimseyi üzüntülü görülmesi istenmez.” (25 nu.) ... kimseyi üzüntülü görülmesi istenmez - ... kimsenin üzüntülü görünmesi istenmez / ek yanlılığı

“Biz de evin içine geçerek annem ve yengelerimiz hazırladığı kahvaltıya oturduk.” (30 nu.). yengelerimiz – yengelerimin / “annem ve yengelerim” ifadesi yüzey yapıda görülmeyen “benim” tamlayanına bağlı olması gerekir.

“Rahmetli babam bize ölmeden önce bu mağarada eski ziynet eşyalarının olduğunu ve bunları bizim olduğunu söylemişti.” (44 nu.). bunları – bunların / ilgi eki eksikliği.

“Bir araba vardı o çarpmıştı bize. Onun arabasının bizimkinden daha kötü olmuştu.” (49 nu.). arabasının - arabası / ilgi ekinin gereksiz kullanımı.

Kardeşim ve ben ağlıyor, abim ise yere odaklanıp boş boş bakıyordu. (77 nu.). ağlıyor – ağlıyorduk / Özne ortak olmadığı için “ağlıyorduk” olmalıdır.

“Ben de üzülmem az da olsa azalmıştı.” (86 nu.). ben – benim/ ilgi eki eksikliği

“Biz de evde tek başımıza kalamayacağımız malumdur.” (117 nu.). Bizim de evde tek başımıza kalamayacağımız malumdur. / ilgi eki eksikliği.

“İşte bu tarz şeyler bizleri bir şeylerden uzaklaşmamızı sağlar.” (150 nu.). bizleri – bizim / ilgi eki eksikliği.

- c) **Zamirin Eksik Olması:** Özellikle uzun cümlelerde zamir kullanılması gerekirken kullanılmadığı durumlarda anlamca bozukluk oluşmaktadır. Bu bakımdan yaptığımız incelemede,5 öğrencinin kâğıdında zamir eksikliği ile ilgili hatalar tespit edilmiştir. Özellikle bağlaç ve edat barındıran cümlelerde zamirlerin eksik olması hataların ortak noktası olarak karşımıza çıkmaktadır.

Örnekler:

“Babam beni kaldırmaya çalışıyor ve hadi abdest al bayram namazını kaçıracağız diyordu.” (67 nu.). ‘ve’ bağlacından sonra “bana” zamiri kullanılmalıdır.

“Onunla bayramlaştık ve para aldık.” (111 nu.). ‘ve’ bağlacından sonra “ondan” zamiri kullanılmalıdır.

- d) **Zamirin Gereksiz Kullanımı:** Zamir kullanımının gereksiz olduğu yerlerde duruluğa aykırı cümleler oluşmaktadır. Bu bakımdan iyelik gruplarında zamir kullanımının gerekli olup olmadığı doğru değerlendirilmelidir. İyelik gruplarında kişi zamiri yüzey yapıda görünmese bile varlığın kime ait olduğu iyelik ekinden anlaşılabilir; ancak öğrencilerin birçoğunun iyelik grubundaki kişi zamirlerini düşürmeden kullanma eğiliminde olduğu gözlenmiştir. Uzun, ‘İyelik Öbeklerinde Tamlayan Eksiltisi Sorunu’ başlıklı makale düzeyinde çalışmasında bu konuyu ele almıştır. Konuyla ilgili olarak metne kişi bilgisinin dışında katkı sunmayan bir kişi zamirinin, iyelik ekli bir isim

unsurunun tamlayıcısı şeklinde kullanılmasının gereksiz olduğunu belirtmiştir. İyelik öbeklerinde kişi zamirinin, kullanımının ancak anlatıcının onu bilinçli bir şekilde kullanıp amacına hizmet etmesi durumunda doğru olacağını ifade etmiştir. İyelik öbeklerinde kişi zamirlerinin yüzey yapıda doğrudan kullanılmasının yalnızca; kişi zamirinin bir karşıtıktan bahsetmesi, kişi zamirinin pekiştirme veya vurgulama işleviyle bulunması ve kişi zamirinin anlam kapalılığının önüne geçmek amacıyla kullanılması durumlarında doğru olacağını açıklamıştır (2018: 104-111).

Benzeri bir durum çekimli fiillerdeki kişi eklerinin işi yapmanı belirtmesi kuralında da yaşanmıştır. Cümlede işi yaptığı anlaşılan kişi zamirinin bilinçli olarak vurgulanmasının gerekmediği durumlarda kullanılması yine yalınlığa aykırıdır. Bu şekildeki kullanımlara da öğrenci kâğıtlarında sıkça rastlanmıştır.

Bir zamirin ortak öge olarak kullanılması gerekirken aynı zamirin cümle içinde tekrarlanması da yalınlığa aykırı bir durum oluşturur. Bazı öğrencilerin sıralı veya bağlı cümlelerde, aynı zamiri iki üç kere tekrar ettiği görülmüştür.

Bu üç durum ele alındığında, öyküleyici metinlerde zamirleri sürekli olarak gereksiz kullanan 21 öğrenci olduğu tespit edilmiştir.

Örnekler:

“Biz iki günde bir hastaneye **benim bandımı** değiştirmek için gidiyorduk. Sonradan sevinçli bir haber aldım. Bu haber, **benim başımı** diken doktor estetik bir şekilde dikmişti.” (65 nu.). Bu cümlelerde ‘**benim bandımı**’, ‘**benim başımı**’ kullanımları kendisinden başka yaralanan biri olmadığı için metne yeni bir anlam katmamıştır. ‘**bandımı**’ ve ‘**başımı**’ şeklinde kullanımı yalınlık ilkesine göre daha doğrudur.

“Sana elektrik çarptı. **Senin gözlerin** dönmüş beyaz olmuştu.” (183 nu.). Bu cümlede olayı anlatan kişinin karşısında yalnızca durumu yaşayan kişi olduğu anlaşılakta ve ‘**senin**’ tamlayanının gereksiz olduğu hissedilmektedir.

“Biraz dolaştıktan sonra tam eve giderken **benim ayağım**da spor ayakkabı olmasına rağmen çivi battı.” (75 nu.). ‘**benim ayağım**’ iyelik grubunda **benim** kişisini kullanmak gereksizdir.

“Herkes bize harçlık verir, bazıları **bize** şeker verir.” ‘**biz**’ zamiri ortak öge olarak kullanılabilir, tekrar edilmesine gerek yoktur.

“Ama en sonunda bir amca bizi kargaşanın içinden aldı ve **bizi** evlerimize götürdü. (129 nu.).‘**biz**’ zamiri ortak kullanılarak cümle kurulmalıdır.

“Babam bana çok kızdı, **bana** bir tane tokat attı.” (99 nu.).‘**bana**’ zamiri ortak kullanılmalıdır.

“**Biz** top oynamaktan vazgeçtik. **Biz** bizim eve gidip bilgisayar oynamaya kara verdik.” (102 nu.). ‘biz’ öznesinin sürekli açık olarak kullanılması metnin akıcılığını bozmaktadır.

3.2. Bilgilendirici Metinlere Ait Bulgular:

Bilgilendirici metinlerde zamirler ile kurulan cümleler dil bilgisel açıdan incelendiğinde 29 öğrencinin en az bir kere hatalı kullanımı tespit edilmiştir. Bu yanlışlar şu şekildedir:

- a) **Özne – Yüklem Uyumsuzluğu:** Bilgilendirici metinlerde zamir kullanılan cümleleri incelediğimizde 10 öğrencinin özne – yüklem uyumu konusunda yanlışlar yaptığını tespit ettik.

Örnekler:

“Bence **herkes** çöplerini çöp kutusuna **atsalar...** Dünya ne güzel olur.” (74 nu.). herkes...**atsalar** – herkes...**atsa** .Belirsizlik zamiri özne olduğunda yüklem tekil olmalıdır.

“Hatta belki de içinizden **bazıları** terk edemeyeceksiniz.”(79 nu.). içinizden bazıları terk edemeyeceksiniz – **içinizden bazıları** terk edemeyecek. ‘**içinizden bazıları**’ öznesi 2. kişiyi değil 3. kişiyi ifade etmektedir.

“Orada **Nazlı ile ben** baya *bi* **eğlenmiştim**.(101 nu.). **eğlenmiştim** – **eğlenmiştik**. ‘**Nazlı ile ben**’ biz öznesini oluşturduğundan yüklem ‘**eğlenmiştik**’ olmalıdır.

“**Herkes** çöpünü çöp kutusunu atmıyor, yerlere atıyor.” (121 nu.). Sıralı cümle ortak özneye bağlanarak anlam karmaşası oluşmuş. Cümle “**Kimse** çöpünü çöp kutusuna atmıyor, **herkes** yerlere atıyor.” şeklinde kurulmalıydı.

“Çünkü **herkes** bir yerden bir yere yürüyerek **giderler.**” (126 nu.). herkes... giderler – herkes...**gider.** ‘**herkes**’ zamiri anlam olarak çoğul olsa da tekil yükleme bağlanmalıdır.

b) **Ek Yanlışlıkları / Ek Eksiklikleri:** Bilgilendirici metinlerde zamir kullanılan cümleleri incelediğimizde 8 öğrencinin zamirler ile bağlantılı ek yanlışlığı tespit edilmiştir.

Örnekler:

“Bu merdivenden zorlukla ve çaba göstermeden çıkmak **bizim** hep bulunduğumuz yerde **kalmasına** sebep olur.” (33 nu.). bizim... kalmasına – **bizim...kalmamıza.** ‘**kalma**’ kelimesi ‘**bizim**’ zamirinin tamlayanı olduğu için iyelik eki almalıdır.

“**Bunun** da pis kokular oluşmasına ve havanın kirli olmasına sebep *te* oluyor.” (116 nu.). **Bu** da pis kokular oluşmasına ve havanın kirli olmasına sebep *te* oluyor. İlgi eki gereksiz kullanılmış.

“Onları misafir etmek için her **şey** yaparlar.” (122 nu.). ‘her **şeyi.**’ Zamir belirtme eki almalıdır.

Zamirin Eksik Olması: Bilgilendirici metinler incelendiğinde 2 öğrencinin en az bir defa zamir eksikliğinden kaynaklı hatalı cümleler kurduğu tespit edilmiştir.

Örnekler:

“Ailemizden birine küstüğümüzde hemen barışıyoruz.” (34 nu.).“**onunla**” zamiri eksiktir.

“Bana göre teknoloji iyi ki yaratılmış derslerde yardım veriyor, bilgi veriyor, haber alabiliyoruz.” (48 nu.). “**ondan**” zamiri eksik.

c) **Zamirin Gereksiz Kullanımı:** Bilgilendirici metinleri incelediğimizde 12 öğrencinin en az bir defa gereksiz zamir kullandığını tespit ettik.

Örnekler:

“Toprağa attığımız çürümeyen maddeler(pil, pet şişe, poşet) kimyasallığını toprağa aktarır ve **bizim yetiştirdiğimiz** sebze ve meyveler zehirli olabilir.” (80 nu.). İyelik grubundaki “**bizim**” zamiri ile tüm insanlık kast edilmektedir. Daha önce açıkladığımız nedenlerden dolayı “**bizim**” zamiri gereksizdir.

“**Bence bana göre** insanlar kendilerine zarar veriyor.” (115 nu.). ‘**bana göre**’ kelime grubu gereksiz kullanılmıştır.

“Yerlerdeki çöpler bile **bizi** hastalıklara neden olabilir.” (121 nu.). Cümledeki ‘**olabilir**’ çekimli fiili nesne istemediği için ‘**bizi**’ zamiri gereksiz kullanılmıştır.

“**Bana** hak verecekti düşününce **bana** hak vermişti.” (186 nu.).“**bana**” zamiri ortak öge olarak kullanılmalıdır, ikinci “**bana**” zamiri gereksizdir.

“**Kendi** geldiğinde aslında ilk olarak kendisi bana neden bu kadar kirli olduğunu sordu.” (151 nu.). ‘**kendi**’ zamiri gereksiz kullanılmıştır.

4. Dördüncü Alt Probleme(Kullanılan Zamirlerde Yazım Yanlışı Var Mıdır?) İlişkin Bulgular

4.1. Öyküleyici Metinlerde Tespit Edilen Yazım Yanlışı

Öyküleyici metinlerde 19 öğrencinin zamir kullanımında yazım yanlışı yaptığı tespit edilmiştir. Bu yazım yanlışılarının ağırlıklı olarak belirsizlik ve işaret zamirlerinde yapıldığı gözlenmiştir. Yapılan yanlışıların günlük dilde devamlı olarak yanlış kullanılan kelimelerin yazılı anlatıma da yansıdığı görülmüştür.

Örnekler:

“**Orda** öğrendim ben *kurban bayramını*.” (10 nu.). orda – **orada**

“**Burda** deyip Ayşe seslendi.” (35 nu.). burda – **burada**

Konuyla ilgili Türk Dil Kurumunun resmi web sitesinde yazım kuralları bölümünün ünlü düşmesi maddesinde açıklama yapılmıştır.

“İçeri, dışarı, ileri, şura, bura, ora, yukarı, aşağı gibi sözler ek aldıklarında sonlarında bulunan ünlüler düşmez: içerde değil içeride, dışardan değil dışarıdan, ilerde değil ileride, şurda değil şurada, burda değil burada, orda değil orada, yukarda değil

yukarıda, aşağıda değil aşağıda vb.” (<http://tdk.gov.tr/icerik/yazim-kurallari/unludusmesi/>).

“Herkezin karnesi çok iyiydi.” (18 nu.).herkez- **herkes**.

“Düğünde herkez tedirgindi.” (85 nu.). herkez– **herkes**.

“İşıldayan gözlerinden **her şeyi** anlamak mümkündür.” (45 nu.). herşey – **her şey**.

“Ablam darbe çok kötü **bir şey** diyince korktum.” (110 nu.).birşey – **bir şey**.

4.2. Bilgilendirici Metinlerde Tespit Edilen Yazım Yanlışları

Bilgilendirici metinler incelendiğinde 42 öğrencinin en az bir kere zamirler ile ilgili yazım yanlışı yaptığı tespit edilmiştir. Tespit edilen yanlışların yine işaret zamirlerinin bulunma ve ayrılma hâli eki alması durumunda ve belirsizlik zamirlerinin yazımında olduğu görülmüştür.

Örnekler:

“Biz insanoğlu **herşeyde** olduğu gibi çevreyi kaybedince anlayacağız.” (16 nu.) herşey- **her şey**

“Temizlik görevlileri **herkez** uyurken başlar, akşama bitirirler.” (4 nu.) herkez – **herkes**

“İyi davranırsan **bişe** istediğinde verirsen iyi, vermezsen kötü.” (53 nu.). bişe – **bir şey**.

“Seni **burada** görmek bana onur ve şeref verir.” (92 nu.). burda–**burada**.

Zamirlerin yazımında yapılan yanlışlar değerlendirildiğinde yanlışların her iki anlatım biçiminde de aynı durumlarda yapıldığı tespit edilmiştir. Günlük konuşma dilinde yapılan yanlışların, yazılı anlatımlara yansıdığı anlaşılmaktadır. Yukarıda açıkladığımız üzere burada, orada, şurada vb. işaret zamirlerin de ünlü düşmesi gerçekleşmeyeceği kuralının öğrenciler tarafından öğrenilemediği; “herkes” zamirinin doğru yazımının ve ‘şey, birçok’ zamirlerinin ayrı yazılması gerektiğinin öğrencilerde yerleşmediği görülmektedir. Bilgilendirici metinlerde zamirlerin yazımında yanlış yapan öğrenci sayısının, öyküleyici metinlere göre oldukça fazladır.

Bu durumun bilgilendirici metinlerde işaret zamiri ve belirsizlik zamiri kullanımının daha fazla olmasından kaynaklandığı anlaşılmaktadır.

5. Beşinci Alt Probleme(Kullanılan Zamirlerin Gönderim Oluşturma Durumu Nedir?) İlişkin Bulgular

Öğrencilerin yazılı anlatımlarda kullandığı zamirler, gönderim unsuru olma bakımından da ele alınmıştır. Buna göre öğrencilerin her iki anlatım biçiminde de daha çok artgönderimde bulunduğu belirlenmiştir. Ancak öngönderim örneklerine, bilgilendirici metinlerde öyküleyici metinlerden daha fazla rastlanmıştır. Bu durumun, bilgilendirici metinlerde daha fazla işaret zamiri kullanılmış olmasından kaynaklandığı anlaşılmaktadır. Çünkü işaret zamirleri açıklama yapma, örnek verme gibi durumlarda metinde ileriye göstererek öngönderim oluşturabilmektedir.

5.1. Öyküleyici Metinlerde Gönderim Örnekleri

“Yaklaşık iki saat sonra **dayımlar** geldi tabi hepimiz koşarak **onlara** sarıldık.” (69 nu.). Artgönderim.

“Baba bak **köprü** kapatılmış dedi. Babası ise ona şu cevabı verdi:

- **Oradan** mı geçeceksin?” (5 nu.). Artgönderim.

“Daha akşam olmadan Anamur’da bir gece kalmak için bir **otele** geçtik. Oteli çok beğenmemiştim. Çünkü sadece denizi vardı. Ve yemekleri çok güzel değildi. Bir gece **orada** konakladık.” (13 nu.). Artgönderim.

“...tam o sırada zil çaldı ve polis memurları **şunu** söylediler: **Siz ve siz emniyete kadar bizimle geleceksiniz.**” (15 nu.). Öngönderim.

“**Hüseyin abim** çalgı ekibini görünce **kendi** için olduğunu anlamıştı.” (72 nu.). Artgönderim.

5.2. Bilgilendirici Metinlerde Gönderim Örnekleri

“Bence çevre kirliliğinin nedenleri, halkın bilinçsiz olması, fabrika bacalarından çıkan duman, sobalardan çıkan duman fabrika atıklarının denize atılması, pil ve kimyasal atıkların toprağa atılması. **Bunlar** örnek verilir.” (63 nu.). Artgönderim.

“Bunun dışında Hatay birçok doğal güzellik içeriyor. **Bunlar** Harbiye, Hızır Ağacı gibi daha birçok güzellik...” (77 nu.). Öngönderim.

“Çevre bizim bulunduğumuz yerdir. Orayı neden kirletelim ki?” (69 nu.). Artgönderim.

“Çevre kirliliğinin birçok nedeni vardır. Bunlardan bazıları şunlardır: Fabrikadan çıkan dumanlar, egzozdan çıkan dumanlar, karbondioksit gazları...” (113 nu.). Öngönderim.

6. Sonuç ve Tartışma

Çalışmanın bu bölümünde araştırmadan elde edilen bulgular ışığında ulaşılan sonuçlara ve bazı önerilere yer verilmiştir.

Ortaokul Türkçe ders kitaplarının zamirler konusunun nasıl işlendiği incelenmiştir. Yapılan incelemeye göre zamirler konusuna 2005 programından itibaren tüm programlarda yalnızca 6. sınıfta yer verildiği görülmektedir. 6. sınıfta dil bilgisi kazanımların yoğun olması ve zamirlerin diğer sınıflarda neredeyse hiç ele alınmaması konunun içselleştirilmesi bakımından olumsuz bir durumdur. Zamirler konusu, 2015 programında çok küçük bir örnekte yapıldığı gibi, 5. sınıfta konuya hazırlık olabilecek nitelikte etkinlikler ile hissettirilmeye başlanmalı; 7. sınıfta ise muhakkak bilgi, kavrama ve sentez düzeyinde etkinlikler ile tekrar edilmelidir.

Zamirler konusu 2005 programında “Dil Bilgisi Kazanımları” başlığında “Zamirlerin cümledeki işlevlerini fark eder, zamirleri işlevlerine uygun olarak kullanır.” kazanımıyla yer almıştır. 2016-2017 Eğitim Öğretim Yılı’nda 2005 programına göre yayınlanan kitaplarda zamirlerle ilgili daha çok bilgi düzeyinde etkinliklere yer verilmiştir. 2015 programında ise “Söz Varlığı” başlığında “T6.2.26. Zamirlerin cümledeki işlevlerini fark eder.” kazanımıyla ve “Yazma” başlığında “T6.3.7. Zamirleri, edatları, bağlaçları ve ünlemleri cümledeki işlevlerine uygun kullanır.” kazanımlarıyla yer almıştır. 2017-2018 Eğitim Öğretim Yılı’nda 2015 programına göre yayınlanan kitaplarda da zamirler konusu ile ilgili bilgi ve kuralları kavratma düzeyindeki etkinliklerin ağırlıkta olduğu, zamirler ve yazılı anlatım ilişkisini yansıtan etkinliklerin yetersiz olduğu görülmüştür. 2017 programında ise “T.6.3.12. Zamirlerin metnin anlamına olan katkısını açıklar.” kazanımı ile birlikte konunun daha çok metin içindeki işlevine odaklanıldığı görülmektedir. Bu amaçla

2018-2019 Eğitim Öğretim Yılında okutulan ders kitaplarını zamirler konusunu işleme bakımından incelenmiştir. MEB Yayınlarında konu üç metinde işlenmesine rağmen yalnızca bir etkinlikte öğrenciden zamirleri cümle içinde kullanması istenmiştir. Eksen Yayınlarında ise zamirler sadece bir metinde işlenmiştir ve etkinlik sadece bilgi düzeyinde kalmıştır. Buna göre 2017 programında yer alan “T.6.3.12. Zamirlerin metnin anlamına olan katkısını açıklar.” kazanımının ders kitaplarında zamirlerin işleniş sürecine doğru bir şekilde yansımadağı söylenebilir. Aşağıdaki tabloda, zamirlerle ilgili ders kitaplarında yer alan etkinliklerin dağılımı gösterilmiştir.

Tablo 19

Zamirlerle İlgili Ders Kitaplarında Yer Alan Etkinliklerin Dağılımı

Eğitim Öğretim Dönemleri	2016-2017 Eğitim Öğretim Dönemi		2017-2018 Eğitim Öğretim Dönemi		2018-2019 Eğitim Öğretim Dönemi	
	MEB Yayınları	Öğün Yayınları	MEB Yayınları	Başak Yayınları	MEB Yayınları	Eksen Yayınları
Zamirlerle İlgili Bilgi Düzeyindeki Etkinlik Sayısı	7	6	8	8	4	1
Zamirlerin Yazılı Anlatımlarda Rolüyle İlgili Etkinlik Sayısı	2	2	2	3	1	0

Yazılı anlatım çalışmaları incelendiğinde, zamirlerin bağlantı oluşturma görevini öğrencilerin tam olarak anlayamadığı görülmüştür. Zamirler, tek başına kelime türlerinden biri olarak ele alınmamalıdır. Zamirler, metin içinde gönderimler oluşturarak bağdaşıklığı sağlayan en önemli unsurlardandır. Öğrencinin bu görevi kavrayabilmesi için ders kitaplarındaki etkinlikler, zamirlerle ilgili yalnızca kuramsal bilgileri yansıtan nitelikte olmamalıdır. Kitaplarda, zamirlerin metin içindeki görevlerine daha çok odaklanılmalı, özellikle bağdaşıklığı sağlayan bir unsur olduğunu hissettirecek etkinliklere ve sorulara yer verilmelidir. Konu işlenirken zamirlerin bolca yer aldığı metinler kullanılmalı ve incelenmeli; zamirlerin metnin öncesi ve sonrasıyla bağlantı oluşturduğuna dikkat çekilmelidir. “Gönderim” terimi kullanılmadan öğrenciye, zamirin bulunduğu noktada okuyucuyu metinde geriye

doğru mu yoksa ileriye doğru mu yönlendirdiği kavratılmaya çalışılmalıdır. Böylece metni anlama ve metin oluşturma çalışmalarında büyük adım kaydedilmiş olacaktır.

Ders kitapları üzerinden yapılan değerlendirmeye göre, 2005’den beri yayınlanan müfredat programlarında zamir türlerinin ele alınışı konusunda fikir birliği olmadığı görülmektedir. Özellikle dönüşlülük zahirinin sınıflandırılması konusunda problem olduğu belirlenmiştir. Bir programda hiç ele alınmayan dönüşlülük zamiri, başka bir programda kişi zamirleri içinde yer almıştır. Aynı yıl kullanılan ders kitaplarında farklı durumlarda ele alındığı tespit edilmiştir. Bu karmaşaya son verilmeli, dönüşlülük zamiri diğer zamir türleri gibi “zahirler” ana başlığı altında işlenmelidir.

Ders kitapları incelendiğinde zamir n’sinin özel durumuna değinilmediği, genel bir yardımcı sesmiş gibi verildiği görülmektedir. Zamir n’sinin –y yardımcı sesi gibi genel bir yardımcı ses olmadığı, zamirlere ve zamir özelliği kazanmış kelimelere ek gelince ortaya çıktığı hissettirilmelidir. Burada amaç öğrenciye akademik terimle bilgi yüklemek değildir. Bu +n sesinin –y gibi her kelimeye gelebilen bir yardımcı ses olmadığı, ortaya çıkışının zamirler ile bağlantılı olduğu ortaokul seviyesine göre verilmelidir.

Öğrencilerin yazılı anlatımları incelendiğinde özne-yüklem uyumu konusunda problem yaşadıkları görülmüştür. Özellikle kişi zamirleri öğretilirken yalnızca “ben, sen, o, biz, siz, onlar” şeklinde ezberletilmemeli, bu zamirler aynı zamanda yüklemde işi yapan kişiler olduğu bilgisiyle bütünleştirilerek anlatılmalıdır.

İyelik gruplarında tamlayan durumunda bulunan kişi zamirlerini, genel olarak öğrencilerin düşürmeden kullanma eğiliminde olduğu görülmüştür. Cümleye, kişi bilgisi dışında yeni bir anlam katmayan iyelik grubu tamlayanlarının yüzey yapıda kullanılması yalınlığa aykırıdır ve metnin akıcılığını olumsuz etkilemektedir. İyelik eklerinin, varlığın kime ait olduğunu gösterdiği, kişinin özel olarak vurgulanmasının gerekmediği durumlarda “benim, senin, onun, bizim, sizin, onların” tamlayanlarına ihtiyaç olmadığı vurgulanmalıdır. Örnek: Sabah kalktım, benim yüzümü yıkadım. (yanlış kullanım)

Sabah kalktım, yüzümü yıkadım. (doğru kullanım)

Öğrencilerin günlük konuşmalarda yaptığı yanlışların yazılı anlatımlara yansıttığı gözlenmiştir. Birleşme yoluyla oluşan burada, orada, şurada vb. işaret zamirlerinde ünlü düşmesi gerçekleşmeyeceği, “şey, birçok, hiç kimse vb. belirsizlik zamirlerinin bitişik veya ayrı yazılma durumları, “herkes” zamirinin doğru yazım öğretmenler tarafından sık sık vurgulanmalıdır. Ancak bu yapılırken sadece yazılı anlatımlardaki yanlışların düzeltilmesi yeterli değildir; günlük konuşmada yapılan “bişey/ bir şey, burda/burada ” gibi hatalar da anında düzeltilirse etkili bir yöntem olacaktır.

KAYNAKÇA

- AKSAN, Doğan, (2016). Anlambilim: Anlambilim Konuları ve Türkçenin Anlambilimi. *Engin Yayınevi*.
- ARÇIN, Salih Mehmet, (2016). Tarihî Türk Lehçelerinde ve Çağdaş Sibirya Türk Lehçelerinde Zamirler. *Yayımlanmamış Doktora Tezi. Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı*.
- BANGUOĞLU, Tahsin, (1998). Türkçenin Grameri. *Ankara: TDK Yayınları*.
- BILGEGİL, M. Kaya, (1984). Türkçe Dilbilgisi. *Dergah Yayınları*.
- BOZKURT, B. Ümit, CANLI, Suna (2017). İlköğretim Türkçe 6 Öğretmen Kılavuz Kitabı. *Ankara: Başak Yayınları*.
- BOZKURT, Emine Serap, (2016). Türkiye Türkçesindeki Zamirlerin Anlambilimsel Yapısı ve Kazandıkları Anlam Yükleri. *Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Trakya Üniversitesi Edebiyat Fakültesi*.
- BOZKURT, Fuat, (1995). Türkiye Türkçesi. *İstanbul: Cem Yayınevi*.
- ÇOBAN, Abdullah, (2012). İlköğretim 7. Sınıf Öğrencilerinin Oluşturdukları Öyküleyici Metinlerin Bağdaşıklık ve Tutarlılık Ölçütlerine Göre Değerlendirilmesi. *Yayımlanmamış Doktora Tezi. Erciyes Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Kayseri*.
- DE BEAUGRANDE, R., & DRESSLER, W. U. (1981). *Introduction to text linguistics*. Routledge.
- DE SAINT-EXUPÉRY, Antoine, (2015). Küçük Prens. *Nesil Basım Yayın Gıda Ticaret ve Sanayi A. Ş.*
- DEMİR, Kübra, (2017). AltunYaruk Örneğinde Eski Uygur Türkçesinde Zamirler. *Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*
- DEMİRCİ, Kerim, (2010). Teorik Bir Yaklaşımla Zamirler: Ural Ve Altay Dillerindeki Zamirlerin Toplu Listesi. *Grafiker Yayınları*.
- EDİSKUN, Haydar, (1985). Türk Dilbilgisi. *Remzi Kitabevi*.

- ERASLAN, Kemal, (1999). Zamirler. *Türk Gramerinin Sorunları II*, 335-344.
- ERDEM, Mevlüt, (2005). Zamirler Anlamlı Kelimeler midir Yoksa Görevli Kelimeler mi? *Türk Dili Dergisi*, s. 444-449.
- ERGİN, Muharrem, (1993). Türk Dil Bilgisi. *İstanbul: Bayrak Yay.*
- ERTEN, Münir, (2008). Ek Hâlinde Zamirler Sorunu: İlgili Zamiri, İyelik Zamiri. *Türk Dili*, S, 675, 218-222.
- GENCAN, Tahir Nejat, (1979). Dilbilgisi, *Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları*, 4. Baskı.
- GRADDOL, David; CHESHIRE, Jenny; SWANN, Joan. (1994) Describing Language. *Open University Press.*
- GÜNAY, Doğan, (2007). Metin Bilgisi. *İstanbul: Multilingual Yayınları.*
- GÜNEŞ, Sezai, (1997). Türk Dili Bilgisi. *İzmir.*
- GÜRSOY NASKALİ, Emine (1995). Türkçe Kelimesi-Türkçede Hece Tipleri-Cümle Unsurlarını Tayin Kıstası-Ek Halinde Zamir Olabilir mi?. *Türk Gramerinin Sorunları Toplantısı (22-23 Ekim 1993)*. *Ankara: TDK Yayınları.*
- HALLİDAY, M. A. K&HASAN, R. (1976). Cohesion in English. *Routledge.*
- KAPLAN, Fatma. (2015). İlköğretim Türkçe 6 Öğretmen Kılavuz Kitabı. *Ankara: Öğün Yayınları.*
- KARAATMACA, Muhammet, (2002). Zamirlerin Tarihsel Gelişimi. *Yüksek Lisans Tezi. Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.*
- KARAHAN, Leyla, (2008). Türkçede Söz Dizimi. 13. Baskı. *Ankara: Akçağ Yayınları.*
- KARASAR, Niyazi, (2010). Bilimsel Araştırma Yöntemi(21. Basım). *Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.*
- KIRAN, Zeynel; KIRAN, Ayşe, (2006). Dilbilime Giriş. *Ankara: Seçkin Yayıncılık.*
- KOCASAVAŞ, Yıldız, (2004). Türkçede Şahıs Zamirleri Türk *Ankara: Dil Kurumu Yayınları.*

- KOÇ, Ayşegül, (2006). Arapça ve Türkçede Zamirler -Karşıtsal Çözümleme. *Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.*
- KOÇ, Nurettin, (1996). Yeni Dilbilgisi. *İstanbul: İnkılâp Yayınları.*
- KOMİSYON. (2015). İlköğretim Türkçe 6 Öğretmen Kılavuz Kitabı. *Ankara: Milli Eğitim Yayınları.*
- KOMİSYON. (2018).İlköğretim Türkçe 6 Öğretmen Kılavuz Kitabı. *Ankara: Milli Eğitim Yayınları.*
- KORKMAZ, Zeynep, (2009). Türkiye Türkçesi Grameri Şekil Bilgisi (3. Baskı). *Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.*
- KÖÇER, Nigar, (2010).Milli Eğitim Bakanlığınca Önerilen 6. Sınıf Türkçe Ders Kitabındaki Metinlerin Metinsellik Ölçütleri Bağlamında Çözümlemesi. *Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Mersin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.*
- MAALOUF, Amin, (2015). Semerkant. *Yapı Kredi Yayınları.*
- MEB, (2005). İlköğretim Türkçe Dersi (6-8. Sınıflar) Öğretim Programı. *Ankara: Milli Eğitim Yayınları.*
- MEB, (2015). İlköğretim Türkçe Dersi (1-8. Sınıflar) Öğretim Programı. *Ankara: Milli Eğitim Yayınları.*
- MEB, (2017) Türkçe Dersi Öğretim Programı (İlkokul ve Ortaokul 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7 ve 8. Sınıflar).*Ankara: Milli Eğitim Yayınları.*
- ÖNER, Özgür, (2007). Türkiye Türkçesi Yazın Dilinde İşaret Zamirlerinin Kullanım Özellikleri. *Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.*
- SÜMER, Fatma Kevser, MUŞTU, Gülşah ŞENGÜL, Sinan (2017). İlköğretim Türkçe 6 Öğretmen Kılavuz Kitabı. *Ankara: Milli Eğitim Yayınları.*
- ŞEKERCİ, Yasemin, (2018).İlköğretim Türkçe 6 Öğretmen Kılavuz Kitabı. *İstanbul: Eksen Yayınları.*

TAN, Canan, (2014). Piraye. *Sefat Yayıncılık*.

TDK, (2019). <http://tdk.gov.tr/icerik/yazim-kurallari/unlu-dusmesi/> (Erişim Tarihi: 04/06/2019).

TOKLU, M. Osman, (2007). Dilbilime Giriş.(2. Baskı). *Ankara: Akçağ Basım Yayım*.

UZUN, Muzaffer, (2018). İyelik Öbeklerinde “Tamlayan Eksiltisi” Sorunu. *International Journal of Language Academy*, 6(1), s. 104-111.

ÜLPER, Hakan, (2008). Bilişsel Süreç Modeline Göre Hazırlanan Yazma Öğretimi Programının Öğrenci Başarısına Etkisi. *Yayımlanmamış Doktora Tezi*, *Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara*.

ÜSTÜNOVA, Kerime, (2012). Türkiye Türkçesi Ad İşletimi (Biçim Bilgisi). *İstanbul: Sentez Yayıncılık*.

ÜSTÜNOVA, Kerime, (2018) Ad Tamlaması-İyelik Öbeği Ayrımı. *Türk Dili Dil ve Edebiyat Dergisi S. 641, s. 418-425*.

EKLER

Ek 1: Öğrenci Yazılı Anlatım Kâğıtları (21 Sayfa)

Bayram

- Güneşli bir gündü. Şeker bayramı idi ben çok mutluydum çünkü zenterimle alışveriş merkezine gidicektik. ve gittik önce yemek yedik yemeklerde hamburger vardı sonra sinemaya gectik. Benim tatlı belam diye bir film izledik sinemada çıktiktan sonra Luna parka gectik arapison arabalar bindik. Saat 6.00 olmuştü çok eğlenmiş ve yorulmuştük eve döndüğümüzde dedem gile gittik. Dedem ve anaannem'in elini öpüp sonrada akşam yemeği yedik. Yemegimizi yedikten sonra onem, babam, holam, enistem, dayım yengem okey diye bir oyun oynadılar bidede seyrettik. Akşam olmuştü eve döndük. ve yattım. Sabah olunca babamın biraz süpürle kahvaltı hazırladığını gördüm çok duygulandım çünkü babam ille defa kahvaltıyı kendisi hazırlıyacaktı ve bende babama lazım olan şeylerin yerlerini gösterdim. Babam kahvaltıda biraz tost yapmıştı.
- kahvaltımızı yaptıktan evi topladık ve biraz misafir geldi gelenleri ben tanııyordum. Anneme banlar kim diye sordum bana babamın asker arkadaşı dedi yani babamın asker arkadaşı gelmişti. Benim o gün için kıpır kıpırda nedenini bilmiyordum misafirler gittikten sonra Ben ve arkadaşım basketbol oynamaya gittik. Geri döndüğümüzde yerde yatan ölü bir kedi gördük çok üzıldük. Akşam olmuştü bu sefer akşam yemeği için teyzem gile gittik. Bu tene kuzeniminde annelerinden ceza almıştı benim teyzem çok ceza veren bir kadındır. Neysse akşam yemeği olarak pibü, oruk, yoruk sarması ve arıba yedik. biraz oturduktan sonra. Babam kütüle çocukları alıp dondurma ciyo gittik. Dondurma yedik. Sonra biraz daha oturduktan sonra eve döndük biraz tost çözdüm babamda kontrol etti sadece bir yonışım çıktığı için bana ödül verdi. Ödül oldu. Gül desenli bir günlük almıştı babam bana çok sevindim ve mutlu oldum günlüğün ille sayfasında canım kızım yemmişti babam.
- Bayramın üçüncü günü biraz hiç bir yere gitmedik kimse de bize gelmedi çok sıklıkla bir gündü. Tabi akşam kadar. Akşam olunca babam ve annem konsume gile bayramlaşmaya çıktı biraz evde kaldık. Benim kasım çok ağırıyordu erkenden yattım. Sonra güzel bitmesede bu bayramda güzel geçti...

Hayat
inan

Konu: Çevre kirliliği ve çevrimizde yaptığı etkisi

ÇEVRE KİRLİLİĞİ

Çevre kirliliği çok kötü bir şeydir. Abında bu çevre kirliliğini önlemek için sunu yapabiliriz. Geceyi evimiz gibi düşünürsek ların sen o çevreye attığın seji evine döner mi? O yüzden çevreyi kirletmemek gerekir. Abında aspariler olursa bertolde çok pis bir dünyada yaşayabiliriz. Bir ülkede bu çevre ile ilgili bir sej varsa bertolde Almanya'daydı eğer çevreyi kirletirsen sen pa cezası var. Ne kadar kötüye böyle bir sej yapmıyor? Sı an bile pis bir ülkede yaşadığımızı herkes farkındadır. Kısaca böyle pis bir ülke olmaz. Ama ne yazık ki. Biri rükeye herkes veriyorsunuz lütfen hiç acımıyorsanız? Yaptık! Çok yaptık.

Lütfen biraz daha temiz olalım. Biraz mekonekli olalım.

Aysenur Kına 9/13 79

Henüz yazılmamış bir bayram anımı yazma.
(100)

BİR BAYRAM SABAHI

Hiç unutmadığım bir bayram anım vardı. O da şöyleydi.
Tabii her bayram güzel gelir.

Sabah Kurban bayramı olacaktı. Ben çok mutluydum. Babam sabah çalışıyordu. Daha sonra sabah namazında sonra babam ile köşep koyunları kestik. Sonra babam işe gitti. Gelip köye gidecektik. Neyse babam geldi ve köye gitti. Köye önce babaannem ve bideden mesurina gidip, kuzenlerimi, akabalarımı ziyaret ettik. Etesini gün biz ailecek kahvaltı yaptık. Annem, babam, amcalarım, kalabam, yuşelerim, eniştelem ve kuzenlerim vardı. Baya kalabalıktık. Tam 43 kişiydik. Çok abartmaktaydık bayramın. Yani ailem en küçük geldiğinde ailesi biziz Benim her bayramın çok güzel. Hatta bizim köyde İki talanımız vardı. Biz araya her şeyi etti. Daha sonra köye anneannem de yd. Jaya gidiyorduk. Anneannem bize giyecek inecek bir şeyler koyuyor. Daha başka meyve ve sebze koyuyor.

Siz siz olun sekin aileleri biralmayın. Görün ailemizden başka hiç bir tutunacak da almaz gider. Gör gelir pişman olursunuz.

Aytenur Kına 7/B 79

Galya
Buat
Citra
7/8 14/14

o Cere Kirliliği ile Sorular o

Cere kirliliği ha insanla yaşamda olan cere balen
mükterül santrallerde ee diğer ceyle plaka atılır

Cere kirliliği kurex sanımı neden olan bakteride kutuplan
Erimsi ee illin degenmekleure neden oluy (onun) dala
daha deyalı olmaları cereye hayvanlar cerepemi
almam (tuz)de olmayı bu cereye çat önemlidir
Cere kirliliği bazı hayvanların sanımı getirdi leserde
sanımın getirdi (le) (onun) için daha deyalı alılır

Sorular yapı alırsanız yaparlar alırsanız canlar
kullanmaları bu çat önemli kutla cereye; kanyalan

Konu: Cere Kirliliği ile Hayatımızda Yaşattığı
Etkiler.

Yakın
Büyük
Biter

7/8 No: 14

(166)

0 Yar Tatilin 0

... Adana'da bakaorum gildeye Arada kışınla
işi vakit geçiyordu sonra Niğde'ye gittik Arada Yeni Karmon
ilçesine Arada alanlarda gedin Arada.

Büyük Arada Arada bir Arada Arada Arada
11:00, Arada Arada Arada Arada Arada Arada
tüm Arada Arada Arada Arada Arada Arada
kışın Arada Arada Arada Arada Arada Arada
gemin Arada Arada Arada Arada Arada Arada
meyve Arada Arada Arada Arada Arada Arada
dördü.

Sanma Arada Arada Arada Arada Arada Arada
dördü Arada Arada Arada Arada Arada Arada

Karmon Yar Tatilinde Arada Arada Arada

BAŞKA BİR ŞEYE DEĞİŞMEM

Arkadaşım Almanya'dan gelmişti. Antakya hakkında hiçbir şey bilmiyordu. Ben kendisine bu yazıda tanıtmak istiyordum. Kendi geldiğinde aslında ilk olarak kendisi bana neden bu kadar kirli olduğunu sordu. Kendilerinin orda yere çöp atmanın para cezası olduğunu söyledi bana.

Andrea burası sizin o Almanya gibi değil. Sizin orasının ne kadar temiz olduğunu ben de tahmin edebiliyorum. Ama maalesef burası böyle değil. Ben de şehrimizi övmek isterdim. Ama bu yönden övemiyorum. Burada insanların çoğu sorumluluklarını kabullenmezler. Her şeyin hazına konarlar. İlk aslında sana güzel şeyler anlatmalıydım. Belki de Antakya'dan soğudun. O zaman sana güzel yerlerini söyleyeyim. Burada gezilecek, görülecek çok yer vardır. Ben Antakya'yı hiçbir yere değiştirmem. Burası benim için çok değerlidir. Sen bir de yemeklerimizi tat. Bir daha bırakamazsın. Aşur mu dersin, oruk mu dersin, muhteşem ötesi lezzetler vardır bu şehirde. Bu şehir künefesiyle ünlüdür. Künefe Antakya'dan sorulur. Yemeni tavsiye ederim. Hatta ısrar ederim. Tepsi kebabı ve kağıt kebabı buradan çıkmıştır. Kesin buna çok şaşırma. Sındır. Ha bu arada bize özel kahvaltılıklarımız da vardır. Mesela tuzlu yoğurt ve küflü çökeleği Antakya dışında hiçbir yerde bulamazsın. Övmek gibi olacaksa olsun, böyle güzel özellikleri olan bir şehirde yaşadığım için gurur duyuyorum.

İyi ki burada yaşıyorum. Bir hocam bana burada yaşadığın için çok şanslısın, ben buraya atama sayesinde geldim. iyiki de gelmişim dedi. Ben de çok haklıydım. Sende benim böyle diyeceksin. Çünkü böyle güzel, eşsiz bir yere taşı konulamaz.

Mu

Konu => Hiç unutamadığınız bir bayram anınızı anlatınız.

Ad-Soyad = Merve BAYTAK

Sınıf-NO => 7/B 117

TALİHSİZLİĞİN BU KADARI

Bir yaz günüydü. Bayram sabahı idi. O çok istediğim elbiseyi giyecektim. Öyle sabırsızlanıyordum ki. Bayramda bara bir neşe, sevinç geliyor. Hatta bazen bayram öncesi gecede uyuyamıyorum. İkimde kelebekler uçuşuyor.

Sabah mutlulukla uyardım. Annem beni bayram kahvaltısı için uyardı. Annem genellikle bayram kahvaltılarını normalinden çok çok daha güzel yapar. Biz de iştahla yeriz. Yemeğimizi gülerек, sohbet ederek her zamanki gibi bitiyoruz. Yemek yendi, sofray kalktı. İşte bayramlaşma zamanı. İşte o giymeye sabırsızlan-
 ıgım elbise. Koşarak, sevinçle elbisemi giydim. Ve o muhteşem benim ayakkabım. Çok beğenerek almıştım. Giyindim, süslendim, püslendim, tacımı taktım. Gittim anne ve babamın bayramını kutlamaya. Tabi o zaman küçüğüm. Ellerini öpüp, bayramları kutladım. Anneannemler bizim hemen yanımda oturur. Ben de annemden izin alıp anneannelere gittim el öpmeye. Çıktım evden. Tabi ben heyecanlıyım. Koşarak diyorum. Birden yere düştüm. Özüm kanadı ve elbisem biraz yırtıldı. Ben ağlaya-
 s eve gittim. Annem "sorun yok, ben onu dikerim." dedi. Özüm yara bandı yap-
 ırdık ve elbiseyi diktik. Sorun halloldu. Anneannemlerin elini öptüm. Sonra diğer akrabala-
 gelmişti. Kurban bayramı olduğu için hava biraz sağuktu. Yağmur yağmıştı ama durmuştu.
 yer çamur içindeydi. Biz çocuklarla yakalamba oynuyorduk ve ben düştüm. Üstüm
 ur içinde kaldı. Kendimi o an bağlamak istedim. Çok talihsiz bir günümdeydim. Üstüm
 taşa takılıp tekrar düştüğümde duvarım patladı. Bu nasıl bayram dedim. Her şey üst üste
 yordu. Ben eve gittim ve o gün öylece evde kaldım. Hep ağlıyordum o gün.
Ben bu yazıma kadar bu bayram anımı unutmadım. Bu da benim için çok düz-
 eli ve ağlatmalı bayram günü oldu. Ama her hatırladığımda gülüyorum. Diğer
 ramlarda da düşmemek için dikkat ediyorum. 😊

Merve

Esyan Konusu 1= Antakya'ya yeni gelmiş bir arkadaşınıza Antakya'yı tanıtarak bir yazı yazınız.

Konpozisyon Konusu 2= Gürele kalitesinin nedenleri ve hayatımızda yarattığı etkiler üzerine bir yazı yazınız.

= MEDENİYETLER ŞEHİRİ ANTAKYA =

Birçok medeniyete uğruşmuş, kapısını açmış Antakya'ya hoş geldin...

Burası Antakya. Alani küçük olsa da yüreği çok büyük. Dini, meshebi, ırkı demeden herkesi açmış çok güzel şehirdir. Bazı eksiklikleri var, evet. Ama bunlar bizim için değil. Mesela Antakya'nın meşhur yarı olan Kıpırcıbaşı'ndan bahsedelim. Orayı hiçbir zaman göz göremezsin. Hep kalabalıktır. Nedenini hala bilmiyorum. Siyaset konusunda şikâyet ederim. Çünkü burası her düşündüğünde canım sıkılıyor. Mesela ben burada yaşadığımda "Antakya'dan başka bir memlekette yaşayabilir miyim?" diye. Asla! Seni anıyorum, memleketinden, yaşamaya alıştığın yerden yeni bir yere gelince nasıl hissettiğini. Ama bak, Antakya'yı da seveceksin, buna inanıyorum. Seni buraya getireceğim. Çok seveceğine de inanıyorum.

Unvan Antakya'yı seversin. Ben Antakya'mı çok seviyorum...

İclal Kahraman

64 = TATPLİM =

Okulun son günü mutlu olsam da her insanda olduğu gibi arkadaşlarımdan ayrılmak yorgunluğümü bürüyordu...

Tatplim başlarında tüm ailede bütün bir yılın yorgunluğu vardı. Ancak 2 haftada dinlendik. Sonraki haftalarda gezdik. En güzel gezmem Şe İskenderun'du. Hele o sabah manzarası... Daha farklı yerlere gitmeyi planlıyorduk. Fakat kesin değildi. Kİ muhtemelen gitmeyecektik. Bu geçen günlerde hepimiz almıştık da çoğumuz oruçtuk. Tabii o günün altında, o sıcak günlerde ona tutmak vardı. Ama Allah için işte. Her akşam iftarın gelmesini o kadar çok istiyordum ki... Neyse Ramazan geçti. Ve Ramazan Bayramı... Ardından Kurban Bayramı... Kurban'ın ilk gününde bizde gelenek olan köye gidemeyiz. Orada babam kâfiye yaptı. Yedik. Nenenin dîni aptık. Fakat dedem vakti maalesef vefat etmişti. Allah rahmet eylesin. Sonra 2. gün Antakya'da gezdik, el aptık. Sonraki günler çok cabuk geçti. Ve işte o gün geldi, kara gün... 15 Temmuz... Vatanımızı, milletimizi yasa başın darbe girişimi! Ama girişimi 15 Temmuz'dan 1 gün önce babam için almıştı. Denize gidecektik. Fakat devletimizin aldığı OHAL kararı bütün izinleri iptal etti. Ve artık 1 Eylül gelmişti, geçiyordu. Mutluydum özlediğim arkadaşlarımı, süreceğim için.

Ve ilk gün... Kostaca 3 aydan sonra özlediğim... Zaman hala hızlı geçiyor. 1. dönem bitmek üzere...

İlal Kahraman

İlal Kahraman
71P 551

(59) BAYRAM

Soguk bir kış sabahıydı. Dışarıda lapa lapa kar yağarken (biz) köye anneannemle gitmek için hazırlanıyorduk. O sırada babam çantalarımızı arabaya koymuştı. Hepimiz hazır olduğumuzda yola koyulduk.

Köye vardığımızda anneannem ile dedem (bizlere) harçlık verdiler. O harçlıklarla köydeki Markete gidip kardeşlerime bisküvi ve sıcak içecek almıştım. Eve geldiğimde babam, amcalarım ve dedem kurbanı kesmişlerdi. Annem, teyzelerim, halam, yengem ve diğer bazı akrabalarım eti evde kayuruyorlardı. Kuzenlerim ile (biz) dışarıya çıkıp kardan adam yapmaya çalışmıştık. Burnumuza mis kokular gelirken annem (biz) yemek yemeye çağırdı. Yemeği yedikten sonra akrabalarımızla bayramlaş tık. Eve gitmek için herkes ile vedalaşıp evin yolunu tuttuk.

Eve geldiğimizde ailecek haberi izledik. Sonra kardeşlerimle sabah çok yorulduğumuz için hemen uyuduk.

Sultan YILMAZ
71P 1162

Hı düşününüz mü çevre kirliliğinin nedenlerini (kimlerin) yaptığını?
(Ben) düşündüm ve şöyle bir cevap buldum;
Bilimsiz, cahil ve umursamaz insanların böyle yapıyor. Yiyecekleri dışarıya atıyorlar. Fakat biraz, diğer canlıların da yaşadığını hatırlatmakta fayda var diye düşünüyorum.

Fakat bazı insanlar var ki çevresini temiz kullanıyor. Çevresine, insanlara ve diğer tüm canlılara saygıları vardır. Mesela (ben) çevre kirliliğine örnek olarak fabrikalardan çıkan zararlı gazlar, dumanlar, fabrika atıklarının denize atılması, (bunlar) bir sürü canlıların ölümüne neden oluyor. Mesela fabrika bacasından çıkan gaz ile kuşların zehirlenip ölmesine neden olabilir veya denizlere dökülen atık maddeler balıkların ölmesine neden olabilir.

Kısaca tüm canlılar için çevremizi temiz tutup korumalıyız. Böylece canlıların zehirlenip ölme riski daha az olabilir.

★ Öyküleyici Metin.

(21)

Konu: Son yaz tatilinizde başınızdan geçen bir olay yazınız.

MERSİN

Yaz tatilindeydik. Gök eğleniyorduk. Annelerle birlikte. Mersin'e gelmiştik. Denizin kenarında bir otel kiraladık. Sonra denize gittik. Benle Zeynep kumla oynuyor; güneşleniyorduk. Abilerimiz ise denizle yüzüyordu. Sonra denize girdük. Zeynep oldukça üzümüstü. Bir anda her yerden gelen su bizi oldukça rahatsız etmişti; Annem ayıklarını ırpıyordu. Annem neredeyse tüm denizi üstümüze döktüğü. Suya girdük ve alıştırılan sonra deve güresi yaptık. Hepsinde sen Zeynep'i yordım. Gök eğlenmiştik. Güzel zaman çok geçer ya o. Yaz da öylece bitiverdi.

★ Bilgilendirici Metin

Konu: Çevre kirliliği, çevre kirliliğinin nedenleri ve hayatımızda yarattığı etkiler üzerine bir yazı yazınız.

ÇEVRE KİRLİLİĞİ

Çevre kirliliği insanların duyarlılığından ortaya çıkar. Çevre kirliliğinin hayatımızda yarattığı etkiler büyüktür. Birçok hastalık çevre kirliliğinden ortaya çıkmıştır. Çöpü biz çöpe atarız ve çevre kirliliğini biz bastırırız. Ve her şey bu noktada basar. Eskiden insanlar evinin önünü temizlermiş. Fakat bu an evinin önünü temizleyen var mı almıyorum. Acı olan su ki; çöpler dünyayı günden güne stok ve fazla kirliletmekte ve biz bu sessiz kalıyoruz.

Bilgilendirici Metin : Hatay 'y tanıtmak

- MEDENİYETLERİN ŞEHİRİ -

Hatay güzel bir şehirdir. Yıllar önce burada bir süre uğurluk kuruldu. O yüzden Hatay'ın tarihi zenginidir.

Arkeoloji Müzesi çok büyük bir yerdir. ve içi çok ferah ve güzeldir. Yani Hatay'a gelen her insan burada uğramalıdır. Birde St. Pierre kilisesi burası ilk mağara kilisesidir. St. Pierre'ye gitmek için şehrin merkezinden biraz uzaklaşmak yeterli olacaktır. Hatay'ın merkezinde bulunan Soray Caddesi İstiklal Caddesi'ne çok benzemektedir. Tabii Soray Caddesi daha küçüktür. Orada istediğiniz tüm mağazaları bulabilirsiniz. Alışveriş yapmak istiyorsanız ara ilerdeki

Palladium AVM işinizi görecektir. Hıdır Bey Ağacı çok büyük bir ağaçtır ve ağacın büyüklüğü bir efsaneye dayanır. Önemlilerden biri, Asi Nehri. Nehir güzel görünür. Fakat özellikle yazın çok pis kokar. Halk burada oldukça sıkıyettir. Atatürk Parkı burada

Ramazan ayında etkinlikler düzenlenir. Eğer bu parka sabah giderseniz, spor yapan insanlara rastlamanız mümkündür. Bunlar Hatay'ın güzel

gezilecek yerleridir. Daha bir süre gezilecek yer var. Az kalsın vutuyedim kinefe yazardan gitmeyin. Bu orada Hatay Dinye'da ilk sokak lambalarının kullanıldığı yerdir.

* Öyküleyici Metin : Yaz tatili

(27)

SÜRPRİZ GEZİ

Nur çok heyecanlıydı. Okullar tatil olmasın karneler dağıtılmıştı. O ise ailesiyle beraber Almanya'ya gidecekti. Nur ile afa yurt dışına çıkacakları eşyalarını topladılar. Havaalanına geldiler. Amuk güzel nişanelerine ve da edip Almanya'ya uçtular. Almanya temiz bir şehre benziyordu. Akrabalar Almanya'nın Frankfurt şehrinde yaşıyordu. Büyük kuzeni Tuba onları karşılamaya geldi. Onları eve gittiklerinde ise halası ve diğer kuzeniyle hoşnet gibiler. Bol bol ailekolate yediler. Ve kırtasiye malzemelerinden oluşan koca bir poşetle eve döndüler. Daha sonra güzel bir deniz tatili yapmak için, Fethiye'ye gittiler. Deniz çok güzel, çarşaf gibiydi. Nur ve kuzeni Derin balık gibi suya yüzyorlardı. Annesi ve babası ise şezlonglara vızır vızır mazarın tadını çıkarıyorlardı. Gittiklerine iki gün kala bir restorante gittiler. Herkes lura çekiyordu. Kimine baş bir Teşit kimine 2 kişilik yemek... Sıra bizimkilerde geldi. Kıyay Derin almak istedi. Çekti ve 6 kişilik Amsterdam gezisi aldı. Nur'un hayali hep Venedik'e gitmekti. Ama buna da sevinmişti. Annesi orada hangi mağazalar var diye internetten araştırıyordu. Babası güzel lokantalar Nur ve kuzeni ise tarihi yerleri araştırmaya başlamışlardı. Ertesi sabah eşyalarını topladılar. Uçağa bindiler. Yüzlemlerdeki mutluluğu tarif edilemezdi. Bu sürpriz gezisi onlara yararlı olmuştu.

* Öyküleyici Metin:

Yoru: Son yaz tatilimde, basarsa geçen bir olay.

Geçen yaz tatilim çok eğlenceli geçmişti. Bir tatile gittik. Orada bir hafta kaldık. Şimdi **siz** bir hafta içinde ne yaptığımı anlatacağım. Gittiğimiz yerde her yer havuzdu ve havuz **benim** tatil yerlerinde en sevdiğimdir. Tatil yerine ilk geldiğimde saat 2.30'lu ve çok yorandım. Ama yarın Damba gibi geçeceğimi hissediyordum. Sabah erkenden kalktım ve **herkes** uyandırdım. Hemen eşime pijindim ve yemeye gittik. Tabiki yemekten sonra havuz... bütün günümü havuzda geçirdim. Havuz aktiviteleri vardı. İste köpek savaşı, barburlar filan filan. **Bu benim** son tatilimden bir anıydı. Bu

* Açıklayıcı (Bilgilendirici) Metin:

Yoru: Çevre kirliliği, çevre kirliliğinin nedenleri ve hayatımızda yarattığı etkiler üzerinde bir yazı yazalım.

Çöp Kutusu

Çevre kirliliği, hayatımızın kalitesini azaltan ve acı çekerek ölme nedenidir. İlk bu kirliliğin nasıl oluştuğuna bakalım...
Aslında insanlar, **kendilerinin** bu durumu sokuyor. **Konditöre** önem vermezler böyle yapmazlar. İnsanlar için ne **özellik** önem vermiyor. Arkasına bakmadan kirliliği de bunun **birini** yazıyoruz.
deği etkileri şunlardır: Temiz neles alamama, oturacağımız yerin bile temiz olmadığını bilmemiz, çöp kutusuna ihtiyaç duymamız ki **çöp** ihtiyaç duymamız dünyanın en kötüdür durumunu oluşturur. **Çevreyi** temiz tutalım, çöp kutusuna ihtiyaç duyalım.

Öyküleyici Metin:

Konu: Evde tek başıma kaldığım bir gün.

Evde Tek Başıma

○ gün evde tek başıydim. **Bizimkiler** gezmeğe gitmiş fakat ben pepimi bir türlü bırakmayı öbeulerim yüzünden evde kalmıştım. İlk saatler çok güzeldi. Müzik dinliyes, evin bu halinin tadını çıkarıyordum. Ve tabiki ödev yapıyordum. Ama ilerki saatlerde ıssız bir alanın ortasında tek başıyımışım gibi hissettim. Tabi **bunu** hissetmenin en büyük etkisi olan hissettiler ve ayak seslerini yak saymamız dağru olmaz. Ve tabi kurtarıcı olan yatak, yorgan, yastık valüüne sığın dım. Ve yorganı kafama kadar çektim.

○ ar a yorganı **beni** koruyacağına inanmıştım herhalde.

Bilgilendirici Metin:

Konu: Çevre kirliliği, çevre kirliliğinin nedenleri ve hayatımızda yarattığı etkiler üzerine bir yazı yazınız.

Çevre Kirliliği

İnsanlar neden etrafı kirletiyor anlamıyorum. Pis bir yerde yaşamak hoşlarına mı geliyor acaba? Halbuki aslan yattığı yerden belli olurmuş. Sonra **herkes** bundan şikayetçi, fakat yapılan bir işleme bile yok. Çevre kirliliğinin en büyük nedeni insanların bulaşıcılığıdır. Bir köpükten ne olurki diye diye herjer köpük oluyor. Demliyiye demliyiye göl dur diye basma demliyiye. Çevre kirliliğinin havasını ve havayı kirletmesi de cabasıdır. **Herkes** üstüne düşen görevi yaparsa ortamda çevre kirliliği diye birşey kalmaz ortada.

Konu => Gevre kirliliğinin nedenleri ve hayatımızda yarattığı etkiler? nelerdir?
Adı-Soyadı => Rabia Akbaş Sınıf-NO => 7B-116

YA BİZ ?

Bizim yaşadığımız etrafı temiz tutmalıyız. Çünkü **biz** **orada** yaşıyoruz. Eğer yaşadığımız yeri temiz tutmazsak sağlığımız olumsuz etkilenir. **Bu da bizim** için yararı değil, zararı vardır.

Her insan tertemiz, yeniyetmiş, tertemiz pırl pırl bir yerde yaşamak ister. Kim istemez ki? **Bizde** böyle yerlerde yaşamak için gevreci temiz tutalım. Gevre kirliliğinin hayatımızda yarattığı etkiler sağlığımızın dengesi bozulur, hayatımız zorlaşır. Hatta hayatımızın sonuna bile gelebiliriz. Bir **çöp** yere atmak bir can maliyetinde bile olabilir. **Ama bizim** insanlar **bu** düşünmüyor. **Hatta kendilerini düşünmüyorlar.** Hayatının son baharında yaşamadık. **Lee gelecekteki insanlar? Bizler** hiç düşünmüyor musunuz? **Bizler** gelecekte napaacağız? **Ben** farkında hayatım boyunca bir çöplüğün içinde yaşamak istemiyorum. **Bu yüzden sizler** çocuklarınızın geleceğini karartmayın. Hayatınızdan bir hayat koparmayın. **Ama bizim** bu ülkenin durumu böyle devam ederse canımızı vermek zorunda kalacağız. **Kim** ister canından olmak? **Anıcağı ben** istemem. **Ben** kaliteli bir yaşam istiyorum. **Uzun, sağlıklı bir hayat değil.**

Büyükle, okullarda, dostlar, kardeşler. Sesime kulak verin. **Bizim** geleceğimizi karartmayın. **Ben** güzel bir hayat istiyorum. **Çöplük** içinde bir hayat değil...

Kendi Hiç unvanmadığımız bir bayram anımızı
 anlatıyor Ali-Saygı'nın Zübeyde Hanım Sınıf-10-E-7/B-116

BENİM CANIM MEMLEKETİM

Bu sarih erkenden uyandım. Alnımı yüzümü yıkadım. Çok heyecan-
 lıydım. Annemle birlikte yarıya gittim. Annemle birlikte elipip bayramını
 kutladım.

Her bayram heyecanlıyım. Ama bu bayram başkaydı sanki.
 Çünkü ilk defa İzmir'e gidecektim. İzmir'e gitmeyi hep çok isterdim.
 Kusret bugünemiş. Akşamdan bavulumu hazırlanmıştım. Hacı ailemle tatilimize.
 Yaldayız. Havalarınna dağın ilerliyordu. Kalbim çok hızlı atıyordu. Sanki dışarı
 fırlayacak gibi. Güp güp, güp güp diye atıyor. Annem bana "ne bu heyecan
 kızım." dedi. Bende "ya heyecan almaz olur mu anne, ilk defa İzmir'e
 gidiyorum." dedim. Annem "Hattisiz, aslında bende çok heyecanlıyım" dedi.
 Ailecek heyecan içindeydik. Sonunda havaalanına geldik. Ellerim tit tit
 titremekte. İnsan neden bu kadar heyecanlıdır ki? Vajaja bintik sonunda. Ben
 habulü ne sabırsızım. Tabii yakulub uzun süer. Erken bindiğimiz
 P2, ben daha yakuluyum. Uyumusum. Bir rüyalar görüyordum. Sizi beklemem.
 Biz İzmir'e yetmişiz. Ben kocaman kaydıraklı havuzda yüyüyorum.
 Tabii hava sıcak. Çünkü Ramazan Bayramı. Sıcak olur. Hele İzmir. Tam
 sıcaktır olası. Birden ses duydum. "Gırtlak arka taraftandır." Naluyur ya
 dedim. Meğersim yetmişiz ve hastes akcişi gösteriyor. Herkes aklıta.
 O an "Ben nerede mi ne geldim?" dedim. Hatay'a aldığımız iş bu
 görüntü bana çok yavaş geliyor. Ama işimden hepke burada yaşayacağım
 dedim. Büyüdüğünde burada yaşamayı düşünüyorum. Soka bir gezdik. Gece.
 Çok güzel yerler gördüm. Gitmenizi tavsiye ederim.

İzmir harikulade bir yer. Muazzam, muhteşem. Ama Hatay'ı
 hiçbir eylem değışmem. Benim canım memleketim. Her şeyim burada.
 Ailem, okulum, geçmişim, ve geleceğim...

BİR BAYRAM SABAHİ

Bir bayram Sabahıydı Sabah erkenden kalkıp elimi
Yüzümü yıkayıp üstümü giyindim annemin babamın
elini öptüm sonra Ailece Luna Parka gittik
Orada yedik, içtik Bir fotoğraf çekimine gittik
Ailece fotoğraf çekildik Dastlarımızı gördük
Onlarında bayramlaştık onlarla da bir fotoğraf
Çekildik Sonra Denize gittik Orada teyzem, dayım
ve amcamlarla karşılaştık onlarında ellerini öptüm
İlk sözleri "el öpenlerin çok olsun evladım" oldu
Denizde çok eğlendik yüzdük yüzdük bir parti
Yaptık Bu parti "bayram partisiydi" sonunda bu bayram
sona erdi işte bu bayramı Hiç unutmadım. sonunda
bitti.

Ad: MURAT

Soyad: SAHİN

Sınıf: 7/10

No: 320

Çevre Kirliliği

(134)

Çevremiz kirliliğimizi mesela çevre kirliliğimizi mesela **biz** çöpleri atıyoruz. **Önden** sonra **biz** çöpleri atıyoruz **önden** sonra **biz** de kötü örnek alıyoruz.

- Mesela **Halka** çöpleri atarsa **bizim** hasta olmaz, sebep oluyor **önden** berenden ailen olunan hasta oluyoruz.

- Sonra fabrika atıkları Donize döküyorlar **önden** sonra bütün hayvanları öldürüyorlar. Ö yüzden fabrikadan gelen zararlıdır.

- Mesela Fabrikadan bacaları **önden** sonra bacaları, köpek, balık ve Ah tapotları öldürüyorlar. Ö yüzden Donize fabrika atıkları atmamız lazım atarsak ölümler. Veya atıkları atarsak hayvanları öldürür.

AD: Murat

Soyad: Şahin

Sınıf: 7-D

NO: 320

Temiz Tutmalıyız

● Kendi temizliğimizi ne kadar önemsiyorsak çevremizin temizliğinde önem göstermeliyiz çünkü aslan yattığı yerden belli olurmuş. Bazı bilinçsiz insanlar bunu önemsemiyor. Fakat bizde onları uyarmıyoruz onlar gibi olursa yani yere atacağımıza çöpe atmalıyız. Eğer dünyodaki herkes bunun farkına varmıyorsa dünyamız çöplüğe döner ve bizde desisensiz katırız siz hiç biliyor musunuz yere attığına pet şişe kaç yılda yok oluyor. Yada yere attığına sakız kutuları onları elemele sınıp yiyorlar ve gagalarına yapışıyor bu yüzden milyonlarca kuş oluyor peli o kuşların günahı neydi. Bu yüzden çöpleri ağız kutusuna atalım sakızlarımızı temiz tutalım. Siz, beş, on yıl banyo yapmadan dayanabiliyor musunuz peli böyleyse bu dünyamızı niye kirlletiyorsunuz? insanın çevresi ne kadar temiz olursa kalbide düşünceleide o kadar temiz olur. Başka ülkelerden gelen insanlar tarafından örnek alınacak bir ülke kim olmak istemez bizde örnek insanlar olarak gelecekteki nesillere temiz bir çevre sunmak istiyorsak temiz olalım çevremizde temiz tutalım yani nasıl bulduysak oyle bırakmıyolım, nasıl bulursak bulalım temiz bırakalım çevremiz ancak böyle temiz kalır. Bazı bilinçsiz insanlar Latıda uyumamız iyi dur.

● Temizlik neden önemlidir biliyor musunuz eğer temizlik olmasaydı insanlar pis kadar çevremiz pislikten kaçilemezdi hayvanlar öldürdü ağaçların yoyduğu hava, oksijen bize yetmezdi, her geçen günde hastalıklar gagolirdi hastalıklar gagolirda ölümler artardı. Eğer dumandı, yere atılan çöpler bacalardan çıkıp duman düşsünseniz Bu cennet gibi dünyamız ne hale gelirdi. Ben düşünmek bile istemem sizde kendi pişginiz ve gelecekteki insanlar için birer örnekle olun ve mutlu, temiz olun...

Dr. Hayat
inan

Dr. inan

